

۲..... سرمقاله

۳..... پیام وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

۴..... مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی و مطالبات ایشان؛

۷..... مصاحبه دکتر خواجه سروی

۱۱..... یادى از ایام مهر

۱۴..... آشنایی با برنامه‌ریزی زندگی دانشجویی

۱۶..... مدیریت زمان

۱۸..... اصول مطالعه و یادگیری موثر در محیط‌های دانشگاهی

۲۲..... فرشتگان، گواهان احترام به استاد می‌شوند

۲۴..... احساس غربت در دانشجویان و شیوه‌های مقابله مؤثر با آن

۲۷..... کارآفرینی فرهنگی

۲۹..... تأثیر تمرینات ورزشی بر رشد اجتماعی و سلامت عمومی دانشجویان

۳۱..... مهارت‌های اجتماعی راهی برای ارتقای روابط با دیگران

۳۳..... گذری بر زندگی دکتر قیصر امین‌پور

۳۴..... درآمدی بر مدیریت روابط دختر و پسر در محیط‌های دانشگاهی و آموزشی

۳۷..... ضرورت سیاسی بودن دانشجو

۳۹..... دانشگاه حافظ سنگر آزادی

۴۰..... نقش دانشجویان در پیشبرد اهداف علمی کشور

۴۲..... کرسی‌های آزاداندیشی؛ ایجاد فرهنگ گفت‌وگو در دانشگاه‌ها

۴۴..... نگاه آینده پژوهانه؛ نیاز امروز جامعه علمی کشور

۴۶..... سوال از دانشجویان، پاسخ از رهبر معظم انقلاب اسلامی

صاحب امتیاز: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
 مدیرمسئول: دکتر علی آدمی
 سردبیر: یدالله دمیرچی
 مدیر داخلی: مهدی خانجانی
 کارشناس اجرایی: حسن قاسمزاده
 همکاران تحریریه: رضا تابش، هدایت سلطانی، فضل‌الله ایرجی کجوری، فتنه اسماعیلی، آرش محمودی، مهدی یزدان پناه
 مدیر هنری و گرافیک: محمدرضا بادپر و مهرو رضایی mohamadrezabadpar@gmail.com
 نشانی دبیرخانه: تهران - شهرک قدس - میدان صنعت - خیابان خوردین - خیابان هرمرزان - نبش پیروزان جنوبی - وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی
 تلفن: ۰۲۱-۸۲۲۳۳۲۱۰ فکس: ۸۲۲۳۳۳۳۳
 نشانی الکترونیکی: farhangi@msrt.ir

هم‌زمان با آغاز سال تحصیلی و بهار دانش، با استقبال دانشگاه‌ها، جوانان برگزیده و برومند ایران اسلامی در میان شور و شادی خانواده، اطرافیان و دوستان؛، وارد یکی از مهمترین برهه‌های زندگی خود می‌شوند. دانشجویان آگاه و بیدار به خوبی می‌دانند که دانشگاهی که بنیان‌های تمدن نوین اسلامی- ایرانی را پی‌ریزی می‌کند به افرادی دلسوز، متعهد و کوشا می‌اندیشد. دانشجویان جدیدالورود با الگو قرار دادن عالمان پارسا، دانشمندان متعهد و معتقد بی‌شک علم و دانش که موجب اعتلای انسان و جامعه بشری می‌شود، در دانشگاه اسلامی از تقدس خاصی برخوردار است، علم در دانشگاه اسلامی همان جایگاهی را دارا است که رسول گرامی اسلام و ائمه طاهرین بدان تأکید دارند. لذا آموختن دانش نیز به حکم حدیث نبوی «فریضه» است. «اطلبوا العلم فریضه علی کل مسلم»

با گرمی داشت ورود خجسته جوانان پرشور و متعهد به دانشگاه‌های کشور، توجه دانشجویان عزیز به ویژه دانشجویان جدیدالورود را به این موضوع مهم جلب می‌نمایم که زندگی، رفتار و فرهنگ دانشجویی الزامات و ضرورت‌هایی دارد که هم آن به قرار زیر است:

▲ در نظام مقدس جمهوری اسلامی بین دانشجویان و مسئولان کشور و دانشگاه اختلاف و فاصله‌ای وجود ندارد. دانشجوی آگاه در مقابل توطئه‌های دشمنان که قصد جدایی بین دانشجو و مسئولان کشور و نظام دارند، آگاهانه ایستادگی می‌کند.

▲ در فرایند تبدیل دانش‌آموز به دانشجو توجه به برنامه‌های آموزشی و فرهنگی دانشگاه ضروری است. دانشجوی متعهد و آگاه در تحصیل علم از هیچ کوششی دریغ نمی‌کند و در کنار علم‌اندوزی از کسب مهارت‌ها و انجام فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی غفلت نمی‌ورزد.

▲ احترام به استاد، حفظ حرمت دانشگاه به عنوان مکانی مقدس، ارتباط اجتماعی و انسانی مناسب با کارکنان، روابط دوستانه با هم‌شاگردی‌ها و دانشجویان، اصول اخلاقی دانشجوی آگاه و متعهد است.

▲ فرصت‌های یادگیری در دانشگاه فراوان است. افراد موفق با کنجکاوی و پرسشگری ضمن استفاده از امکانات و تجهیزات علمی دانشگاه در پیوندی استوار با استادان همواره پرسشگر و از یادگیری غفلت نخواهند کرد.

▲ دانشجویان به عنوان گروه مرجع الگوی جامعه هستند، بنابراین دانشجوی مسلمان و متعهد علاوه بر علم‌آموزی دارای رسالت فرهنگی و اجتماعی است. تعهد اجتماعی و اخلاقی نسبت به جامعه و وفاداری به کشور آرمان‌های انقلاب اسلامی و رفتار مناسب لوازم اصلی عمل به رسالت فرهنگی و اجتماعی دانشجوی آگاه است.

▲ زندگی دانشجویی به دلیل اینکه موقعیت جدیدی است، هنجارهای اجتماعی، شبکه دوستان جدید و آگاهی‌های تازه‌ای در اختیار افراد می‌گذارد، در گزینش هنجارها و دوستان جدید باید به هنجارهای اجتماعی و خانواده توجه داشت.

▲ در اندیشه دینی همواره تعلیم با تهذیب و دانایی با دینداری هم‌زاد و همراه است. دانشجوی متعهد موفق که خوشه‌چین خرمن دانش، است جامه‌ای از پارسایی نیز برتن دارد.

با آرزوی توفیق الهی
علی آدمی

پیام وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

به مناسبت آغاز سال تحصیلی ۹۱-۹۲

بسم الله الرحمن الرحيم

استادان محترم، دانشجویان عزیز و کارکنان ارجمند دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور

با سلام و عرض ادب و احترام، شروع سال تحصیلی جدید و فرا رسیدن بهار دانش و پژوهش را به جامعه دانشگاهی کشور، فرهیختگان و سرآمدان عرصه علم و عمل تبریک می‌گویم.

مهرماه، ماه مهر، ماه فضیلت دانش و ارزش است. مهرورزی، عدالتخواهی و معنویت‌گرایی به عنوان ارزش‌های والای جامعه اسلامی، نتیجه معرفت و هدایت الهی است و در سایه تلاش و کوشش علمی هدمند دانشجویان و پژوهشگران، توفیقات بزرگ و موفقیت‌های چشمگیر را به عنوان وعده‌های حتمی الهی شاهد خواهند بود. وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (سوره مبارکه عنکبوت- آیه ۶۹)

اینجانب سال جاری را که از سوی مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) به عنوان سال «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی» نام گرفته است، فرصت مناسبی برای بسط و گسترش فعالیت‌های علمی و پژوهشی با ویژگی تولید علم بومی و با رویکرد تبدیل علم به ثروت می‌دانم و از همه شما عزیزان می‌خواهم که به فضیلت علم خود بیفزایید و پیشرفت اقتصادی کشور و بهبود وضع معیشتی مردم که ولی نعمتان ما هستند را سرلوحه و محور هر گونه تلاش و برنامه‌ریزی علمی در رشته‌های مختلف تحصیلی قرار دهید.

از خداوند متعال تحقق آرمان‌های بزرگ انقلاب اسلامی و گشایش و پیشرفت روزافزون اقتصادی کشور را که محصول شکوفایی و به بارنشینی درخت تنومند دانش و پژوهش در همه شاخه‌ها و رشته‌های دانشگاهی است، مسألت می‌نمایم و سلامتی، سرافرازی و موفقیت استادان محترم و دانشجویان و کارکنان عزیز را خواستارم.

با آرزوی توفیقات الهی
کامران دانشجو

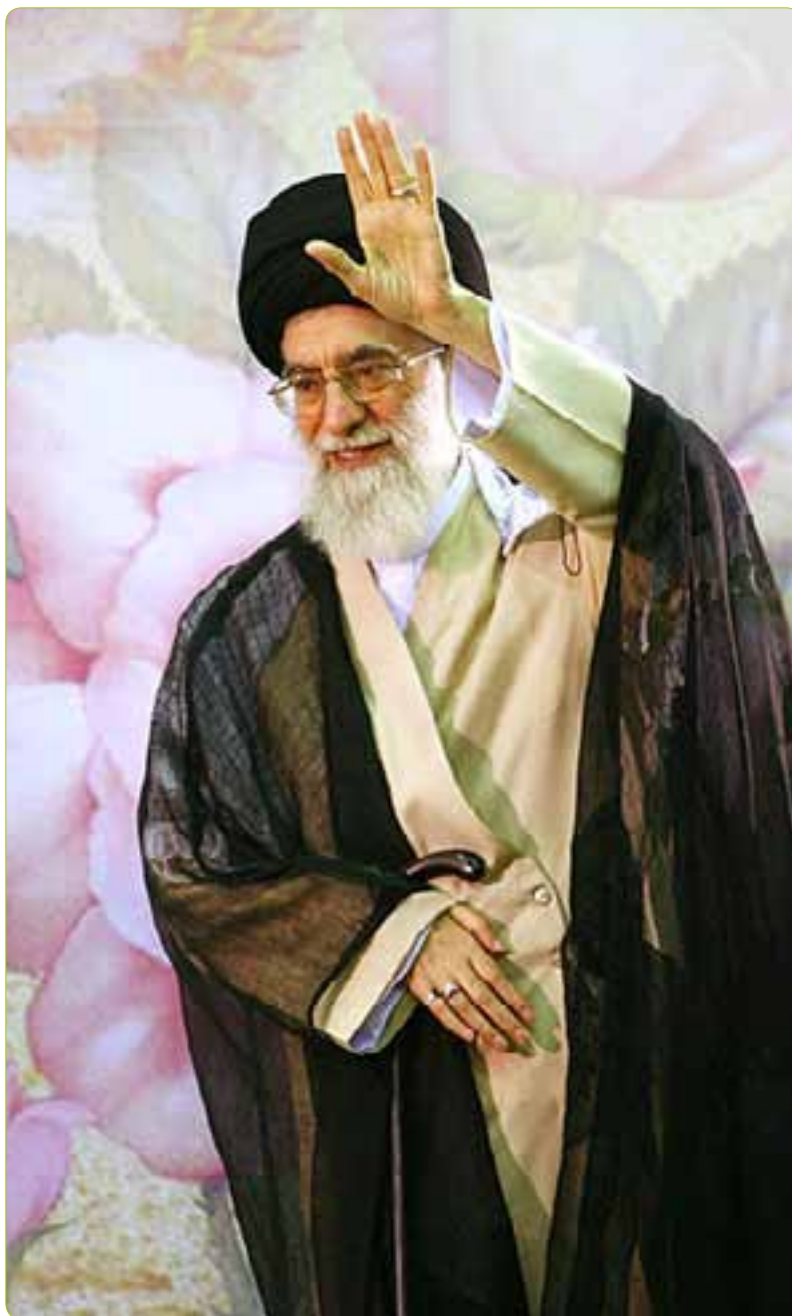

مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی و مطالبات ایشان؛

رسالت‌های دانشجوی متعهد

علم و ایمان دو بال و پایه اصلی رسیدن انسان‌ها به کمال هستند. علم بدون ایمان فاجعه می‌آفریند و ایمان ناآگاهانه خطر غرق شدن در تعصبات دینداری‌های جاهلانه را در کمین دارد. ایمان را در پرتو علم باید شناخت و ایمان در روشنایی علم از خرافات دور می‌ماند. بسا دور افتادن علم از ایمان، ایمان به جمود و تعصب کور و با شدت به دور خود چرخیدن و راه به جایی نبردن تبدیل می‌شود. آنجا که علم و معرفت نیست، ایمان مؤمنان نادان وسیله‌ای است در دست منافقان زیرک که نمونه‌اش را در خوارچ صدر اسلام و در دوره‌های بعد به اشکال مختلف دیده و می‌بینیم. علم بدون ایمان نیز تیغی است در کف زندگی مسست، چراغی است در نیمه شب در دست دزد برای گزیده‌تر بردن کالا. این است که عالم بی‌ایمان امروز، با جاهل بی‌ایمان دیروز، از نظر طبیعت و ماهیت رفتارها و کردارها کوچک‌ترین تفاوتی ندارد. علم بهترین مددکار انسان برای وصول به مقاصد و پیمودن راههایی که او برای طی کردن انتخاب کرده، است. اگر به بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار نخبگان در روز ۱۴ مهر ماه ۱۳۸۹ نیز نگاهی بیندازیم، می‌بینیم که ایشان کدام علم را برای انسان‌ها مناسب می‌دانند: «آن علمی که ما می‌خواهیم، همراه با تزکیه است. همین آیاتی که اول این جلسه تلاوت کردند، به این نکته اشاره دارد: «هو الذی بعث فی الأمیین رسولا منهم یتلوا علیهم آیاته و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمه». اول، تزکیه است. تربیت دین، تربیت قرآن، تربیت اسلام این است. چرا اول تزکیه؟ برای اینکه اگر تزکیه نبود، علم منحرف می‌شود. علم یک ابزار است، یک سلاح است؛ این سلاح اگر در دست یک انسان بدطینت، بددل، خبیث و آدمکش قرار بگیرد، جز فاجعه چیز دیگری نمی‌آفریند؛ اما همین سلاح می‌تواند در دست انسان صالح، وسیله دفاع از انسان‌ها، دفاع از حقوق مردم، دفاع از خانواده باشد. این علم را بایستی آن وقتی در دست گرفت که با تزکیه همراه باشد.»

در این میان، دانشجویان بعنوان بخشی از بدنه عالمان جامعه وظایفی دارند که باید به آن عمل کنند. دانشجو باید علم و ایمان را با یکدیگر عجین سازد و از یکی برای کمال دیگری بهره برد. به این ترتیب، علم و ایمان به‌مثابه دو بال برای یک انسان و در دایره کوچک‌تر برای دانشجو به حساب می‌آید و این دو بال می‌تواند او را به کمال برساند. دانشجوی مسلمان وظیفه دارد برای ارتقای هر دو بال کمال انسانی، تلاش خستگی‌ناپذیر داشته باشد.

**شما تشکل‌های دانشجویی و
زبدگان و نخبگان دانشجویی
هستید؛ در واقع گلچینی از
مجموعه عظیم چند میلیونی
دانشجویی کشور هستید
که اینجا جمع شده‌اید. شما
باید تصمیم بگیرید. بدانید
این حرکت مبارک و متکی به
این ارزش‌ها، وابسته است
به انگیزه، همت، شجاعت،
قدرت تفکر و عزم راسخ شما.
شماها هستید که باید این را
ادامه بدهید**

تشکل دانشجویی متعهد

از نگاه رهبر انقلاب تشکل‌های دانشجویی متعهد تشکل‌هایی هستند که فعالانه در تمامی عرصه‌های انقلاب حضور داشته باشند. نکته مهم در این زمینه این است که تشکل‌های دانشجویی باید وظیفه حراست از انقلاب اسلامی بعنوان یک انقلاب فرهنگی را بر عهده گیرند. ایشان در بخش دیگری از دیدار خود با دانشجویان در روز ۱۹ مرداد ماه ۱۳۹۰ فرمودند: «اولین توصیه‌ای که من به مجموعه تشکل‌های دانشجویی که در زمینه‌های مسائل دانشجویی و کشور و انقلاب و همه چیز فکر می‌کنند، دارم، این است: شما وقتی نگاه می‌کنید به جبهه معارض، یعنی استکبار، جبهه ظلم، جبهه سرمایه‌دارهای کلان بین‌المللی، کارت‌ها، تراست‌ها و و، به چشم یک جبهه به آنها نگاه کنید. یک جبهه به هم پیوسته‌ای وجود دارد در مقابله با انقلاب اسلامی که یک انقلاب معنوی و دینی و فرهنگی و اعتقادی است. وقتی به چشم یک جبهه‌ی به هم پیوسته به آنها نگاه کردید؛ خیلی از کارهای اینها معنای واقعی خودش را نشان می‌دهد. این مسئله، وظیفه دانشجویان یا تشکل‌های دانشجویی را مشخص می‌کند. در همین قضیه این ترورها، من عقیده‌ام این است که بچه‌های تشکل‌های دانشجویی در این قضیه کوتاه آمدند؛ یعنی کم‌عملی نشان دادند. باید این قضیه را بزرگ می‌کردید. البته نه اینکه بزرگ کنید - چون خودش بزرگ است - همان جور که هست، منکس می‌کردید. ما حتی ندیدیم تشکل‌های ما پوستر این شهدا را هم چاپ کنند، منتشر کنند، پخش کنند، یادمان اینها را نگه دارند. نه، این موضوع اصلا نباید فراموش شود؛ این کار کوچکی نیست.»

دانشجو قشر فرهیخته‌ای است که انتظارات از او نسبت به دیگر اقشار جامعه بسیار بیشتر است. برای برآورده شدن این توقعات از دانشجویان، رسالت‌هایی چون؛ تهذیب، تحصیل، تحقیق، ورزش و آمادگی جسمانی، آرمانخواهی، عدالت‌طلبی، استقلال‌طلبی و آزادی و حریت بر عهده او قرار دارد.

ایمان عمیق، تلاش خالصانه، هوشیاری در شناخت دشمن، گذشت در برابر دوست، و ایستادگی و مقاومت شجاعانه از دیگر ویژگی‌های دانشجو است و اینها میراث گرانبهایی است که از دانشجویانی شهید چون شهید علم‌الهدی، باکری و... به نسل امروز دانشگاهی رسیده و باید که با در میدان عمل بودن و خالص کردن اهداف پاسداشت شوند.

امروزه بزرگ‌ترین آفت‌هایی که قشر دانشجو با آن روبه‌رو است، حرکت‌هایی است که از سوی دشمنان نظام اسلامی و انقلاب پایه‌ریزی شده و دشمن سعی در تبلیغ آنها در میان دانشجویان است. درس خواندن برای زندگی شخصی، بی‌اهمیت بودن نسبت به مسائل جامعه و آنچه که در جامعه می‌گذرد، بی‌علاقگی و بی‌اهمیت بودن نسبت به جامعه و عدم توجه به معنویت خود و جامعه از جمله تحکاتی است که دشمن قصد نفوذ آنها در افسران جنگ نرم با دشمن را دارد.

دانشجویان ارزش‌های انقلاب را انتقال دهند

رهبر معظم انقلاب اسلامی با اشاره به بیداری اسلامی که هم اکنون در کشورهای گوناگون رخ داده است، این اتفاقات را ناشی از انقلاب اسلامی ایران می‌داند که توانسته به عنوان یکی از انقلابات قرن بیستم، خود را به دیگران معرفی کرده و بتواند بر روی مردمان دیگر کشورها نیز تأثیر بگذارد. ایشان در دیدار روز ۱۹ مرداد ماه ۱۳۹۰ خود با مخاطب قرار دادن تشکل‌های دانشجویی و نخبگان دانشگاهها، ادامه انتقال ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران را منوط به فعالیت این دو قشر می‌دانند: «شما تشکل‌های دانشجویی و زبدگان و نخبگان دانشجویی هستید؛ در واقع گلچینی از مجموعه عظیم چند میلیونی دانشجویی کشور هستید که اینجا جمع شده‌اید. شما باید تصمیم بگیرید. بدانید این حرکت مبارک و متکی به این ارزش‌ها، وابسته است به انگیزه، همت، شجاعت، قدرت تفکر و عزم راسخ شما. شماها هستید که باید این را ادامه بدهید.»

تشکل‌های دانشجویی و کارهای فکری و فرهنگی هدفمند

تشکل‌های دانشجویی در کنار فعالیت‌های دیگر خود آنچه را که نباید به فراموشی سپارند، انجام کارهای خود با برنامه‌ریزی و هدفگذاری است. معظم له، لزوم انجام کارهای فکری و فرهنگی به صورت هدفمند، برنامه‌ریزی شده و عمیق را جزو وظایف تشکل‌های دانشجویی می‌داند. ایشان در ادامه سخنان خود درباره تشکل‌های دانشجویی در دیدار ۱۹ مرداد ماه ۱۳۹۰ خود فرمودند: «یک وقت هست که دشمن به عرصه دانشگاه تهاجم آشکار می‌کند؛ اینجا شما باید حضور آشکار داشته باشید؛ مثل مسائل دوره فتنه ۸۸ و امثال اینها. یک وقت هست که نه، آنچنان تهاجم آشکاری وجود ندارد؛ اینجا بایستی حضور مجموعه‌های دانشجویی، حضور عمیق فکری باشد. درباره مسائل کلامی، درباره مسائل اخلاقی، درباره مسائل تاریخی، درباره مسائل انقلاب باید کار عمیق بکنید. درباره مسائل گوناگون کشور کار کنید. فرض کنید شما درباره بانک مرکزی، درباره نظام سلامت، درباره مسئله جهاد اقتصادی تحقیق می‌کنید؛ این بسیار خوب است، اما به اینها اکتفاء نشود. درباره مسائل کلامی، کارهای عمیق انجام بگیرد. درباره مسائل سیاسی کشور، کارهای غیر احساساتی انجام بگیرد.»

جلوگیری از ترویج انواع ابتدال

دشمنان انقلاب اسلامی ایران، سال‌هاست که برای شکستن مقاومت جوانان جمهوری اسلامی ایران دست به ترویج ابتدال فرهنگی و هنری در میان آنان زده است. توصیه دیگر رهبر معظم انقلاب اسلامی به تشکل‌های دانشجویی در دیدار ۱۹ مرداد ماه ۱۳۹۰ خود به این گروه این است که: «از ابتدال فرهنگی، ابتدال اخلاقی بشدت پرهیز شود و با آن مواجهه بشود. امروز یکی از سیاست‌های دشمن، ترویج ابتدال است. با این سیاست استکبار مبارزه کنید. همین طور که آنها تحریم اقتصادی را برنامه‌ریزی می‌کنند، همین طور ترویج ابتدال را برنامه‌ریزی می‌کنند - این ادعای شعارگونه نیست؛ این ناشی از اطلاعات است؛ ما اطلاع داریم - می‌نشینند طراحی می‌کنند، برنامه‌ریزی می‌کنند؛ می‌گویند برای شکستن مقاومت جمهوری اسلامی، باید بین جوان‌ها ترویج ابتدال کرد؛ یعنی به قضایا ماهیت سیاسی می‌دهند. خب، با این بایستی

لزوم تقویت مبانی معرفتی

تقویت مبانی معرفتی یکی از مواردی است که رهبر انقلاب در یازدهمین روز ماه رمضان سال ۱۳۸۸ که مصادف با ۳۱ مرداد ماه این سال بود در دیدار با دانشجویان بر آن تاکید داشتند: «برادرها و خواهرها! تقویت مبانی معرفتی را جدی بگیرید. البته من امروز که نگاه می‌کنم، می‌بینم در مقایسه با هفت هشت سال پیش که ماه رمضان در همین جا جلسه تشکیل میشد و دوستان می‌آمدند صحبت می‌کردند، توجه به مبانی معرفتی در بین دانشجویان قوی‌تر شده است. تقویت مبانی معرفتی خیلی لازم است. ضعف این مبانی، ضررهای بزرگی به مجموعه دانشجویی کشور و مجموعه تشکل‌ها خواهد زد.»

دانشجوی متعهد باید بانی برگزاری کرسی آزاداندیشی باشد

رهبر معظم انقلاب اسلامی چند سالی است که به طور مکرر بر برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی و نقد و مناظره تاکید دارند. برگزاری این کرسی‌ها، یکی از وظایف دانشجویان متعهد در دانشگاه‌ها است و نتیجه این کرسی‌ها عیان شدن حق از باطل خواهد بود و ایشان این موضوع را از دانشجویان مطالبه دارند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با جمعی از نخبگان کشور در روز ششم آبان ماه ۱۳۸۸ فرمودند: «شما کرسی آزادفکری سیاسی راه، کرسی آزادفکری معرفتی را تو همین دانشگاه تهران، تو همین دانشگاه شریف، تو همین دانشگاه امیرکبیر به وجود بیاورید. چند نفر دانشجو بروند، آنجا حرفشان را بزنند، حرف همدیگر را نقد کنند، با همدیگر مجادله کنند. حق، آنجا خودش را نمایان خواهد کرد. حق اینجوری نمایان نمی‌شود که کسی یک انتقادی را پرتاب بکند. اینجوری که حق درست فهمیده نمی‌شود. ایجاد فضای آشفته ذهنی با لفاظی‌ها هیچ کمکی به پیشرفت کشور نمی‌کند. شما تجربه‌ی این پدر پیرتان را در این زمینه داشته باشید. آئی که کمک می‌کند به پیشرفت کشور، آزادی واقعی فکرهاست؛ یعنی آزادانه فکر کردن، آزادانه مطرح کردن، از هو و جنجال نترسیدن، به تشویق و تحریض این و آن هم نگاه نکردن.»

دست بگیرد. به کسی زور نگوئیم؛ به مظلوم کمک کنیم؛ با ظالم مقابل و مواجه شویم؛ جلوی ظالم را بگیریم.»

چنانچه می‌خواهیم علم در راه ارزش‌های اخلاقی قرار بگیرد باید تزکیه نیز همزمان با آن در انسان انجام شود. حضرت آیت الله خامنه‌ای در همان دیدار نکته مهمی را خاطر نشان کردند: «اگر روشی که علم‌آموزان و صاحبان علم در دنیا در این ۲۰۰ سال ۳۰۰ سال دنبال کردند، ما هم ته صف آنها بایستیم، راهی که آنها رفتند، ما هم همان راه را برویم، اینکه هنری نیست؛ اینکه هدفی نیست که انسان از جان خودش برای آن مایه بگذارد. ما بایستی راه جدیدی را باز کنیم. راه جدید این است که یک ملتی با دارا بودن ابزار علم و اقتدار علمی - که همه چیز دیگر را به دنبال خودش می‌آورد - انگیزه‌های الهی و ارزش‌های الهی و اخلاق الهی را در دنیا علم کند و پرچمش را برافرازد.»

مواجهه کرد، مقابله کرد؛ البته مقابله صحیح که این یک نوع ایستادگی بسیار ارجمند در مواجهه با نقشه‌های استکبار است.»

علم در خدمت معنویت

کدام علم بهتر است، علمی که در راه خدمت به بشریت باشد، یا علمی که نتیجه آن بمب اتم می‌شود و به ظلم و ستم به دیگر انسان‌ها منتهی می‌شود. یقیناً علمی که در خدمت به معنویت باشد، برای انسان‌ها مناسب‌تر و بهتر است. رهبر انقلاب در دیدار با نخبگان جوان در روز ۱۴ مهر ماه ۱۳۸۹ ویژگی‌های این علم را بیشتر توصیف کردند: «علم را برای خدمت، برای معنویت، برای پیشرفت فضائل انسانی، برای دفاع حقیقی از حقوق انسان باید فرا بگیریم. ثروت ملی و اقتدار ملی باید برای این باشد که این ملت بتواند برخلاف سنت رایج جهان، پرچم عدالت را در

معاون فرهنگی و اجتماعی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری:

پیشرفت کشور با همراهی عالمان ملکوتی محقق می‌شود

معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مسؤولیت برنامه‌ریزی و ساماندهی حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی برای اساتید، دانشجویان و کارکنان محترم دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور را بر عهده دارد. این معاونت در برخی موضوعات به صورت مستقیم و در مواردی نیز به صورت غیر مستقیم با جامعه هدف دانشگاهی در ارتباط است. جناب آقای دکتر غلامرضا خواجه‌سروی که در دولت نهم، قائم‌مقامی معاونت فرهنگی و اجتماعی و مدیر کلی دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی این معاونت را بر عهده داشت، با خداحافظی دکتر محمدباقر خرمشاد از این معاونت، در سال ۱۳۸۸ به عنوان معاون فرهنگی و دانشجویی وزارت علوم انتخاب شد. در گفت‌وگو با دکتر خواجه‌سروی موضوعات مهمی مورد سوال واقع شد که برخی از آنها برای جامعه دانشگاهی به‌ویژه دانشجویان بسیار جالب توجه است.

جناب آقای دکتر خواجه‌سروی، در ابتدای این گفت‌وگو شایسته است معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم را به دانشجویان جدیدالورود معرفی بفرمائید:

آغاز سال تحصیلی جدید دانشگاه‌ها را به تمامی دانشجویان و بخصوص به عزیزان جدیدالورود تبریک عرض می‌کنم. امیدوارم که قاطبه دانشگاهیان بویژه دانشجویان با روحیه دین‌مداری، آرمانخواهی و علم‌آموزی، باعث پیشرفت کشور و حرکت به سوی افق‌های متعالی شوند. معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، یکی از پنج معاونت وزارتخانه است که به امور فرهنگی و اجتماعی جامعه دانشگاهی کشور می‌پردازد. بنابراین، وظایف ما فقط به امور مرتبط با دانشجویان خلاصه نمی‌شود، بلکه امور فرهنگی اساتید و اعضای هیات علمی و کارکنان دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری وزارت علوم نیز در این معاونت انجام می‌شود. معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم دارای سه دفتر با عنوان‌های دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دفتر امور فرهنگی و دفتر نظارت و ارزیابی است که هر یک از این دفاتر با ادارات و گروه‌های خاص خود، فعالیتی را بر عهده دارند. دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی اتاق فکر معاونت فرهنگی و اجتماعی است. این

در معاونت فرهنگی و اجتماعی صورت گرفته است؟

یکی از فعالیت‌های مهم در وزارت علوم، آشنا کردن بیشتر دانشگاهیان با فرهنگ، آداب و آموزه‌های قرآنی است. به همین دلیل برگزاری جشنواره‌ها و مسابقات قرآنی مورد تأکید قرار گرفته است که علاوه بر مسابقات قرآن دانشجویان، مسابقات قرآن کارکنان دانشگاه نیز همه ساله برگزار می‌شود و مسابقات قرآنی خانواده‌های دانشگاهی را نیز برگزار خواهیم کرد. علاوه بر این، برای فعالان قرآنی برتر دانشگاه‌ها نیز امتیازاتی در نظر گرفته شده است که شامل اعزام فعالان برتر قرآنی به سایر کشورها و دیگر دانشگاه‌های داخلی است. همچنین، تسهیلات خوبی برای فعالان قرآنی به منظور سفرهای سیاحتی سوریه، عتبات عالیات پیش بینی شده و اعتباری به میزان ۱۰ میلیارد ریال به عنوان وام زیارتی برای ارائه به مجموعه دانشجویان فعال قرآنی در نظر گرفته شده است.

بعد از مسابقات قرآنی، سوق دادن دانشگاهیان به سمت کتاب‌هایی از جمله نهج البلاغه، صحیفه سبز و غیره در دانشگاه‌ها در اولویت قرار داشته و به صورت مسابقات و مطالعات انجام می‌شود. در کنار این فعالیت‌ها، مرکز پژوهش و آموزش قرآن کریم با هدف ایجاد زمینه و توسعه زیربنایی آموزش و پژوهش در آموزش عالی راه‌اندازی خواهد شد تا در کشور دستاوردهای علمی بر مدار قرآن حرکت کند. البته سیاست وزارت علوم نیز بر همین مبنا قرار گرفته است یعنی در سال ۹۰ تقویت فعالیت‌های قرآنی در تمامی حوزه‌ها و برای کلیه دانشگاهیان در دستور کار قرار دارد. تدفین شهدای گمنام در دانشگاه‌ها و تبدیل یادمان این عزیزان به مرکز فرهنگی با محتوای حفظ ارزش‌های دفاع مقدس از دیگر برنامه‌های مهم این وزارتخانه در دانشگاه‌ها است. حضور معنوی شهدا در دانشگاه‌ها باعث می‌شود که نسل جوان ما با فرهنگ ایثار و شهادت مانوس شود. در همین راستا، ۴۰ گلزار شهدا در دانشگاه‌های سراسر کشور احداث شده است. در صورتی که عده‌ای غیر روشنفکر با این پدیده کاملاً پویا و معنویت‌آفرین مقابله نموده‌اند.

نکته مهمی که باید در رأس همه امور به آن اشاره کنیم این است که در برنامه اجرایی سال ۹۱ باید نشان دهیم که در دانشگاه در چه اول توجه به فرهنگ و اقامه نماز دارای اهمیت فوق‌العاده است. لذا در آغاز سال تحصیلی جدید اولین مطلبی که باید برای دانشجویان جدیدالورود در نظر بگیریم و در مورد آن فرهنگ‌سازی کنیم

نکته مهمی که باید در رأس همه امور به آن اشاره کنیم این است که در برنامه اجرایی سال ۹۱ باید نشان دهیم که در دانشگاه در چه اول توجه به فرهنگ و اقامه نماز دارای اهمیت فوق‌العاده است. لذا در آغاز سال تحصیلی جدید اولین مطلبی که باید برای دانشجویان جدیدالورود در نظر بگیریم و در مورد آن فرهنگ‌سازی کنیم این است که به آنها بگوییم در دانشگاه نماز در رأس امور است.

به نظر شما فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها بیشتر چه سمت و سوی باید داشته باشد؟

معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم توجه به این نکته دارد که مجموعه فعالیت‌ها در وزارت علوم منجر به فضایی شود که بتوانیم دانشمندی مهذب، متعهد، آراخواه و ملوکوتی تربیت کنیم و جناب آقای دکتر دانشجو وزیر محترم علوم از چنین شخصیتی به "عالم ملوکوتی" تعبیر نمودند. به این معنی که دانشجو و استاد دانشگاه باید در کنار کسب علم، تزکیه و تهذیب نفس را نیز کسب کنند، این جمله به این معنی است که باید به امور دینی و اخلاقی اهمیت بدهند. بنابراین یکی از اصلی‌ترین توجهات در برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های وزارت علوم و دانشگاه‌ها تأکید بر بُعد تربیتی است. از نگاه دیگر، رسالت اصلی انقلاب اسلامی احیای تمدن اسلامی در جهان است. در حال حاضر به برکت نظام جمهوری اسلامی ایران یک ظرفیت عظیمی در بدنه دانشجویی و دانشگاهی کشور ایجاد شده است که اگر ما خدای ناکرده در زمینه مسائل فرهنگی دانشگاه‌ها غفلت کنیم این ظرفیت می‌تواند زمینه ایجاد تهدید علیه شرائط عمومی کشور را فراهم آورد. هدف ما نیز دستیابی به دانشگاه تمدن‌ساز و بنای تمدن نوین ایرانی اسلامی است که رهبر معظم انقلاب اسلامی بر آن تأکید فرموده‌اند و تمامی فعالیت‌ها باید در این چارچوب انجام شود.

در زمینه فعالیت‌های حوزه دینی و امور مرتبط با مسائل معنوی چه کارهایی

دفتر محلی برای ایده‌پردازی و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و اجتماعی برای دانشگاهیان است. دفتر امور فرهنگی مجری ایده‌هاست و این ایده‌ها را به پدیده تبدیل می‌کند. دفتر نظارت و ارزیابی به رصد فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی می‌پردازد و آنها را رده‌بندی و ارزیابی می‌کند. با توجه به مصوبه شورای توسعه فعالیت‌های قرآنی زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی، بزودی مرکز توسعه آموزش و پژوهش فعالیت‌های قرآنی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل خواهد شد.

فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی این معاونت از چه سنخ است؟

معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم در بخشی از فعالیت‌های خود اقدام به برگزاری جشنواره‌های فرهنگی و هنری می‌نماید. جشنواره‌هایی چون جشنواره فیلم و عکس دانشجویی، جشنواره تئاتر دانشجویی، مسابقات قرآنی دانشجویان و دانشگاهیان (اعم از اساتید و کارکنان)، جشنواره خاطرات تلخ و شیرین دانشجویی و جشنواره‌های دیگر بیشتر به امور فرهنگی و هنری در چارچوبی ارزشی و معنوی می‌پردازد. در کنار فعالیت‌های فوق، برخی از فعالیت‌های دانشجویی، مشتمل بر مسائل اجتماعی است. اموری چون تشکیل‌های دانشجویی، نشریات دانشجویی و انجمن‌های علمی در زمره این فعالیت‌هاست. در سال‌های اخیر و به صورت ابتکاری، جشنواره‌ای با نام جشنواره حرکت به صورت سالیانه توسط معاونت فرهنگی و اجتماعی برگزار می‌شود که فعالیت‌های انجمن‌های علمی دانشگاه‌ها در معرض داوری و بازدید دانشگاهیان و دانشجویان قرار می‌گیرد. حرکت جدیدی که طی چند سالی که از عمر دولت نهم و دهم می‌گذرد آغاز شده این است که سعی کردیم شکل‌های سیاسی به مسیر اصلی خود بازگردند و کار اصلی خود را انجام دهند. همچنین، تعداد انجمن‌های علمی دانشجویی نیز از ۶۰۰ انجمن در سال ۱۳۸۳ به بیش از سه هزار انجمن در حال حاضر رسیده است. علاوه بر موارد فوق، از نشریات دانشجویی و شوراهای صنفی نیز حمایت‌های ویژه‌ای صورت می‌گیرد به طوری که تعداد نشریات دانشجویی به پنج هزار نشریه رسیده است. کانون‌های فرهنگی و هنری دانشگاه‌ها نیز به نوبه خود تقویت شده‌اند. لذا به نظر می‌رسد که در معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، بیشتر فعالیت‌ها از سنخ ابتکاری و مشتمل بر نوآوری است.

این است که به آنها بگوییم در دانشگاه نماز در رأس امور است.

آیا معاونت فرهنگی و اجتماعی برای اوقات فراغت دانشجویان برنامه مشخصی دارد؟

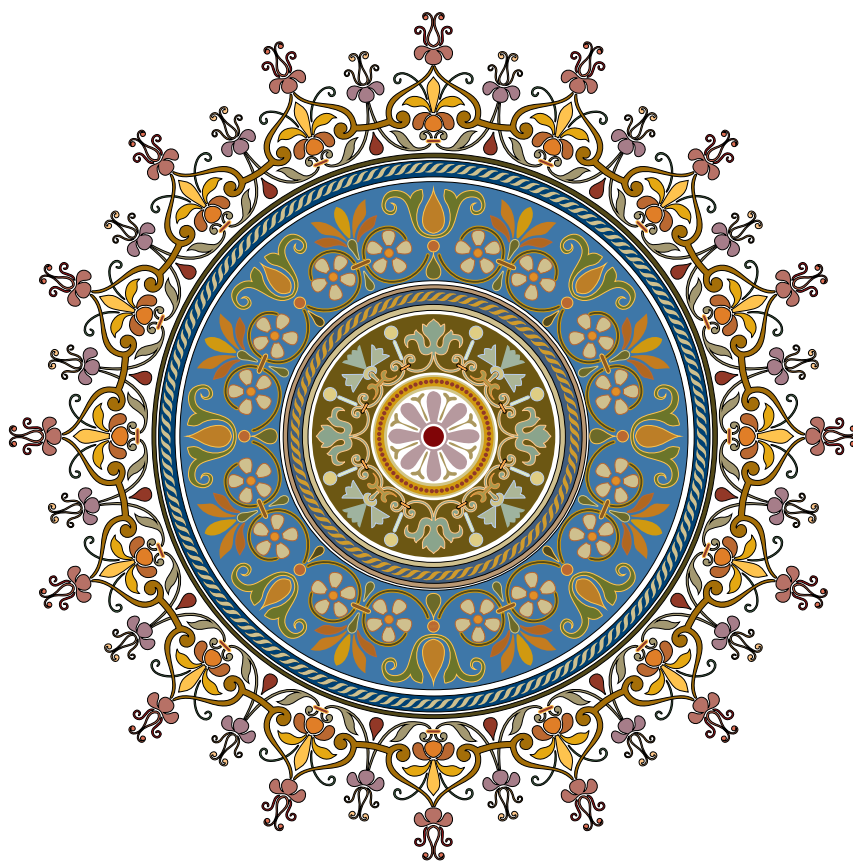
اوقات فراغت دانشجویان از دو بخش تشکیل شده است. یک بخش، آن زمانی است که دانشجویان در خوابگاه حضور دارند و بخش دیگر زمانی است که در تعطیلات به سر می‌برند. در زمان‌هایی که دانشجویان در تعطیلات هستند. به عنوان مثال در تعطیلات تابستانی و یا تعطیلات عید نوروز، دانشجویان این اوقات را خودشان مدیریت می‌کنند و به دلیل اینکه به نوعی ارتباط ما با دانشجویان کم می‌شود، آنها خودشان اوقات فراغت‌شان را پر می‌کنند. در این زمینه، تنها می‌توانیم توصیه‌هایی را به آنها انتقال دهیم و جزواتی را برای مطالعه آنها آماده کنیم. در بخش دیگر که دانشجویان در خوابگاه‌ها حضور دارند که این بخش شاید بخش زیادی از زندگی دانشجویی را به خود اختصاص دهد، برنامه‌های ویژه‌ای از سوی معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم اندیشیده شده است. یکی از این برنامه‌ها، تاسیس مکان‌هایی با نام خانه فرهنگ است. در این فضاها که در کنار خوابگاه‌ها راه‌اندازی شده است، دانشجویان می‌توانند به پر کردن اوقات فراغت خود بپردازند. مثلاً فیلم سینمایی ببینند و فعالیت‌های دیگر انجام دهند. در خانه‌های فرهنگ دانشجویان می‌توانند مهارت‌های مختلف ارتباطی را فرا بگیرند و گالری‌ها و نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری در آن برگزار کنند. اولین خانه فرهنگ در مهر ماه سال ۱۳۸۶ و در دانشگاه کاشان راه‌اندازی شد و هم اکنون بسیاری از دانشگاه‌های کشور یا خانه فرهنگ دارند و یا در حال راه‌اندازی آن هستند.

یکی از موضوعاتی که در دو سال اخیر خبرهای زیادی را به خود اختصاص داد و حتی رسانه‌های فارسی زبان غرب بر روی این موضوع بسیار گزارش‌ها منتشر کردند، بحث عفاف و حجاب و موضوعی با نام تفکیک جنسیتی در دانشگاه‌ها است. البته در این زمینه افرات و تفریط‌هایی هم شده است. برای روشن‌تر شدن موضوع در این زمینه صحبت بفرمایید:

آنچه که با عنوان حجاب و عفاف درباره آن صحبت‌هایی می‌شود موضوع مصوبه یکصد

برویم. این قانون واقعا به اجرای حداقل موارد ممکن اکتفا کرده، یعنی در واقع کف قانون جهت اجرا برگزیده شده است. اگر تلاش نکنیم که کف را هم اجرا کنیم، در واقع راه را باز گذاشته‌ایم که از ما انتقاد کنند. دانشگاه باید نقش پیشرو در امور دینی و فرهنگی مخصوصاً در مسأله مهم عفاف و حجاب داشته باشد. اگر این قانون را عمل نکنیم، با دست خودمان به دشمنان بهانه داده‌ایم که هر روز یک مطلبی ایجاد کنند و هر روز میان دانشگاهیان یک تشویش اذهان ایجاد کنند. این امر اصلاً به صلاح نظام آموزش عالی کشور نیست. در این زمینه، عده‌ای در صدد هستند تا محیط آموزش عالی را محیط بی‌ثبات، بی‌اخلاق، بی‌دین و سکولار جلوه دهند که البته واقعا فضا این طور نیست. به نظر می‌رسد که در حال حاضر سه طیف و گروه وجود دارند که در این زمینه فریادشان در آمده است و مخالف اجرای این مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی هستند. یک گروه ضد انقلاب خارج‌نشین یا ضد انقلاب داخل کشور است که باید مراقب باشیم به دام آنها نیفتیم. طیف دیگری که در داخل کشور هستند و مخالف اجرایی شدن این قانون‌اند، از موضعی سیاسی با موضوع برخورد می‌کنند و کاری با ماهیت و محتوای موضوع ندارند. گروه سومی که مخالف اجرا شدن قانون اختلاط زن و مرد در دانشگاه هستند، طیف استحاله‌طلبی است که در سال‌های اول انقلاب و بعدها رویکرد کلی آن‌ها استحاله فرهنگی بوده است، اما ما باید شعارمان این باشد که قانون عفاف و حجاب و پوشش را بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب

و بیست و یکمین جلسه شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶ مرداد ماه ۱۳۶۶ است که درباره حدود اخلاق اسلامی در برخورد‌ها و معاشرت‌ها در دانشگاه مطالبی تأکید کرده است. بدین ترتیب که دانشجویان زن و مرد لازم است در کلاس‌های درس در دو ردیف جداگانه بنشینند. بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، هر گاه در دانشگاهی جدا کردن کلاس‌های مخصوص زنان و مردان میسر باشد و مشکلی از جهت بودجه و کیفیت درسی ایجاد نکند، کلاس‌ها باید جدا شود. مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌گوید هر گاه در محیط‌های تردد و نصب اعلانات در دانشگاه‌ها احتمال ازدحام باشد، باید محیط‌های جداگانه برای زنان و مردان در نظر گرفته شود. همچنین مصوبه شورا تأکید دارد، لازم است دانشجویان زن و مرد از آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌ها و سالن‌های تشریح و اتاق کامپیوتر و... حتی‌المقدور در نوبت‌های خاص و به‌طور جداگانه استفاده کنند. بنابراین می‌بینید که قانون در تمامی این موارد به صراحت صحبت کرده است و در این زمینه قانون وجود دارد. پس آیا مسئولان اجرایی وظیفه در این زمینه و وظیفه ندارند قانون را اجرا کنند. دو مصوبه دیگر هم داریم که مربوط به این موضوع است که یکی در سال ۱۳۸۴ و دیگری در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسیده است. البته نکته‌ای که نباید از نظر دور داشت، این است که به‌عنوان مسئولان اجرایی در حوزه فرهنگی دانشگاهی نه یک قدم از مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی جلوتر برویم و نه یک قدم عقب

آئین‌نامه تشکیل کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی سراسر کشور، توسط وزیر علوم، تحقیقات و فناوری در تاریخ ۱۱ آبان ماه ۱۳۸۹ ابلاغ شد و از زمان ابلاغ این آئین‌نامه تاکنون، یک هزار کرسی آزاداندیشی در دانشگاه‌ها با موضوعات مختلف برگزار شده است. کرسی‌های نظریه‌پردازی اصولاً بر چهار اصل آزاد بودن، نظام‌مند بودن، منطقی و عالمانه بودن اظهارنظرها استوار است. در کرسی‌های آزاداندیشی ما به دنبال نهادینه‌سازی آزادی بیان و تضارب آراء با رعایت اخلاق و منطق گفتگو، ایجاد فرصت قانونی و عادلانه برای عرضه آزادانه آراء، دیدگاه‌ها و سئوالات پیرامون موضوعات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه و آگاهی از نظرات دیگران، تقویت روحیه حقیقت‌جویی، آزادگی و قانون‌گرایی، سامان‌دهی مباحثات و گفتگوها با صیغه علمی، و ایجاد فضای مناسب برای طرح و بیان اندیشه‌های نو، تفکر خلاق و فرهنگ نوآور در دانشگاه‌ها هستیم.

دانشگاه، فضای تضارب آراء و افکار و محل تولید علم و جنبش نرم‌افزاری است، لذا دانشگاه نباید محل تضارب افراد باشد. اگر دانشگاه محل تضارب افراد شود، دانشگاه از مسیر آرامش خارج می‌شود. در دانشگاه باید از مسائل احساسی دوری کنیم تا کارها بر مدار عقل و خرد و گفت‌وگو قرار گیرد. انتظار داریم دانشگاه‌ها با نظر موسع به آئین‌نامه کرسی‌های آزاداندیشی نگاه کنند تا با اجرای این آئین‌نامه با روی گشاده و دستی باز، شاهد شکل‌گیری فضای تضارب آراء در دانشگاه‌ها در شأن نظام جمهوری اسلامی ایران باشیم. مهم‌ترین خروجی کرسی‌های آزاداندیشی باید این باشد که در دانشگاه فضایی برای رشد نیروهایی ایجاد شود که احساس می‌کنند حرفی دارند و در سایه فعالیت‌شان کادرسازی برای نظام صورت می‌گیرد. دانشگاه‌ها باید در زمینه برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی سعه صدر بالایی داشته باشند. در این زمینه، از مدیران محترم دانشگاه‌ها می‌خواهیم که دانشجویان را فرزندان خود بدانند و فرض قطعی ما این است که همه دانشجویان این کشور را دوست دارند.

اگر نکته‌ای باقی مانده است بفرمایید.

توصیه من به دانشجویان این است که با نگاه امیدوار به آینده، درس خواندن را بخشی از زندگی دانشجویی خود قرار دهند و بخش دیگر آن را به امور دینی و معنوی بپردازند. با قرآن اخت بگیرند و اگر رابطه خوبی با قرآن دارند، این رابطه را تقویت کنند.

عفاف و حجاب، اجبار کردن دختران به پوشیدن چادر در دانشگاه‌ها است. آیا با این اظهارنظر موافقت می‌کنید؟

به هیچ وجه. مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، حجاب چادر را برای دانشگاه‌ها اجباری نکرده است و ما نیز دنبال چنین چیزی نیستیم و اصولاً با اجبار در امور فرهنگی موافق نیستیم، منتها اگر کسی در محیط دانشگاه خودش حجاب برتر را پوشید بی‌شک عمل او مورد تقدیر است و علاقمند هم هستیم که خانم‌ها در دانشگاه چادر سرشان کنند، اما این موضوع به هیچ وجه اجباری نیست. البته اگر در دانشگاهی اینگونه اتفاق بیفتد و دختران را به پوشیدن چادر اجبار کنند، قطعاً موضوع را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

یکی از موضوعاتی که خوشبختانه بالاخره اجرا شد، توجه به تاکیدات رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه‌ها است، معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم در این زمینه چه فعالیت‌هایی انجام داده است؟

فرهنگی اجرا کنیم.

درباره بحث تفکیک جنسیتی که در سوال شما بود باید بگویم که چنین نیست و این اصطلاح‌سازی از رسانه‌های معاند نظام آغاز شده است. بحث تفکیک جنسیتی از صدای آمریکا (VOA) آغاز شد و بی‌بی‌سی فارسی آن را ادامه داد و خبرگزاری‌های داخلی نیز ناآگاهانه این عنوان را تکرار می‌کنند. بنابراین به کار بردن اصطلاح تفکیک جنسیتی کاملاً نادرست است و نباید فضا سازی بر روی تفکیک جنسیتی صورت گیرد. برخی از مخالفان تحلیل کرده‌اند که به دنبال تفکیک جنسیتی بحث تبعیض جنسیتی خواهد آمد و بعدش این طور می‌گویند که اصلاً حجاب یک چیز ضروری است یا خیر و آن‌ها دارند بحث را هوبستی می‌کنند. باز هم تاکید می‌کنم که در دانشگاه باید محتوای قانون عفاف و حجاب و پوشش که مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی است را اجرا کنیم و این قانون، حداقل کف در مورد بحث عفاف و حجاب است.

برخی در این زمینه می‌گویند که منظور وزارت علوم از مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در رابطه با بحث

یادی از ایام مهر

نویسنده: مهدی محبعلی

همه آنهایی که امروز به روزهای گذشته دانشگاه نگاهی دوباره می‌اندازند تا خاطراتی را که در آن سال‌های طلایی داشتند مرور کنند، قطعاً روزهای نخستین ورود به دانشگاه را نیز به خوبی به خاطر می‌آورند. این مساله که قرار است روزهای نخستین ورود به دانشگاه تبدیل به نوستالژی بزرگ زندگی هر تحصیلکرده‌ای شود و شاید زمینه‌ساز آشنایی با بهترین دوستان زندگی انسان را رقم زند، می‌تواند خود به خود هیجان‌انگیز و مهیج باشد، اما نشاط و شادابی، تنها عناصر قوی روزهای ابتدایی ورود به دانشگاه نیست.

هر جوانی می‌تواند امیدوار باشد که با ورود به دانشگاه علاوه بر ارتقای نقش اجتماعی خود و افزایش سطح دانش، خود را در موقعیت بزرگی رقم زند که می‌تواند شبانه‌روزش را مشغول خود سازد. روزهای ابتدایی دانشگاه موقعیتی تازه است برای باور کردن اینکه انسان تازه‌ای متولد شده و دنیای تازه‌ای خلق شده است.

دنیای نوجوانی به پایان رسید؛ تولدی دیگر

طبیعی است که هر انسانی در روزهای نوجوانی با علایق متفاوتی که دارد، با مثلاً کودکی ۱۲ ساله و جوانی ۱۹ ساله، تفاوت دارد. البته که همه ما روزهای دبیرستان و نوجوانی را در سبب خاطره خویش حفظ کرده و برایش ارزشی فوق‌العاده قائلیم، ولی واقعیت این است که با ورود به محیط دانشگاه و دور شدن از دوستانی که سال‌های سال را با هم گذرانیده‌ایم، می‌تواند اندکی سخت و دشوار باشد.

تصور کنید در همان روزهای نخست، منتظر شروع کلاس درس هستید و هیچ فردی را نیز در این فضا نمی‌شناسید. روزهای ابتدایی معمولاً با آشنایی با گروه دوستان دانشگاهی در کلاس درس رقم می‌خورد. جیبی که هنوز شیطنتهای دبیرستان در دانشجوهای جوان باقی مانده و البته صبوری اساتید و آشنایی ایشان با این مساله نیز کمک می‌کند تا روزهای ابتدایی برای شما به شکل غیر معمولی نشاط آور باشد.

این حقیقت که باید هر چه سریع‌تر روند و پروسه درسی را آغاز کرد، فضای علمی را برای دانشجوی ملموس می‌کند. تا اینجا باید بیش از گذشته جدی بود. این دو مساله در کنار هم و داشتن اندکی روابط اجتماعی قوی می‌تواند شما را در یافتن گروهی از دوستان که بتوانید در مسیر حرکت تحصیل در کنار هم باشید، کمک می‌کند تا در یافتن اتمسفر و فضای جدید بیشتر موفق باشید. بگذارید در این زمینه مثالی بزنیم.

یکی از ویژگی‌های اصلی انسان این است که همواره می‌تواند خودش را با شرایطی که در آن قرار گرفته و زندگی می‌کند تطبیق دهد و متناسب با محیط زندگی‌اش و تغییرات ایجاد شده در آن در خودش نیز تغییرات لازم را ایجاد کند. گاهی این تغییرات آن قدر زیاد است که گویی او در گذشته زندگی بسیار متفاوتی با زندگی کنونی‌اش داشته است؛ اما این ویژگی در سایر موجودات دیده نمی‌شود. مثلاً یک گیاه گرمسیری قابلیت رشد و نمو در یک محیط سرد را ندارد و حتی ممکن است به کلی از هستی ساقط گردد، این در حالی است که انسانی که مدت زیادی در یک منطقه گرمسیر زندگی کرده است با قرار گرفتن در یک محیط سرد می‌تواند شرایط را تحمل کرده و خود را با شرایط جدید وفق دهد. آنچه انسان‌ها را در این ویژگی از یکدیگر متمایز می‌کند، مسئله سرعت انطباق با شرایط است که در بعضی افراد سریع و در برخی دیگر زمان‌بر و بعضاً ناراحت‌کننده است. آشنایی با ویژگی‌های محیط جدید و داشتن ذهنیت واقعی از شرایط پیش رو، می‌تواند در تسهیل این تطابق نقش موثری داشته باشد. بنابراین، نگران دیر شدن آشنایی با دوستان تازه خود نباشید. این مساله طبیعی است که در فضای جدید، مقداری از استرس‌ها و فشارها را داشته باشید، اما باید آن را در جهت مطلوب و مناسب هدایت کنید تا حضور در دانشگاه اتفاقی مبارک برای شما باشد.

هویت تازه، من از امروز یک دانشجو هستم

معمولاً ساعات زیادی از عمر ما در محیط‌های آموزشی صرف می‌شود. این محیط آموزشی در دوران کودکی و نوجوانی مدرسه و در دوران جوانی دانشگاه است، اما نکته قابل توجه این است که شرایط مختلف ایجاد می‌کند که هر کدام از مقاطع تحصیلی ویژگی‌های خاص خود را داشته باشد. متفاوت بودن مخاطبان هریک از این مقاطع، ویژگی‌های خاصی را برای مقطع مورد نظر می‌طلبد؛ همانطور که مقطع راهنمایی متفاوت با دبستان، دبیرستان متفاوت با راهنمایی و دانشگاه نیز فضایی بسیار متفاوت با همه مقاطع پشت سر گذاشته شده دارد. ورود به محیط دانشگاه به نوعی ورود به عرصه اجتماع است و شاید بتوان به جرأت دانشگاه را اولین محلی دانست که یک فرد تعامل بسیاری با دنیای پیرامون خود برقرار می‌کند و در واقع محیطی است که شخصیت اجتماعی فرد در آن شکل می‌گیرد و به ثبات می‌رسد. فضای وسیع و نامانوس دانشگاه ممکن است باعث

ایجاد مشکلات جبران‌ناپذیری برای دانشجو در طول تحصیلش شود. بنابراین دانشجویان موفق‌تر است که بتوانند خیلی زود این تغییرات را دریابند و خود را برای رویارویی با محیط جدید از پیش آماده کنند. دانشجویی که پا به عرصه دانشگاه گذاشته، دیگر نمی‌تواند به بهانه نداشتن توانایی کافی از زیر مسؤولیت شانه خالی کند. اینجا شما فردی مستقل شناخته می‌شوید، حضور و غیابتان بر عهده خودتان است و مسؤولیت و عواقب بی‌توجهی به مقررات را نیز خود شما قبول خواهید کرد. بر خلاف دورانی که در روزهای دبیرستان بودید و باید والدینتان پاسخ بی‌توجهی‌های احتمالی شما را می‌دادند اما اینجا همه نتایج ورود به یک دنیای تازه نیست. دانشگاه محل تجربه‌آموزی ویژه‌ای است که به لحاظ جمعیت، تنها تعداد اندکی از این فرصت

استثنایی بهره‌مند می‌شوند. شاید برای بسیاری از افراد در خلال زندگی و در بین فرصت‌های ممکن، هرگز فرصتی اینچنین آزاد برای پرداختن به انبوهی از فعالیت‌ها پیش نیاید. چه بسیار دوستی‌ها که بنا خواهید کرد، چه بسیار درس‌ها که خواهید آموخت و چه بسیار حقایق که خواهید یافت.

دنیای تازه دانشگاهی ابزار تعامل اجتماعی را بالا می‌برد. در اینجا شما باید به عنوان دانشجو علاوه بر پژوهش‌های علمی، راهکارهای لازم را برای حل معضلات اجتماعی کشف و ارائه کنید. شناسایی مشکلات بر عهده شماست و رفتارتان در سطح اجتماعی نشان‌دهنده رشد شخصیت‌تان ارزیابی می‌شود. از این رو باید با برنامه‌ریزی مناسب برای خود تعریفی دقیق داشته باشید تا در این جو جدید، به عنوان انسانی قابل اتکا

خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی، مذهبی، حقوقی و ... اغلب چالش‌برانگیز و همراه با احساس نارضایتی، سردرگمی، اضطراب، استیصال و درماندگی است. همه ما به تجربه دریافته‌ایم که به تنهایی قادر به ساماندهی مسائل مختلف زندگی نیستیم. گاهی ممکن است به‌منظور حل مشکل، از راهنمایی خانواده، دوستان و اطرافیان بهره‌مند شویم، اما دریافت کمک تخصصی، کنترل بهتر و سریع‌تر مشکل را با احتمال خطای کمتر میسر می‌سازد. ورود به دانشگاه و شروع دوره دانشجویی، به دلیل تغییرات عمده‌ای که در عرصه‌های مختلف زندگی برای فرد به وجود می‌آورد، معمولاً تنش‌آور است و گاهی ممکن است دسترسی نداشتن به منابع حمایتی مطمئن، بحران‌هایی را برای دانشجو بوجود آورد. بنابراین نگران بروز هیجانات و فشارهای طبیعی روزهای نخستین ورود به دانشگاه نباشید. به راحتی می‌توان با نگاهی جامع به اتفاق تازهای که قرار است سال‌های بعد زندگی شما را پایه‌ریزی کند، از پس آن بر آمده و با دریافت پالس‌های مثبتی که در همین فضا وجود دارد، همه چیز را وارونه کنید و از بودن در دانشگاه لذت ببرید تا جایی که شما را به زور از این محیط خارج کنند!

با ورود به دانشگاه بطور حتم، زمان یک تغییر بزرگ در زندگی شما فرا رسیده است. شاید در این زمان آمیزه‌ای از حس هیجان و نگرانی را در خود احساس کنید و با خود بگویید: «دانشگاه واقعا چگونه جایی است؟»، «آیا از عهده این کار برخوردارم؟»، «کسانی که در دانشگاه هستند چگونه افرادی هستند؟». اما پس از مدتی حضور در دانشگاه به تدریج به تفاوت‌هایی که میان انتظارات شما و واقعیت‌ها وجود دارند، پی خواهید برد. بدین ترتیب ممکن است برخی چیزها بهتر از آنچه انتظار داشتید، بنظر آیند و برخی نیز مطابق با آمال و آرزوهای شما نباشند. تغییری که با ورود به دانشگاه در شما ایجاد می‌شود، ممکن است لذت‌بخش و در عین حال سر در گم‌کننده باشد. دور بودن از محیط خانواده و حمایت‌های والدین، ممکن است شما را نسبت به وظایفی که در شرایط عادی به آسانی از عهده آنها برمی‌آید، بترساند، ولی این دوره تغییر را بدون مشکل پشت سر بگذارید. در شرایطی که در محیطی تازه قرار می‌گیریم، بیشتر وقتمان صرف نگرانی درباره چیزهایی می‌شود که قادر به درک آنها نیستیم یا آنها را نمی‌شناسیم. از سوال کردن نترسید؛ با سوال کردن می‌توانید در وقت و انرژی خود صرفه‌جویی کنید. بدانید که دیگران نیز در شروع سال تحصیلی احساس و عملکردی مانند شما دارند؛ بنابراین سوالات شما مایه سرافکنندگی و ناراحتی نیستند. پس به سوالات، نه به عنوان مشکل، بلکه چالش‌هایی برای تغییر دادن شرایط خود نگاه کنید. رویارویی با چالش‌های تازه، زمانی آسان‌تر است که به لحاظ جسمی و روحی سالم باشیم. بنابراین یک رژیم غذایی خوب و خوابی کافی و مناسب داشته باشید. اگر یک ورزشکار پر پا قرص هستید، حتماً به این کار ادامه دهید؛ در غیر اینصورت از فرصت‌هایی که برای ورزش کردن در دانشگاه وجود دارد، استفاده کنید. یادتان باشد، ورزش‌هایی را انتخاب کنید که برای شما مناسب هستند. همه اینها زمانی می‌تواند پاسخگویی مناسب برای شما در روزهای ابتدایی باشند که باور کنید دنیا تازه‌ای را یافته‌اید و می‌توانید انسان دیگری باشد. قطعاً همین‌گونه خواهد بود.

و اعتماد شناخته شوید و دیگران بتوانند روی شما به عنوان فردی که از توانایی‌های ارتباطات اجتماعی مناسب برخوردار است، حساب کنند. ورود به دانشگاه، مستلزم یادگیری مهارت‌هایی است که توانمندی و سازگاری شما را در برخورد با مسائل خاص خودتان بالاتر می‌برد. سازگاری با محیط و شرایط جدید بویژه برای دانشجویان غیر بومی و ساکن خوابگاه، مسائلی چون زندگی با هم اتاقی، مدیریت مستقل از والدین، مدیریت امور شخصی، مدیریت امور مالی و... را به دنبال دارد و در این میان، مسائل ارتباطی، مسائل تحصیلی و انگیزشی از دیگر مسائل مشترک دانشجویان تازه‌وارد است.

مشکلات حل می‌شوند؛ به همین راحتی
مواجهه با مسائل مختلف زندگی فردی،

آشنایی با برنامه‌ریزی زندگی دانشجویی

هر قدر که زمان پیش می‌رود تاثیر تلاش و پشتکار در دستیابی به موفقیت قوی‌تر می‌شود...

■ برنامه‌ریزی در زندگی روزانه

افراد موفق می‌دانند که باید هر روزشان مفید و پربار باشد و به همین دلیل سعی می‌کنند از هر روزشان بیشترین استفاده ممکن را در جهت رشد فردی یا کاری خود ببرند. ابزاری که برای انگیزه دادن به خودشان استفاده می‌کنند، برنامه‌ریزی روزانه شان است. وقتی عادت کنید که برای هر روزتان برنامه داشته باشید، روی کارها تمرکز بیشتری داشته و اولویت‌های آن روز را خوب می‌فهمید. با این روش احتمال انجام شدن کارها خیلی بیشتر است. برای هر روزتان از شب قبل برنامه‌ریزی کنید. هر شب ۲۰-۱۵ دقیقه صرف برنامه‌ریزی برای روز آینده کنید.

- یک لیست اصلی تنظیم کنید. این لیست از همه کارهایی که فکرش را بکنید تشکیل شده است. اگر کاری به فکرتان می‌رسد که لازم است انجام دهید، فوراً آنرا در این لیست جای دهید.

- یک لیست از حتماهای روزانه تهیه کنید. این لیست از کارهایی تشکیل شده است که بالاترین اولویت را دارند و سنگین‌ترین نتیجه را در بر خواهند داشت، چه مثبت و چه منفی. برای تنظیم این لیست وقت بگذارید و خوب فکر کنید چون وقتی کاری وارد این لیست می‌شود باید تا آخر روز بعد بی‌بر و برگرد انجام شود.

- یک لیست از باید‌های روزانه تهیه کنید. این لیست شامل کارهایی می‌شود که باید در طول روز انجام دهید اما حتمی و لازم نیستند که بخواهید آنها را روی لیست حتما قرار دهید. این کارها را باید بعد از اتمام کارهای نوشته شده در لیست حتما به انجام برسانید.

- قرار ملاقات‌ها را فراموش نکنید.

- بعضی کارها را به دیگران محول کنید

- بیش از سه بار تأخیر در انجام کار ممنوع!!

- تنظیم وقت برای تهیه غذا الزامی است.

خیلی از افراد موفق برای صرفه‌جویی در وقت به سمت غذاهای روزانه می‌روند و وضعیت سلامتی‌شان هم وخیم است. یادتان باشد، مدیریت زمان، مدیریت زندگی است و بالاترین اولویت زندگی، خودتان هستید. با اجرای این استراتژی‌ها در تنظیم برنامه‌ریزی روزانه می‌توانید بازده کاری خود را به طور قابل توجهی بالا برده و سریعتر به اهداف و آرزوهایتان دست پیدا کنید.

مورد علاقه و لذت بخش) بپردازد.

■ وقت خود را تقسیم کنید.

برای مطالبی که یادگیری آنها زیاد به حافظه متکی است وقت مطالعه را تقسیم کنید (مثلا شبی یک ساعت در ۵ شب بهتر از ۵ ساعت در یک شب است).

■ از بهترین ساعت‌های خود استفاده کنید.

کارهای سنگین را برای ساعت‌هایی که بهتر می‌توانید کار کنید اختصاص دهید. و ساعت‌های غیر تولیدی خود را برای کارهای آسان بگذارید. تخمین زدن زمان یکی از عوامل مؤثر در تدارک دیدن یک برنامه مؤثر است. اگر چه تخمین زدن زمانی که یک مطلب وقت می‌گیرد در ابتدا مشکل به نظر می‌رسد، بعد از قدری تمرین خواهید دید که آنقدرها هم کار مشکلی نیست. برای این منظور به طور واقع بینانه زمان را تخمین بزنید و سعی کنید از آن پافرا تر ننهید. اگر مدتی تخمین زدن را تمرین کنید به زودی قادر خواهید شد تا این کار را به دقت و صحت انجام دهید.

■ زمان مطالعه خود را برحسب ساعت، تقسیم بندی کنید.

برای غالب دانشجویان، این تقسیم‌بندی ساعتی یک تقسیم بندی مناسب است. بعد از یک ساعت مطالعه کارایی کاهش میابد. در طول مطالعه یک مطلب، از هر نیم ساعت، ۵ دقیقه نفس عمیق همراه با قدم زدن در اتاق مفید خواهد بود. بعد از تمام شدن یک مطلب یا فصل معین، و قبل از رفتن به سراغ درس دیگر، ۲۰ تا ۳۰ دقیقه استراحت (قدم زدن در حیاط، خوردن چای یا میوه، انجام حرکات کششی و تنفس عمیق) بسیار مفید خواهد بود.

■ هرگز برای چندین ساعت مداوم بدون رفع خستگی مطالعه نکنید.

عمل کردن به برنامه ریزی فقط به تلاش و اراده شما بستگی دارد. برای این کار می‌توانید از یک جدول برنامه‌ریزی مدون که زمان تشکیل کلاس‌ها و ساعات آزاد و نام مواد درسی و روزهای یک هفته را شامل می‌شود، استفاده کنید.

■ از خودتان سوال کنید.

مطلب را با زبان خودتان برای خودتان شرح دهید.

عمل کردن به برنامه‌ریزی فقط به تلاش و اراده شما بستگی دارد. برای این کار می‌توانید از یک جدول برنامه‌ریزی مدون که زمان تشکیل کلاس‌ها و ساعات آزاد و نام مواد درسی و روزهای یک هفته را شامل می‌شود، استفاده کنید.

برنامه‌ریزی خود فراموش نکنید. در مطالعه تمام وقت خود مثلاً زمانی که برای امتحانات برنامه‌ریزی می‌کنید علاوه بر استراحتی که هر ۴۵ دقیقه یکبار و به مدت یک ربع برای خود در نظر می‌گیرند، هر چند ساعت یکبار مدت زمان طولانی‌تری برای استراحت مثلاً نیم ساعت تا ۴۵ دقیقه در نظر بگیرید و استراحت طولانی‌تری برای پایان هر مقطع زمانی (مثلاً یک هفته، یک ماه) و شروع مقطع در نظر داشته باشید.

■ برنامه مطالعه خود را با دیدی واقع بینانه طرح ریزی کنید.

مقدار زیادی کار برای یک مدت محدود در نظر نگیرید.

■ کارهای فوق‌العاده را هم منظور نکنید.

گاهی کارهای غیر منتظره و عوامل دیگری پیش می‌آیند که ممکن است برنامه کار شما را به هم بزنند، برای این کارها وقت لازم را پیش بینی کنید. این نشان می‌دهد که برنامه شما انعطاف دارد. اگر هم بر طبق برنامه پیش رفتید و وقت کم نیابردید، به‌عنوان پاداش دادن به خود، به یک تفریح (فعالیت

■ اهمیت برنامه‌ریزی تحصیلی

امور درسی یکی از مهم‌ترین فعالیت‌هاست که اهمیت زیادی در سایر جنبه‌های زندگی دارد. بر این اساس انجام این فعالیت مهم به نحو احسن به طوری که نتایج خوب و عالی در بر داشته باشد اهمیت زیادی پیدا می‌کند. از آنجایی که به عنوان یک دانشجو کارهای زیادی دارید و از نظر زمان در مضیقه هستید، لازم است که برای فعالیت‌های خود یک برنامه کاری داشته باشید. این نوع برنامه کمک می‌کند تا از پیش کارها را منظم کنید و به موقع هر کاری را انجام دهید و به این ترتیب از نگرانی‌های بی‌موقع شما کاسته شود. اصول صحیح برنامه‌ریزی تحصیلی

■ اهداف خود را روشن کنید.

برای برنامه‌ریزی در کلیه امور باید اهداف دقیق و روشنی داشته باشید. این مسأله در برنامه‌ریزی تحصیلی حائز اهمیت فراوان‌تری است. برای خود روشن کنید اهداف بلند مدت و کوتاه مدت شما کدام‌ها هستند و زمان دقیقی برای هر یک از اهداف کوتاه مدت تعیین کنید.

■ مطالعه دروس را به صورت موازی انجام دهید.

برخی افراد از شیوه مطالعه تک درسی استفاده می‌کنند، مثلاً یک هفته برای یک درس، این شیوه موجب خستگی ذهنی و کاهش بازده یادگیری در آنها می‌شود. توصیه می‌گردد به جای روش تک درسی از شیوه موازی استفاده کنید. به این ترتیب که دو یا سه درس را برای مدت زمان معین انتخاب کرده و مطالعه کنید. به این ترتیب خواهید توانست از خستگی ذهنی جلوگیری کنید. هر چقدر تنوع در زمان‌بندی مطالعه این دروس بیشتر باشد به همان اندازه از خستگی ذهنی بیشتر جلوگیری خواهد شد.

■ تناسب میان دروس را رعایت کنید.

در برنامه ریزی برای مطالعه دروس خود تناسب، مسأله مهمی است. به عبارتی تنوع در انتخاب دروس نیز مهم است، انتخاب درس‌های شبیه هم در یک مدت زمان مشترک کارایی خوبی نخواهد داشت. شیوه مطالعه این دروس به یکدیگر نزدیک است و خستگی بیشتری به همراه خواهد داشت. همه آنها با انواع تشابهات سر و کار دارند و این تداخل مطالب را پیش خواهد آورد. استراحت را در

مدیریت زمان

نویسنده: هدایت سلطانی- کارشناس دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی

۱- کارهای مهم و فوری: این کارها خود به خود انجام می‌گیرند.

۲- کارهای مهم و غیر فوری: این دسته کارهایی هستند که افراد موفق و ناموفق را از هم جدا می‌کنند و معمولاً افراد ناموفق آن را به تعویق می‌اندازند.

۳- کارهای فوری و غیر مهم: این کارها در جهت اهداف انسان نیستند اما انجام می‌شود.

۴- کارهای کم اهمیت و غیر ضروری: بعضی افراد به خاطر ناتوانی در انجام کارهای مهم و فوری (گاهی برای تفریح و گاهی برای فرار از تمرکز حواس) خود را به این کارها سرگرم می‌کنند.

موفقیت در مدیریت صحیح زمان وابسته به انتخاب بین کارهای مهم و غیر مهم است، پس برای موفقیت تحصیلی:

۱- از کارهای غیر مهم صرف نظر کنید.

۲- کارها را اولویت‌بندی کنید.

۳- راهزنان وقت را بشناسید.

۴- راه‌های ایجاد وقت را یاد بگیرید.

راهزنان وقت:

۱- صحبت‌های کم اهمیت

۲- میهمانان ناخوانده

۳- مطالعه مطالب کم اهمیت و غیر ضروری

۴- روش‌های غیر صحیح و عادات نادرست مطالعه

۵- تلفن‌های مزاحم و غیر ضروری

۶- نداشتن انضباط کاری

۷- سستی و بی‌ارادگی در تصمیم‌گیری

۸- دوباره کاری

۹- ناتوانی "نه" گفتن به خواسته‌های نابجا

۱۰- نداشتن تمرکز حواس

۱۱- عادت امروز و فردا کردن

۱۲- ترس از شکست

۱۳- وب‌گردی‌های بی‌هدف و حضور سرگردان در فضای مجازی

راه‌های ایجاد وقت:

۱- زنده کردن وقت مرده (مثل زمان‌هایی که در انتظار هستیم، زمانی که در اتوبوس می‌گذرد و ...)

۲- انجام کارها به طور همزمان

۳- تنظیم کردن وقت خواب

۴- کنترل بیشتر روی وقت تفریح

۵- نه گفتن به درخواست‌های غیر مهم

۶- عقب انداختن کارهای غیر مهم

برخی نتایج حاصل از شیوه‌های مختلف مدیریت زمان عبارتند از:

دانشجویان در تقسیم زمان به آنها دچار مشکل می‌شوند. پیشرفت تحصیلی نیز وابسته به توانایی دانشجویان در مدیریت زمان خود در انجام درست تکالیف است. ناگفته نماند که مدیریت زمان در مدرسه و دانشگاه با هم تفاوت دارند و این اختلاف از شرایط و اوضاع محیط دانشگاه و فعالیت‌های آن ناشی می‌گردد. محیط مدرسه و دانشگاه در برخی جوانب متفاوت‌اند، هرگاه دانش‌آموزی وارد دانشگاه می‌شود و با یک فضای جدید رو به رو می‌گردد چاره‌ای جز تطابق با محیط ندارد، گاهی این مطابقت به تاخیر می‌افتد و باعث افت تحصیلی در ترم اول می‌گردد. مدیریت صحیح زمان می‌تواند به هماهنگی دانشجوی ترم اول با محیط دانشگاه کمک نماید.

با توجه به اهمیت زیاد مدیریت زمان مسأله‌ای که وجود دارد این است که بیشتر دانشجویان در فرایند یادگیری خود، از زمان به طور صحیح استفاده نمی‌کنند و در نتیجه با مسائل و مشکلات زیادی در زندگی و تحصیل روبرو می‌شود که آگاهی و بهره‌مندی از آن موفقیت‌های تحصیلی آنها را تضمین می‌کند. مدیریت زمان نوعی راهکار پیشگیرانه است که با استفاده از یک سری فرایندها، دانشجویان را به نظم‌دهی و پیشرفت می‌رساند.

از نظر مدیریت زمان کارها به چند دسته تقسیم می‌شوند:

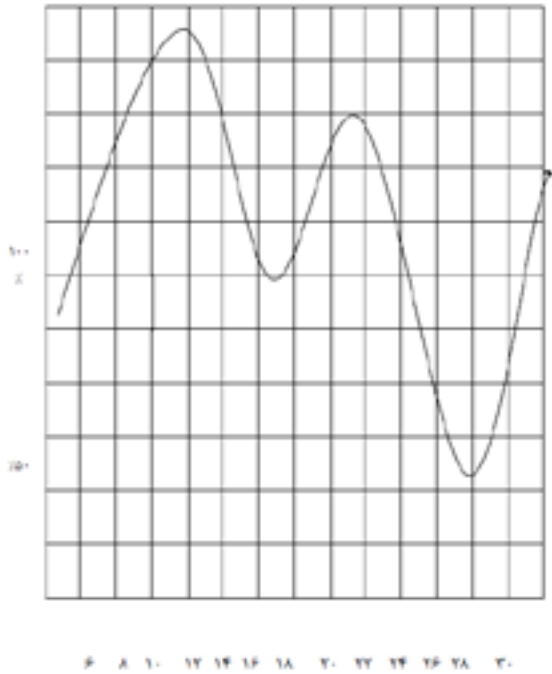
همه این ضرب‌المثل معروف «وقت طلاست» را بارها شنیده و بازگو کرده‌ایم. آیا واقعاً برای ما طلا ارزشمندتر است یا وقت؟ کدام یک در اختیار و کنترل ماست؟ کدام یک بازیافتنی و قابل کنترل است؟ هر فردی در شبانه‌روز، ۲۴ ساعت یا ۱۴۴۰ دقیقه در اختیار دارد، پس چگونه برخی افراد به خوبی از زمان خود استفاده می‌کنند و بعضی می‌گویند: وقت نداریم یا وقت کم می‌آوریم.

آیا شما هم به این فکر می‌کنید که کاش زمان بیشتری برای انجام کارهایتان داشتید؟ آیا به این فکر می‌کنید که کاش می‌توانستید وقت خود را به کارهای مفیدتری بپردازید؟ آیا شما هم با کمبود وقت شدید درگیر هستید؟

مدیریت زمان عنوان مهارتی است که به شما کمک می‌کند تمام کارهای خود را سر وقت و به موقع انجام دهید و هیچ‌گاه دچار کمبود زمان نشوید. مدیریت زمان در حقیقت، مدیریت زندگی، مدیریت فردی و مدیریت بر خود است. افرادی که برای خود ارزش قائل‌اند، در اختصاص دادن وقت برای کارهایشان به دقت عمل می‌کنند. هر چه مدیریت بهتری بر زمان داشته باشید، ارزش بیشتری برای خود و زندگی‌تان قائل می‌شوید. مدیریت زمان، به معنی خود مدیریت است. همچنین به معنی در اختیار گرفتن زمان و امور زندگی خویش است.

برنامه‌های تحصیلی نیز یکی از امور زندگی است که اغلب پر از تکالیف و اهدافی است که

منحنی REFA

مقدار خود می‌رسد. شما می‌توانید خودتان را با این نوسانات عملکرد منطبق کنید و با سازماندهی روزتان براساس منحنی عملکرد، بهره‌وری‌تان را به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش دهید. هرگز به زمان تنفس بین کار به عنوان اتلاف وقت نگاه نکنید، بلکه آن را نوعی فرصت مناسب برای تجدید قوا بدانید. تحقیقات پزشکی بهترین کار را برای نیرو بخشی، زمان تنفس (تقریباً یک ساعت بعد از شروع کار) می‌دانند. بنابر این برنامه روزانه شما باید شامل استراحت‌های مرتب و کوتاه باشد تا عملکردتان در هر کاری بهتر شود.

منابع فارسی

- ۱) خاکس، غلامرضا، (۱۳۷۹)، مدیریت زمان، انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۲) غفاری خلف محمدی، مهتاب و همکاران (۱۳۸۵)، مهارت‌های مدیریت زمان
- ۳) رضا پور، محمدرضا، مدیریت بهره‌وری زمان، تهران، انتشارات معارف
- ۴) به پزوه، احمد، هفتاد رهنمود مهم درباره مدیریت زمان برای مادران و پدران، مجله پیوند، شماره ۶۰
- ۵) سروش، عبد الحمید، مدیریت زمان،

منبع لاتین

- Vecchio, R. (2000). Organizational behavior. fourth edition, Harcourt

- آماده سازی برای برنامه‌ریزی آگاهانه
- یادآوری در انجام امور
- سامان بخشیدن به افکار و فعالیت‌ها
- انجام امور در زمان تعیین شده
- ایجاد انگیزه لازم برای انجام کار
- متمرکز ساختن توجه فرد به اولویت‌ها
- جلوگیری از اتلاف وقت و امور غیر ضروری
- سرعت در پیشرفت و ارتقاء عملکرد شخصی
- کاهش فشار روزانه و در نتیجه افزایش سلامت روان
- افزایش کارایی، سازماندهی و بهره‌وری

پنج مرحله مدیریت زمان

مرحله ۱- تعیین اهداف

وقتی هدف‌مان را از دست می‌دهیم مجبور هستیم سعی خود را چند برابر کنیم. برای اینکه جزو افراد موفق باشیم باید بتوانیم بطور واضح و روشن اهداف خود را تعیین کرده و راه‌های رسیدن به آن اهداف را شناسایی و ارائه نماییم. اهداف را می‌توان به اهداف شغلی، شخصی، خانوادگی و اجتماعی تقسیم‌بندی نمود.

مرحله ۲- اولویت بندی هدف‌ها:

با توجه به اهداف (شغلی، شخصی، خانوادگی و اجتماعی) لازم است که آنها را اولویت‌بندی کنیم. این اهداف باید بر مبنای فاکتورهایی چون ارزشمندی هدف، ضرورت و اهمیت هدف طبقه‌بندی شوند.

مرحله ۳- مکتوب کردن اهداف با استفاده از جدول روزانه:

بهترین روشی که ما را قادر خواهد ساخت تا زمان موجود را سازماندهی کنیم و همچنین از زمان برای رسیدن به اهداف شخصی و حرفه‌ای استفاده مناسب و بهینه کنیم، برنامه‌ریزی است. مهم‌ترین نقش برنامه‌ریزی عبارت است از مکتوب سازی آنچه قرار است انجام شود. فعالیت‌های روزانه شما وقتی به انجام می‌رسد که بر اساس یک جدول روزانه برنامه‌ریزی شود. شما می‌توانید برای خود یک جدول روزانه ترسیم کنید. جدول روزانه جدولی است که هر سطر آن نشان‌دهنده یک ساعت از شبانه‌روز می‌باشد.

روش LEIDS یکی از راه‌های نسبتاً ساده و قابل استفاده جهت برنامه‌ریزی کارهایی است که می‌خواهیم در طول روز انجام دهیم.

مراحل روش LEIDS:

۱- تهیه فهرست فعالیت‌ها (فهرست وظایف، فعالیت‌ها و حداکثر زمان تحت اختیاران را تهیه

اصول مطالعه و یادگیری مؤثر در محیط‌های دانشگاهی

نویسندگان: یداله دمیرچی - دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه تربیت مدرس و مسئول گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
فتانه اسمعیلی - کارشناس روانشناسی

دعای هنگام مطالعه:

«اللهم اخرجنا من ظلمات الوهم و اكرمنا بنور الفهم و افتح علينا ابواب رحمتك و انشر علينا خزائن علومك برحمتك يا ارحم الراحمين».

فصل امتحانات است، اتاقم پر است از کتاب‌های انباشته شده و کتاب‌هایی که حتی یک بار هم در طول سال بازشان نکرده‌ام. اضطراب درونم بیداد می‌کند و بی‌خوابی مرا رها نمی‌کند. غالب دانشجویان با این معضل روبرو هستند. دانش آموزان تا قبل از ورود به دانشگاه به دلیل سیستم آموزشی متفاوت مدرسه و به دلیل سختگیری‌ها و تاکید معلمان، در طول سال به مرور کتاب‌ها می‌پردازند تا شب امتحان آشنایی کامل با مباحث درسی پیدا می‌کنند و به این سیستم خو می‌گیرند. اما وقتی وارد دانشگاه می‌شوند گویا سبک درس خواندن تغییر می‌کند و آن اجبارها و تاکید‌ها از بین رفته می‌رود.

در دوران دانشجویی باور بر این است که دانشجو خود باید جوینده دانش باشد و کتاب‌های متعدد و مرتبط با دروسش را بخواند تا یادگیری عمیق در او ایجاد شود. بنابراین معضل درس خواندن در دانشجویان ترم اول و دوم بیشتر مشاهده می‌شود. دو روش مطالعه و یادگیری وجود دارد، توزیعی و متمرکز. دانشجویان معمولاً از روش متمرکز استفاده می‌کنند. در روش توزیعی فرد در فواصل زمانی متعدد فصول کتاب را می‌خواند و مرور می‌کند. اما در روش متمرکز فرد حجم وسیعی از اطلاعات را یکباره و به صورت فشرده در ذهن خود جاری می‌سازد. به عقیده روان‌شناسان این روش درس خواندن و کسب یادگیری مناسب نیست. زیرا به طور کلی ۶۰ درصد از اطلاعات یک ساعت بعد از یادگیری از بین می‌رود و اطلاعات فرصتی برای تحکیم در حافظه پیدا نمی‌کنند. وقتی یک دانشجو در مدت زمان کوتاهی به مطالعه ۲ یا ۳ کتاب با مطالب مشابه می‌پردازد و بین مطالعه کتب فاصله‌ای برای تحکیم قایل نمی‌شود، اطلاعات در ذهن او درست پردازش نمی‌شود و تداخل اطلاعات و یادگیری شکل می‌گیرد که این تداخل خود عامل کاهش حافظه و افزایش استرس و اضطراب امتحان می‌شود. گاه این اضطراب آن چنان شدت می‌یابد که دانشجویان هم در یادگیری مطالب مشکل پیدا می‌کنند و هم در جلسه امتحان عملکرد مناسبی نخواهند داشت.

اصول مطالعه و یادگیری

مطالعه و یادگیری نیز مانند سایر پدیده‌های روانشناسی از چارچوب و اصولی پیروی می‌کند که در زیر به مهمترین آن‌ها اشاره می‌شود.

۱- تعیین هدف: یکی از مسائل مهم در مطالعه و یادگیری، تعیین هدف است و چنانچه در مطالعه، هدف مشخص نباشد، سرعت یادگیری، یادآوری، حفظ و نگهداری مختل می‌شود. هدفی که انتخاب می‌شود باید عاقلانه و قابل دسترسی باشد و برای رسیدن به اهداف خود باید حتماً تلاش صورت گیرد.

۲- انگیزه و علاقه: آنچه در مطالعه و یادگیری نقش بسیار مهمی دارد، علاقه و انگیزه است. انگیزه، میل و رغبتی است که از درون شخص برمی‌خیزد و رفتار وی را تحریک و آن را در جهتی مشخص هدایت می‌کند. زمانی که افراد با علاقه دنبال موضوع و مطلبی می‌روند، توجه و کوشش آنها برای یاد گرفتن مطلب چندین برابر می‌شود.

۳- توجه و ادراک: یادگیری باید همراه با توجه و ادراک صورت گیرد. توجه یعنی متمرکز کردن حواس برای فهم مطالب یا موضوع یادگیری و ادراک فرآیند فعالی است که توسط آن تجربه‌ی کنونی با گذشته ارتباط می‌یابد و معنا پیدا می‌کند.

۴- زمینه معلومات قبلی، تمرین و تکرار: برای یاد گرفتن مطلب یا موضوعی، لازم است مقداری معلومات قبلی برای یادگیری فعلی وجود داشته باشد. یعنی توانایی‌ها، آموخته‌ها و تجارب قبلی هر فرد پایه و اساس یادگیری بعدی او را تشکیل می‌دهد. از طرفی لازم است مطالبی را که یاد می‌گیریم، در موقعیت‌های متعدد و اشکال مختلف تکرار کرده و به‌صورت ذهنی و عینی تمرین کنیم.

۵- اضطراب و حالت هیجانی: شخصی که در اثر یک تجربه به هیجان می‌آید، دچار اضطراب می‌شود و تعادل روحی و روانی خود را از دست می‌دهد و حتی ممکن است راجع به دلیل اصلی ناراحتی خود دچار گیجی و ابهام شود و به دنبال آن انگیزه اصلی خود را از دست داده و در یادگیری دچار اختلال شود. برای رسیدن به هدف، داشتن سطح مناسبی از انگیزتگی، لازم و ضروری است، لیکن انگیزتگی بیش از حد و کمتر از حد لازم، هر دو موجب کاهش عملکرد شده و یادگیری را با اختلال مواجه می‌سازد.

۶- پاداش و تنبیه: پاداش و تنبیه از دیگر عوامل مؤثر در یادگیری است. یاد گیرنده اگر در حین یادگیری مورد تشویق قرار گیرد، تقویت

به دو موضوع بپردازد. بنابراین یا مطالعه کنید و به چیز دیگری فکر نکنید یا اینکه مشکلات و نگرانی‌های خود را حل نمایید. بهترین راه حل برای جلوگیری از انحراف فکر به سوی نگرانی‌ها این است که فهرست افکار اضافی را روی کاغذ یادداشت کنید و بعد از مطالعه به آنها فکر کنید.

شیوه‌های یادگیری و مطالعه

یادگیری و مطالعه، رابطه‌ای تنگاتنگ و مستقیم با یکدیگر دارند، تا جایی که می‌توان این دو را لازم و ملزوم یکدیگر دانست. برای اینکه میزان یادگیری افزایش یابد، قبل از هر چیز باید مطالعه‌ای فعال و پویا داشت.

شش روش عمده مطالعه:

خواندن بدون نوشتن، خط کشیدن زیرنکات مهم، حاشیه‌نویسی، خلاصه نویسی، کلید برداری خلاصیت و طرح شبکه‌ای مغز از روش‌های عمده مطالعه هستند.

۱. خواندن بدون نوشتن: روش نادرست مطالعه است. مطالعه فرآیندی فعال و پویا است و برای نیل به این هدف باید از تمام حواس خود برای درک صحیح مطالب استفاده کرد. باید با چشمان خود مطالب را خواند، باید در زمان مورد نیاز مطالب را بلند بلند ادا کرد و نکات مهم را یادداشت کرد تا هم با مطالب مورد مطالعه درگیر شده و حضوری فعال و همه جانبه در یادگیری داشت و هم در هنگام مورد نیاز، خصوصاً قبل از امتحان، بتوان از روی نوشته‌ها مرور کرد و خیلی سریع مطالب مهم را مجدداً به خاطر سپرد.

۲. خط کشیدن زیر نکات مهم: این روش شاید نسبت به روش قبلی بهتر است ولی روش کاملی برای مطالعه نیست چرا که در این روش بعضی از افراد بجای آنکه تمرکز و توجه بروی یادگیری و درک مطالب داشته باشند ذهنشان معطوف به خط کشیدن زیر نکات مهم می‌گردد. حداقل روش صحیح خط کشیدن زیر نکات مهم به این صورت است که ابتدا مطالب را بخوانند و مفهوم را کاملاً درک کنند و سپس زیر نکات مهم خط بکشند نه آنکه در کتاب دنبال نکات مهم بگردند تا زیر آن را خط بکشند.

۳. حاشیه‌نویسی: این روش نسبت به دو روش قبل بهتر است ولی بازهم روشی کامل برای درک عمیق مطالب و خواندن کتب درسی نیست اما می‌تواند برای یادگیری مطالبی که از

یادگیری و مطالعه، رابطه‌ای تنگاتنگ و مستقیم با یکدیگر دارند، تا جایی که می‌توان این دو را لازم و ملزوم یکدیگر دانست. برای اینکه میزان یادگیری افزایش یابد، قبل از هر چیز باید مطالعه‌ای فعال و پویا داشت.

خواهد شد و یادگیری بهتر صورت می‌گیرد و اگر در حین یادگیری تنبیه شود، سرد می‌شود.

۷- روش سراسری یا یک پارچه: برای اینکه یادگیری بهتر صورت گیرد، به جای اینکه قسمتی از موضوع یا مطلبی را یاد بگیریم، کل آن را یاد بگیریم. مطالبی که برای بار اول خوانده می‌شود، بهتر است در دفعه اول سریع و اجمالی خوانده شود. (بدون توجه به جزئیات) و در دفعات بعدی به جزئیات آن توجه شود. دانشجویان موفق بر روی مطالب اساسی متن تمرکز می‌کنند و می‌توانند مطلب اصلی و جزیی را از هم متمایز کنند.

۸- وجود مشکلات و مسایل عاطفی و روانی: افرادی که مسایل و مشکلات عاطفی و روانی دارند، به علت توجه فراوان به مشکلات خود نمی‌توانند با دقت لازم به مسایل دیگر بپردازند و در نتیجه یادگیری آن ناقص می‌شود.

۹- تمرکز: تمرکز حالتی است که در آن تفکر در محور و مرکز سایر افکار شخص قرار می‌گیرد. معمولاً افراد به دو دلیل عمده نمی‌توانند تمرکز کنند. اول این که فرد، خود را مجبور به انجام کاری می‌بیند که اشتیاق چندانی به آن ندارد. در این حالت، تمرکز فرد به صورت خود به خود از موضوع دور می‌افتد و این عدم تمایل باعث چندگانگی در فکر می‌شود. دوم این که فشارهای روانی باعث تشویش فکری و عدم تمرکز شود. در هر صورت ذهن قادر نیست در یک لحظه

اهمیتی چندان برخوردار نیستند مورد استفاده قرار گیرد.

۴. خلاصه‌نویسی: در این روش شما مطالب را می‌خوانید و آنچه را که درک کرده‌اید بصورت خلاصه روی دفتری یادداشت می‌کنید که این روش برای مطالعه مناسب است و از روش‌های قبلی بهتر می‌باشد چرا که در این روش ابتدا مطالب را درک کرده سپس آنها را یادداشت می‌کنید اما باز هم بهترین روش برای خواندن نیست.

۵. کلیدبرداری: کلیدبرداری روشی بسیار مناسب برای خواندن و نوشتن نکات مهم است. در این روش شما بعد از درک مطالب، بصورت کلیدی نکات مهم را یادداشت می‌کنید و در واقع کلمه کلیدی کوتاه‌ترین، راحت‌ترین، بهترین و پرمعنی‌ترین کلمه ای است که با دیدن آن، مفهوم جمله تداعی شده و به خاطر آورده می‌شود.

۶. خلاقیت و طرح شبکه ای مغز: این روش بهترین شیوه برای یادگیری خصوصا" فراگیری مطالب درسی است. در این روش شما مطالب را می‌خوانید، بعد از درک حقیقی آن‌ها نکات مهم را به زبان خودتان و بصورت کلیدی یادداشت می‌کنید و سپس کلمات کلیدی را بروی طرح شبکه‌ای مغز می‌نویسید. تا در دفعات بعد به جای دوباره خوانی کتاب، فقط به طرح شبکه‌ای مراجعه کرده و با دیدن کلمات کلیدی نوشته شده بروی طرح شبکه‌ای مغز، آن‌ها را خیلی سریع مرور کنید. این روش درصد موفقیت تحصیلی شما را تا حدود بسیار زیادی افزایش می‌دهد و درس خواندن را بسیار آسان کرده و بازده مطالعه را افزایش می‌هد.

روش‌های یادگیری موثر:

به منظور بهبود فرآیند یادگیری، روش‌های متعددی بیان شده اند که در این نوشتار به طور اجمالی به بررسی یکی از روش‌های موثر یادگیری به نام روش «پس ختام» می‌پردازیم.

روش پس ختام: این روش شامل ۶ مرحله و کلمه ی «پس ختام» از حروف اول این مراحل تشکیل شده که عبارتند از:

۱. پیش خوانی: به معنای اجمالی به منظور دریافت کلیات موضوع و سازمان دهی کلی مطلب

است. در این روش، خواننده قبل از خواندن دقیق، کل مطلب را مرور و بررسی می‌کند.

۲. سوال کردن: برای هر قسمت از کتاب یا هر فصلی که مطالعه می‌شود، می‌توان پرسش‌هایی مطرح کرد و با مطالعه‌ی بیشتر به آن‌ها پاسخ داد. سوال‌ها را با کلمات چگونه، چه کسی، چرا، چه چیز و غیره باید مطرح کرد.

۳. خواندن: در این مرحله، کل متن یا کتاب مطالعه می‌شود و به پرسش‌های مطرح شده پاسخ داده می‌شود. سرعت خواندن باید با سادگی یا پیچیدگی متن تناسب داشته باشد.

۴. تفکر: اندیشیدن در مورد موضوع مطالعه به آن معنا می‌دهد و به یاد سپاری آن کمک می‌کند. به منظور یادگیری بهتر مطالب، از پیش آموخته شده ارتباط داده، نکات اصلی و فرعی را شناسایی کرده و به یکدیگر پیوند داده و تناقضات موجود در متن را حل کرد.

۵. از حفظ گفتن: پس از مطالعه هر قسمت، باید مطالب آن توسط خواننده به زبان ساده بازگو شود. این بازگویی مطلب، معلوم می‌کند که کدام قسمت‌ها به خوبی یاد گرفته نشده و باید مجددا مطالعه شود.

۶. مرور کردن: پس از اتمام مطالعه یک کتاب یا مطالب درسی به منظور جلوگیری از فراموشی مطالب باید کل مطلب مرور شود. بهترین راه مرور کردن این است که بدون مراجعه به متن اصلی به پرسش‌های مطرح شده پاسخ داده شود. در صورتی که خواندن متن، نتواند به پرسش‌ها پاسخ دهد، لازم است به متن اصلی مراجعه کرده و مجددا اقدام به مطالعه قسمت فراموش شده نمایید. پژوهش‌های مختلفی که در رابطه با تاثیر روش پس ختام در افزایش پیشرفت تحصیلی و بالا بردن کیفیت یادگیری دانش آموزان و دانش‌جویان انجام شده نشان داده‌اند که این روش تاثیر زیادی دارد.

توصیه‌ها:

۱. در حالت خواب‌آلودگی و خستگی مفرط و چرت‌زدن و یا هنگامی که فوق‌العاده سیر یا گرسنه هستید، مطالعه مفید اتفاق نمی‌افتد.
۲. برای مطالعه مفید هدف و انگیزه داشته باشید و دقت کنید که زمان برای شما از اهمیت زیادی برخوردار باشد.
۳. اگر دچار ناراحتی روحی همراه با عدم تمرکز هستید و احساس غمگینی و حواس‌پرتی یا عصبانیت و پرخاشگری دارید، مطالعه نکنید.
۴. در جایی که خیلی شلوغ و پر سر و صدا و

برای مطالعه از قرائت دعای مطالعه غافل نشوید و سعی کنید آن را حفظ کنید و همیشه بکار ببرید.

از یک ساعت مداوم مطالعه نکنید.
۳۱. هیچ درسی بدون انجام تکالیف و تمرینات مربوطه به نحو شایسته یاد گرفته نمی‌شود، سعی کنید با دقت به تمرین‌ها و تکالیف بپردازید و در صورت لزوم آنها را پاک‌نویس کنید و نگهداری کنید.

۳۲. اگر تاکنون به مطالعه عادت نداشته‌اید و مطالعه‌ی کتب درسی برایتان ناخوشایند است، مطالعه را از داستانها، رمان‌ها و اشعار مناسب با وقت کم شروع کنید تا بتدریج عادت به مطالعه‌ی جدی در شما ایجاد گردد.

۳۳. در صورتیکه مطالب در ذهن شما نمی‌ماند می‌توانید با حروف اول کلمات به ساختن کلمه‌ای بپردازید که یادآور مطلب موردنیاز شما باشد.

۳۴. سعی کنید فاصله بین یادگیری درس و دوره کردن آن زیاد نباشد که هرچه فاصله بین یادگیری و تجدیدنظر (دوره) طولانی‌تر باشد فراموشی بیشتر ایجاد می‌شود. دروسی را که در مراحل اولیه‌ی تدریس فراگرفته‌اید، بیش از درس‌هایی که در روزهای نزدیک به امتحان تدریس شده است احتیاج به مرور دارد.

۳۵. وقتی کوشش و تلاش شما در حل مسئله‌ای به نتیجه نمی‌رسد فعالیت مربوط به آن قسمت را ادامه ندهید، بلکه سعی دوباره را به زمان مناسب‌تری موکول کنید تا پس از رهایی از خستگی ذهن و انجام دیگر وظایف با فکری راحت‌تر به آن بپردازید.

۳۶. وقتی در فهم مطلبی دچار مشکل شدید، استعانت بجوید و دو رکعت نماز حاجات بجای آورید که انشاءالله خداوند مددکار شما باشد (عملی که حکیم ابو علی سینا در چنین مواقعی انجام می‌داد).

۳۷. برای مطالعه از قرائت دعای مطالعه غافل نشوید و سعی کنید آن را حفظ کنید و همیشه بکار ببرید.

منابع و مأخذ

- پارسا، محمد (۱۳۷۰). روانشناسی یادگیری بر بنیاد نظریه‌ها. تهران: انتشارات بعثت.
- خدانپناهی، محمدکریم (۱۳۷۶). انگیزش و هیجان. تهران: سمت.
- سانتراک، جان. دابلوی (۱۲۸۳). زمینه روانشناسی. ترجمه مهرداد فیروز بخت. جلد دوم. تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا. صص ۳۷۰ - ۴۰۸
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۳). روانشناسی پرورشی. تهران: آگاه. چاپ دهم.
- هرگنهان، بی. آر.؛ السون، میتو اچ. (۱۹۳۴). مقدمه‌ای بر نظریه‌های یادگیری. ترجمه علی‌اکبر سیف. تهران: نشر دوران.

محل رفت و آمد دیگران (اتاق پذیرایی، اتاق تلویزیون و غیره) است مطالعه نکنید.

۵. پس از یک نرمش و ورزش سنگین یادگیری جدی صورت نمی‌گیرد.

۶. برای مطالعه جدی دارز کشیدن، لمیدن و مخصوصا گذاشتن متکا زیر شکم مفید نیست.

۷. در حالی که به پشت خوابیده‌اید و کتاب را به طرف بالا گرفته‌اید مطالعه نکنید.

۸. در جایی که نشسته‌اید سعی کنید کمرتان خم نشود و فاصله کتاب تا چشم (سی سانتیمتر) را رعایت کنید.

۹. صرف تنقالات (آجیل، شیرینی، شکلات، تخمه و غیره) هنگام مطالعه جدی مفید نیست.

۱۰. مطالعه صامت (بدون صدا) از نظر صرف انرژی و مدت خستگی و تمرکز حواس بهتر از زمزمه‌خوانی و بلندخوانی است.

۱۱. در جایی که نور شدید و یا نور کم است و چراغهای الوان زیاد روشن هست مطالعه نکنید.

۱۲. هنگام مطالعه جدی به صدای موسیقی همراه با تحریک سیستم عصبی مرکزی گوش ندهید.

۱۳. هنگام مطالعه فعال باشید (دور یا زیر مطالب مهم را خط بکشید، و مطالب مهم را روی کاغذ دیگری "فیش" بنویسید).

۱۴. سعی کنید پیش از مطالعه یک کتاب از طریق نگاهی اجمالی به فهرست مطالب و یا توزق کل کتاب (ورق زدن اجمالی) کلیاتی از اهداف کتاب در ذهن وارد کنید و پس از آن به مطالعه دقیق بپردازید.

۱۵. در صورتیکه مطلب خوانده شده را دریافت نکرده‌اید، کوشش بیهوده برای ادامه خواندن نکنید، بلکه به نقطه‌ای برگردید که از آنجا مطلب قطع شده است.

۱۶. به کیفیت یادگیری توجه کنید نه به مقدار (کمیت مطالب خواندن) تا به اصل کار لطمه وارد نشود.

۱۷. درسهای استدلالی را در اول صبح و درس‌های حفظ کردنی را در اوقات مناسب دیگر روز بخوانید.

۱۸. دو درس مشابه را پشت‌سرهم نخوانید (ریاضی، هندسه، ادبیات فارسی، ادبیات جهان) بلکه بین آن دو یک درس غیرمشابه (جغرافیا، تاریخ، فیزیک، شیمی و غیره) قرار دهید.

۱۹. قبل از ورود به کلاس و بعد از خروج از آن، درس مورد نظر را مطالعه کنید.

۲۰. برای حفظ کردن اشعار، آن را به صورت کلی بخوانید نه جزء به جزء (بیت به بیت).

۲۱. درس خواندن بصورت مباحثه گروهی بهتر،

فرشتگان، گواهان احترام به استاد می‌شوند...

نویسنده: زینب مرتضایی فرد

خلاصه اینکه دیگر کمتر از ما انتظار شیطنت و بازیگوشی را دارند.

دبیرستانی که بودیم، معلممان و دبیران شیطنت‌هایمان را نادیده می‌گرفتند و یا اینکه کمی دعوایمان می‌کردند و یادمان می‌رفت اما حالا نه! نمی‌شود! برخورد معلم و استاد با یکدیگر بسیار متفاوت است! نه اینکه بگوییم احترام یکی از دیگری بیشتر است مسئله اینجاست که با ورود به دانشگاه نقش و مسئولیت بالاتری را پذیرفته‌ایم و بالطبع دیگر انتظار شیطنت‌های دوران دبیرستان از ما نمی‌رود و به همین علت باید برخوردی که نسبت به دبیران داشتیم را در دانشگاه انجام ندهیم. و اما مقوله احترام به استاد!

احترام به استاد در فرهنگ همه مردمان دنیا جایگاه والایی داشته و ادبیات و هنر جهان پر است از آثاری که ما را به احترام گذاشتن به استاد و معلم توصیه کرده‌اند، این احترام در متون دینی ما نیز همواره مورد تأکید بوده و نقشی اساسی داشته است.

در روایات اسلامی، مقام معلم آنقدر بالاست که خداوند و فرشتگان و همه موجودات حتی مورچه در لانه خود و ماهیان در دریاها بر کسی که به مردم تعلیم خیر کند درود می‌فرستند، چنانکه در حدیثی از رسول خدا(ص) آمده است: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ حَتَّى الثَّمَلَةَ فِي جُحْرهَا وَ حَتَّى الْحُوتِ فِي الْبَحْرِ يَصَلُونَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ» (کنز العمال، حدیث ۲۸۷۳۶) و در حدیث دیگری می‌خوانیم: «ایا به شما خیر دهم که بخشنده‌ترین بخشنده‌ها کیست؟ بخشنده‌ترین بخشنده‌ها خداست و من بخشنده‌ترین فرزندان آدم هستم و بعد از من از همه شما بخشنده‌تر، کسی است که علم و دانشی را فرا گیرد و آنرا نشر دهد و به دیگران بیاموزد، چنین کسی، روز قیامت، خود به صورت امتی برانگیخته خواهد شد!» (میزان الحکمه ۴۷۴/۶) تعبیر به «امت» به خوبی نشان می‌دهد که گسترش وجودی معلمان، به موازات گسترش تعلیمات آنها در میان جامعه بشری صورت می‌گیرد.

همانا که من به عنوان معلم مبعوث شده‌ام

بزرگ‌ترین معلم جهان بشریت حضرت رسول خاتم «صلی الله علیه و آله» به این ویژگی خود افتخار می‌کرد. یک روز ایشان با دو گروه در مسجد مواجه شد که گروه اول عبادت می‌کردند و گروه دوم به آموزش علم مشغول بودند، گروه دوم را که در محضر استادی علم می‌آموختند، افضل دانست و فرمود: «أَنَّمَا بُعِثْتُ مَعَلِّمًا؛ همانا که من به عنوان معلم مبعوث شده‌ام.»

دوستان و آشنایان درباره شیرین‌ترین اتفاقات دوره جوانی‌شان بپرسیم، ورود به دانشگاه را یکی از خاطره‌انگیزترین وقایع زندگی خود می‌دانند و سریع می‌روند به حال و هوای آن روزها و استادها و شروع می‌کنند به مرور خاطرات...

حالا وارد دانشگاه می‌شویم و فضای تازه‌ای را تجربه می‌کنیم که هیچ تصویری از آن نداشته‌ایم، مگر اینکه یا از دیگران شنیده‌ایم و یا کمی در فضای فیلم‌ها دیده‌ایم... که هیچ یک از این موارد مواجهه واقعی با شرایط را برای ما فراهم نکرده و نمی‌کند.

با ورود به دانشگاه است از سویی، یکی از بهترین خاطراتی است که در تمام زندگی برایمان می‌ماند و از طرف دیگر به نوعی ورود ما به دنیای بزرگسالی محسوب می‌شود. انتظارات اطرافیان، خانواده و دوستان نسبت به ما تغییر می‌کند و

ورود به هر فضای جدیدی رفتارها و مناسبات خاص خود را دارد که بدون درک این مناسبات، نمی‌توانیم موفقیت‌های لازم را کسب کرده و ارتباط خوبی با محیط پیرامون خود برقرار کنیم. ورود به عرصه‌های مختلف اجتماع همیشه همراه با تغییراتی بوده‌اند که آنها را سخت و یا آسان پذیرفته و با روال آنها حرکت کرده‌ایم. بی‌شک، برای اغلب ما اولین ورود جدی به اجتماع در هفت سالگی و با ورود به دبستان رخ می‌دهد. پذیرش نقش‌های اجتماعی متفاوت از همین مرحله آغاز می‌شوند و ما را در برابر فضاهای تازه‌ای قرار می‌دهند که در بدو ورود هیچ آشنایی با آن نداریم و باید بتوانیم در مدت زمان کوتاهی شناخت لازم از محیط را به دست آورده و به درستی رفتار کنیم. یکی از این فضاهای تازه دانشگاه است که البته شیرینی آن هرگز از یادمان نمی‌رود، اگر از اغلب

وقتی که پیامبر بزرگوار اسلام با جایگاه والایی که داشته‌اند و در معرض وحی خداوند قرار داشته‌اند خود را معلم می‌دانند متوجه می‌شویم بی‌شک جایگاه معلمی در نزد خدا و نگاه ایشان مقامی بلند و والا است.

کسی که به من یک حرف بیاموزد، مرا بنده خود کرده است

جملاتی که بی‌حد زیباست و تاثیرگذار مانند این از کلام مولای متقیان حضرت علی «علیه‌السلام» که در پاسداشت مقام معلمان می‌گویند: «مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَبَّرَنِي عَيْدًا؛ کسی که به من یک حرف بیاموزد، مرا بنده خود کرده است.»

پس می‌بینیم که به راستی نخستین عامل سرنوشت‌ساز انسان، آموزگار اوست. آدمی همواره برای شکل دادن به شخصیت خود، سرمشق می‌طلبد و عشق او به کمال جویی، طبیعی است. معلم، معمار شخصیت انسان و الگوی مجسمی است که آدمی آگاهانه یا ناآگاهانه از وی تقلید می‌کند و شخصیت خود را با وی همانند می‌سازد. مربي فقط آموزگار انسان نیست، بلکه اسوه عملی اخلاق و تربیت برای فراگیران است.

حتی اگر فرمانروا هستی...

علی «علیه‌السلام» می‌فرمایند: قِيمُ عَنِ مَجْلِسِكَ لِأَيِّكٍ وَ مُعَلِّمِكَ وَ إِن كُنْتُ أَمِيرًا. به احترام پدر و معلمت از جای برخیز، گرچه فرمانروا باشی.

در فرمایش حضرت امیرالمؤمنین احترام به معلم همپای احترام به پدر و مادر یاد شده که در قرآن مرتباً بر آن تأکید شده است. ما اگر به بالاترین مدارج هم رسیدیم نباید احترام معلمان خود را فراموش کنیم، حتی اگر سطح علمی ما از آن‌ها بالاتر باشد، چرا که زحمات ایشان در ارتقای علمی ما نقش اساسی داشته است.

امام حسین (ع) و جایگاه والای معلم

روایت کرده‌اند که در مدینه معلمی به نام عبدالرحمن سلمی به یکی از فرزندان امام حسین «علیه‌السلام» سوره حمد را آموخت. هنگامی که فرزند گرامی حضرت آن را در نزد وی قرائت کرد، امام بسیار خوشحال شد و معلم را دعوت کرد و به عنوان تقدیر و تشکر هزار دینار و هزار حله به او پاداش داد. وقتی امام حسین «علیه‌السلام» به خاطر این پاداش زیاد، مورد اعتراض قرار گرفت، فرمود: «وَ إِنِّي يَقَعُ هَذَا مِنْ عَطَائِهِ يَغْنِي تَعْلِيمَهُ؛ این پاداش کجا و عطای او، یعنی آموزش سوره حمد کجا!» آنگاه امام حسین «علیه‌السلام» این ابیات را یادآور شد که:

إِذَا جَادَتِ الدُّنْيَا عَلَيْكَ فَجُدْ بِهٖ عَلَي النَّاسِ طَرًّا قَبْلَ

أَنْ تَتَّقَلَّتْ
فَالِ الْجُودُ يُنْفِيهَا إِذَا هِيَ أَقْبَلَتْو لَا الْبُخْلُ يُبْقِيهَا إِذَا
مَا تَوَلَّتْ

یعنی زمانی که دنیا چیزی بر تو ببخشد، تو نیز دست عطایت را بر همه مردم بگشا؛ قبل از آنکه از دست تو برود! نه بخشش آن را از بین می‌برد، اگر به تو رو آرد و نه بخل آن را نگه می‌دارد، اگر دنیا به انسان پشت کند.

فرشتگان، گواهان احترام گذاشتن به استاد

در سخنی از امام سجاد «علیه‌السلام» آمده است: «حق استاد تو این است که به او احترام گذاری؛ در حضورش باوقار و سنگین باشی؛ با دقت به سخنانش گوش سپاری؛ رویت به او باشد و به او توجه نمایی؛ صدايت را بلند نکنی؛ اگر کسی از او سؤالی پرسید، تو پاسخ ندهی، بلکه بگذاری خود او پاسخ دهد؛ در محضرش با کسی سخن نگوئی و از کسی غیبت ننمایی؛ اگر نزد تو از او بدگویی شد، از او دفاع کنی؛ عیب‌هایش را بپوشانی و خوبی‌ها و صفات نیکویش را آشکار سازی؛ با دشمنش همنشین نکنی و با دوستش دشمنی نوزی. هرگاه این کارها را کردی، فرشتگان دربارت گواهی دهند که تو برای رضای خداوند نزد آن استاد رفته‌ای و دانش او را فرا گرفته‌ای، نه برای مردم.»

احترام به استاد در نگاه بزرگان

این احترام تنها در سیره ائمه اطهار دیده نمی‌شود، چرا که مردان نیک و بزرگ خود را موظف به احترام گذاشتن به معلم و استاد می‌دانند.

علامه حسن‌زاده آملی نقل کرده است: بنده حریم اساتید را بسیار بسیار حفظ می‌کردم. سعی می‌کردم در حضور استاد به دیوار تکیه ندهم، چهار زانو بنشینم، حرفی را زیاد تکرار نکنم، چون و چرا نمی‌کردم که مبادا سبب رنجش استاد شود. یک روز محضر آقای مهدی الهی قمشه‌ای نشسته بودم. خم شدم و کف پای ایشان را بوسیدم. ایشان برگشتند و به من فرمودند: چرا این کار را کردی؟! گفتم: من لیاقت ندارم که دست شما را ببوسم. برای بنده این کار مایه مباهات است، خب چرا این کار را نکنم؟

یکی از شاگردان علامه طباطبایی دربارهٔ علاقه و احترام فراوان علامه به استادش، مرحوم قاضی می‌نویسد: من یک روز به علامه عطر تعارف کردم. ایشان عطر را گرفته و تأملی کردند و گفتند: دو سال است که استاد ما مرحوم قاضی رحلت کرده‌اند و من از آن وقت تا به حال، عطر نزده‌ام و تا همین زمان اخیر نیز هر وقت بنده به ایشان

عطر می‌دادم، در آن را می‌بستند و در جیبشان می‌گذاشتند و ندیدم که ایشان عطر استعمال کنند؛ با اینکه از رحلت استادشان ۳۶ سال می‌گذرد.

استاد شهید مرتضی مطهری نیز می‌گوید: معلم باید نیروی فکری متعلم را پرورش دهد و او را به سوی استقلال رهنمون شود. باید قوه ابتکار او را زنده کند؛ یعنی در واقع، کار معلم آتش گیره دادن است. فرق است میان تنوری که شما بخواهید آتش از بیرون بیاورید و در آن بریزید تا آن را داغ کنید، و تنوری که در آن هیزم و چوب جمع است و شما فقط آتش گیره از خارج می‌آورید و آن قدر زیر این چوب‌ها و هیزم‌ها قرار می‌دهید که این‌ها کم کم مشتعل شود.

شهید رجایی نیز معتقد بودند: معلمی شغلی نیست؛ معلمی عشق است. اگر به عنوان شغل انتخابش کرده‌ای، رهاپش کن و اگر عشق توست مبارکت باد.

آنچه در متون باستان و ادبیات کهن از دانش و دانش‌آموزی به ما رسیده، قابل توجه است و چه بسا پرداختن به چنین موضوعی در روزگاران قدیم، بیشتر از امروز هم بوده است. از افسانه‌های هند و چین و اسطوره‌های یونان تا اخلاق نیکوماخوسی ارسطو، فراوان از تلاش برای علم‌اندوزی سخن گفته‌اند. در ادبیات سرزمین ایران نیز از این نمونه‌ها بسیار به چشم می‌خورد. کتاب اخلاق ناصری از خواجه نصیرالدین طوسی، قابوس‌نامه عنصرالمعالی کیکاووس، اخلاق جلالی نوشته جلال‌الدین محمد دوانی، معراج السعاده از ملا احمد نراقی و آثار بی‌نظیر فخرالدین اسعد گرگانی، ناصر خسرو قبادیانی، خواجه عبدالله انصاری، سنایی غزنوی و سعدی، بخش کوچکی از این خیل عظیم‌اند.

استاد در حافظه تاریخ، همواره مرتبه‌ای نیکو داشته است؛ چنانکه خداوند نیز این چنین اراده کرده است. خداوند به حضرت موسی «علیه‌السلام» وحی فرمود: «ای موسی! خوبی‌ها را فراگیر و آنها را به مردم نیز بیاموز؛ زیرا مزار آموزگاران و آموزندگان خوبی‌ها را روشن می‌سازم تا احساس وحشت و تنهایی نکنند.»

منابع:

- اخلاق علمی / جایگاه ارزشی و ویژگی های معلم در متون دینی نوشته رحمان رضایی
- سیدمحمدحسین حسینی تهرانی، مهر تابان، مشهد، انتشارات علامه طباطبایی، ۱۴۱۷ هـ. ق، ج ۲، ص ۲۵؛
- سیمای فرزانتگان، صص ۲۶۷ و ۲۶۸.
- کتاب منظومه معرفت،
- کتاب چهل حدیث

احساس غربت در دانشجویان و شیوه‌های مقابله مؤثر با آن

نویسنده: مهدی خانجانی - دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

نویسنده: یدالله دمیرچی - دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه تربیت مدرس

هرساله دانشجویان زیادی به دنبال قبولی در آزمون سراسری، شهر و خانه خود را به قصد ورود به دانشگاه ترک می‌کنند. بنابراین، مسئله نقل مکان از زادگاه و سکونت در خوابگاه‌های دانشجویی و عواقب روان‌شناختی آن برای فرد، نیازمند توجه و بررسی است. زندگی دانشجویی، به ویژه در خوابگاه‌ها و خانه‌های دانشجویی شرایط تازه‌ای است که برای دانشجویان جدید ورود تنیدگی‌های خاص خود را به همراه دارد. دانشجویان، به خصوص دختران، با چالش‌های فرهنگی و تحصیلی بسیاری در خوابگاه‌ها روبه‌رو هستند. ورود به محیط جدید و ناآشنا، مواجهه با فرهنگ و خرده فرهنگ‌های گوناگون، چالش‌های هویتی، روبرو شدن با نقش‌های جدید و پذیرفتن آن، تقاضاهای تحصیلی، مشکلات مالی، کاهش اعتماد به نفس، نقص در مهارت‌های مطالعه، کم‌جرات بودن در هنگام تعاملات اجتماعی، اضطراب و تنش زیاد، نمونه‌ای از این مشکلات می‌باشند. در این میان احساس غربت و دل‌تنگی برای خانه و خانواده و دوستان یکی از بارزترین چالش‌ها و مشکلاتی است که دانشجویان جدید با آن مواجه می‌شوند.

از دیدگاه روان‌شناسی، احساس غربت وضعیت پیچیده شناختی، انگیزشی و هیجانی خاصی است که با اشتغالات ذهنی فراوان در مورد محیط قبلی و تمایل به بازگشت به سمت آن همراه بوده و معمولاً با خلق افسرده و علائم مختلف روان-تنی تجربه می‌شود (فیشور و هود، ۱۹۸۷ نقل از بن، هاروی، گیلبرت و آبرونز، ۲۰۰۵). این پدیده واکنشی طبیعی در برابر محیط جدید بوده و در عین حال پدیده‌ای بالقوه تضعیف‌کننده است که افراد همه‌ی فرهنگ‌ها و گروه‌های سنی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ونتیلبرگ، وینگرهوتس و ونهک، ۱۹۹۶). بسیاری از دانشجویان به سادگی به این مسأله اعتراف نمی‌کنند، اما ۶۰ الی ۷۰ درصد افرادی که برای ادامه تحصیل به دانشگاهی خارج از شهر محل سکونت خود نقل مکان می‌کنند، دچار این احساس می‌شوند (ونتیلبرگ و دیگران، ۱۹۹۹) که از این تعداد ۷ تا ۱۰ درصد به انواع شدیدی از احساس غربت مبتلا می‌گردند (یورلینگز- بونتکو، بروئرز، ورشپور و دویژنس، ۱۹۹۸).

درباره علت احساس غربت می‌توان به دو گروه عمده عوامل جمعیت‌شناختی و عوامل روان‌شناختی اشاره کرد (ونولیت، ۲۰۰۱). یکی از عوامل جمعیت‌شناختی، فاصله جغرافیایی است. به این ترتیب که فاصله جغرافیایی با شیوع احساس غربت در دانشجویان همبستگی بالا و معنی‌داری دارد. فاصله جغرافیایی تنها زمانی می‌تواند یک

مراقب باشید درگیر قضایات‌های نادرست دیگر دانشجویان و اطرافیان نشوید. احساس غربت از روی ناآگاهی، مورد قضاوت نادرست قرار می‌گیرد. برخی آن را قسمتی از شکست، بیماری یا ترس برمی‌شمارند. این قضاوت‌های نادرست، مانع پیش‌آگاهی، تدبیر، پیشگیری و تشخیص و علاج به‌موقع می‌شود

برنامه‌های فراغتی متفاوتی از پسران هستند که در صورت عدم وجود چنین برنامه‌هایی دختران بیشتر مستعد افسردگی می‌شوند (رفع‌جاه، ۱۳۸۷). بنا به اعتقاد شهیدی (۱۳۸۶) الگوهای اوقات فراغت دختران از شکل انفعالی و درون خانوادگی به صورت فعالانه و بیرون خانوادگی تغییر یافته است ولی این مسئله با موانع و محدودیت‌های در فضاهای موجود برای دختران همراه است و در نتیجه می‌توان انتظار داشت که دختران ساکن خوابگاه از این امر متأثر شده و بیش از پسران دچار احساس غربت گردند.

به‌طور کلی، کمبود عزت نفس و کم‌جرات بودن از ویژگی‌های افراد دارای احساس غربت است. بنابراین جرات‌ورزی می‌تواند با تغییر نوع روابط اجتماعی و کیفیت آن، شبکه حمایت‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد و دسترسی فرد را به شبکه‌های حمایتی آسان‌تر سازد. بل و برومنیک (۱۹۹۸) نشان داده‌اند که احساس غربت با میزان خودافشاگری رابطه دارد. افرادی که خودافشاگری بیشتری داشتند، کمتر از دیگران احساس غربت می‌کردند. همچنین بن و همکاران، (۲۰۰۷) نشان داده‌اند که احساس غربت با اعتماد بین فردی رابطه دارد.

راهکارها و توصیه‌های مقابله با احساس غربت

در ابتدا نباید از بروز احساس غربت ناراحت و هراسان شد. این حس نوعی فرایند و «مکانیسم دفاعی» است که باعث کاهش و بهبود ناراحتی و فشار روانی می‌شود. وجود غم در این احساس

عامل به حساب آید که فرد معنای روان‌شناختی آن را ادراک کند. در حقیقت، تغییرات فرهنگی و اجتماعی که همراه با نقل مکان به شهر جدید رخ می‌دهد، می‌تواند فرد را دچار احساس غربت کند (رادمین، ۲۰۰۹).

در ارتباط با عوامل روان‌شناختی مطرح شده در پیش‌بینی احساس غربت، می‌توان به عوامل شخصیتی اشاره کرد. ورشو و وینگرهوتس (۱۹۹۸) به ترتیب سطوح بالای درونگرایی و روان رنجوری را به عنوان عوامل مستعد کننده احساس غربت مطرح کرده‌اند. همچنین، ونتیلبرگ و دیگران (۱۹۹۷) به رابطه معنادار منفی بین ثبات هیجانی و برونگرایی با احساس غربت اشاره کردند. ونولیت (۲۰۰۱) معتقد است که گشودگی فرد نسبت به تجربه‌ها، وی را در معرض تجربه‌های خوشایند و ناخوشایند قرار می‌دهند. تحقیقات نشان‌دهنده وجود روابط تنگاتنگ بین احساس غربت و افسردگی، اضطراب و استرس در دانشجویان است (ونولیت، ۲۰۰۱). ونتیلبرگ و دیگران (۱۹۹۹) بر اساس نتایج مطالعه خود دریافتند افرادی که به‌طور مکرر دچار احساس غربت می‌شوند، در کودکی از اضطراب جدایی در پنج‌سالگی برخوردار بوده‌اند. افرادی که مجبور به جدایی از منابع دلبستگی و ریشه‌ها و پیوندهای قبلی خود می‌شوند به‌خصوص در زمینه تحصیلی، در مسیر هم‌سازی با شرایط جدید مجبور به بازبینی در آن ریشه‌ها و پیوندها می‌شوند یا در صورت لزوم آنها را تغییر می‌دهند؛ در نتیجه تئیدی مضاعفی را تجربه می‌کنند. این استرس، ناشی از قطع ارتباط با فضای روان‌شناختی پیشین و مواجهه با خواسته‌ها و انتظارات محیط جدید است.

یکی از عوامل مؤثر بر احساس غربت عامل جنسیت است. بدین معنا که وجود احساس غربت در دختران بیش از پسران است. یکی از دلایل این امر می‌تواند میل کمتر پسران دانشجویان به ابراز دلتنگی برای خانه و خانواده باشد. درحقیقت، به لحاظ فرهنگی ابراز دلتنگی برای خانواده از سوی پسران کمتر از دختران پذیرفتنی است و این امر ممکن است منجر بدان شود که پسران کمتر به این مسئله اذعان داشته باشند. نکته دیگر آن است که دختران در فرهنگ ایرانی با محدودیت‌های بیشتری در جامعه نسبت به پسران روبرو هستند و در نتیجه ممکن است زمان بیشتری را در محیط خوابگاه بگذرانند، کمتر به فعالیت‌های جانبی سرگرم‌کننده به‌جز مطالعه مطالب درسی بپردازند و به علت صرف زمان بیشتر در محیط خوابگاه احساس غربت بیشتری را تجربه کنند. در واقع، تسهیلات و فضاهای فراغتی موجود برای دختران بسیار محدود می‌باشند، به نظر می‌رسد دختران جوان به علت انتظارات اجتماعی نیازمند

نقش «زنگ خطر» را ایفا می‌کند و از فرد تقاضا دارد که برای سلامت روانی خود فعالیت و کاری انجام دهد. چنانچه فرد در تجربه این غم، لب به شکوه گشاید، از گروه و فعالیت‌های جمعی کناره‌گیری کند، حجم فعالیت خود را کم کرده و بی‌صبری نماید و در پی چاره و درمان برنیاید، احساس غم غربت می‌تواند منجر به جراحات روحی عمیقی در وی گردد. نباید فراموش کرد که تمرین‌ها، تجربه‌ها و عادات قبلی جدایی از خانواده، محیط زندگی و نزدیکان، نقش مهمی در کیفیت کنار آمدن با احساس غربت دارد.

۱- «مذهب» و «شناخت» دو عنصر بسیار قوی هستند که مزرهای نژادی، قومی و جغرافیایی را برمی‌دارند. افراد معتقد دائما برای کار، فشار، رنج، بیماری فراق خود توجیه خوبی دارند. آنها وقتی خود را تحت مراقبت و نظارت خداوند و ائمه علیهم‌السلام احساس می‌کنند، در واقع خود را به «پایگاه امن روانی» مجهز کرده‌اند و از ثبات و صبر و تحمل زیادی برخوردار خواهند بود. مقایسه افراد با ایمان با افراد سست ایمان یا بی‌ایمان، نقش مذهب و شناخت را برجسته نشان می‌دهد.

۲- حضرت علی(ع) می‌فرماید: فقدان و دوری از دوستان سبب احساس غربت و تنهایی می‌شود. سعی کنید با تلاش و آزمایش در محیط جدید خود دوستانی مناسب و مؤمن جایگزین کنید. به یاد داشته باشید مذهب، مزرهای قومی، نژادی و جغرافیایی را می‌شکند. همه جا خدا و ائمه حاضرند و از آن چه در دل دارید با خبرند، پس با یاد و ذکر خداوند دل‌های خود را آرام سازید. «الابذکرالله مطمئن القلوب».

۳- مراقب باشید درگیر قضاوت‌های نادرست دیگر دانشجویان و اطرافیان نشوید. احساس غربت از روی ناآگاهی، مورد قضاوت نادرست قرار می‌گیرد. برخی آن را قسمتی از شکست، بیماری یا ترس برمی‌شمارند. این قضاوت‌های نادرست، مانع پیش‌آگاهی، تدبیر، پیشگیری و تشخیص و علاج به‌موقع می‌شود.

۴- اضطراب و تنش بالای روانی ناشی از احساس غربت می‌تواند نشانه‌های فیزیکی و شناختی مانند گریه‌های پیوسته و گاهگاهی، استفراغ، مشکلات خواب، مشکلات غذایی، اختلاف در دوره‌های قاعدگی، گیجی، تلون هیجانی، لرزش، عدم توانایی در تمرکز حواس و کاهش نیروی حافظه، حالت تهوع و سردردهای شدید، داشته باشد. نشانگان شناختی و فکری احساس غربت می‌تواند در قالب‌های زیر شکل بگیرد: من نمی‌توانم از خانه دور بمانم، به شدت دلم برای پدر و مادر و اهل خانه تنگ شده، نمی‌توانم فکر خانه را از سر بیرون کنم، خیلی دلم برای دوستانم تنگ شده، خیلی تنه‌ایم، احساس

عدم محبوبیت و مقبولیت اجتماعی و ناراضی‌ت‌ی و ناامنی دارم، هنوز به این جا خونگرفته‌ام، این جا مثل زندان است، کاش نیامده بودم، آیا می‌توانم با این شهر و دانشگاه سازگار شوم، کاش رشته دیگری غیر از این رشته قبول می‌شدم، بهتر است انصراف دهم، داتما احساس مریضی و ناراحتی دارم، هیچ کس را ندارم که با او حرف بزنم.

۵- با محیط جدید خوابگاه و محل زندگی و تحصیلی خود و اطراف آن، آشنا شوید و اطراف آن قدم بزنید. یک دانشجو اگر بداند ساختمان‌ها، کلاسها و خدمات در چه جایی قرار دارد، بهتر می‌تواند با آن سازگاری پیدا کند. از دیگران بخواهید شما را در کشف محیط تازه همراهی کنند.

۶- شاید اساسی‌ترین مرحله مقابله با احساس غربت پذیرش آن است. دانشجو باید بپذیرد که احساس غربت پاسخ طبیعی به احساس فقدان و جدایی از منابع ارضاء نیازهای عاطفی‌اش است. انکار و سهل‌انگاری این امر می‌تواند مشکلات متعددی برای او و خانواده‌اش به بار آورد. پیش آگاهی درباره این مشکل، آمادگی روحی برای مقابله با احساس غربت است و از شدت تنیدگی و استرس می‌کاهد.

۷- از افرادی که بدبین هستند و همیشه انرژی ناامیدی و نگرانی به سمت شما ساطع می‌کنند، فاصله بگیرید و در مقابل با افراد خوشبین، امیدوار و امیدبخش و آنهایی که کلماتشان پر از انرژی مثبت است، هم‌مشین شوید.

۸- فهرستی از موفقیت‌ها و تجارب شیرین خود از دانشگاه و شهر محل تحصیل تهیه کنید و روزی چند بار آنها را مرور کنید. این کار لحظه به لحظه، نهال موفقیت و کامیابی شما را آبیاری می‌کند، گاهی از تجارب خوب خود برای همدیگر گفت‌وگو کنید، آنها را در دفترچه‌های مخصوص خاطرات خود یادداشت کنید و در نامه‌های خود و تلفن‌ها و ایمیل‌های خود این انرژی‌های مثبت را به خانواده خود هدیه کنید. به یاد داشته باشید برای این که از انرژی مثبت و امیدبخش خانواده خود بهره‌مند شوید، هرگز نزد آنها دم از بی‌قراری و دلواپسی نزدیک بی‌قراری شما، آنها را دلواپس و بی‌قرار می‌کند و این بی‌قراری آنها بر شما اثر بدتر می‌گذارد و حلزون‌وار و سلسله‌وار اثر تخریبی به جای می‌گذارد. سعی کنید در محیط‌های شاد، کنار باغچه‌ها، حوض آب، اماکن مقدس و لذت‌بخش با خانواده خود ارتباط تلفنی برقرار نمایید تا در گفتار شما انرژی مثبت موج بزند و به خانواده خود امید بخشد.

۹- فرد مبتلا به احساس غربت، درگیر «کشش رابطه عاطفی» است. فرد داتما به سمت خانه و

سعی کنید در محیط‌های شاد، کنار باغچه‌ها، حوض آب، اماکن مقدس و لذت‌بخش با خانواده خود ارتباط تلفنی برقرار نمایید تا در گفتار شما انرژی مثبت موج بزند و به خانواده خود امید بخشند.

کاشانه خود کشیده می‌شود و احساس می‌کند با جدایی، قسمتی از هویت خود را از دست داده است. تلفن‌های مکرر از طرف خود یا اقوام در شهر خود، یادآوری خاطره‌های شیرین و تلخ گذشته، تعریف آنها برای دیگران به شکل پی‌درپی و... می‌تواند از «توانایی انطباق و سازگاری» شما با محیط جدیدتان بکاهد. توصیه می‌شود بعد از رسیدن به محل اقامت خود، سریع با درس و محل تحصیل یا خوابگاه خود ارتباط برقرار نموده و تلفن‌های خود را به تدریج کمتر کنید. با افراد زیادی در رابطه با برنامه‌های خود گفت‌وگو و با استادان مجرب درباره شیوه‌های موفقیت در تحصیل مشورت نمایید و خود را در خوابگاه خود حبس نکنید.

۱۰- در موارد زیر حتما به روانشناس و مشاور دانشگاه محل تحصیل خود مراجعه کنید: الف) احساس ضعف و ناتوانی زیاد ب) تجارب منفی بر شما چیره شده باشد، مثل گریه‌های مکرر ج) تفکر به خانه، پیوسته شما را مشغول و نگران کرده باشد ه) از نظر جسمی بیمار شده باشید و سابقه مشکلات جسمی مثل آسم و دیابت داشته باشید؛ چون اضطراب اثر ناگواری بر آنها دارد ز) به دلیل احساس بدتان نتوانید با دیگران رابطه برقرار کنید و در دوستی و ابراز عاطفی مشکل داشته باشید. ح) به شدت احساس خودملاامت‌گری و خودتخریبی داشته باشید و احساس حرمت خود و احساس ارزشمندی‌تان پایین آمده باشد. ط) انگیزه و اراده تمرکز حواس و قدرت حافظه شما ضعیف‌تر شده باشد ی) از خواب خود راضی نباشید، داتما احساس کوفتگی کنید و کابوس زیادی ببینید. ک)

تغذیه و عادات غذایی شما به هم خورده باشد. ۱۱- به یاد داشته باشید احساس تنهایی و غربت خود را با شیوه‌های غیرمتعارف و ناصحیح مثل داروهای روان‌گردان یا سیگار و... نمی‌توانید درمان کنید. کار زیاد، گردش، معاشرت بیش از حد، میهمانی دادن و رفتن، مکانیسم‌های دفاعی روانی برای رفع تنهایی هستند و در کوتاه مدت اثر بخشند، ولی هرگز جای درمان واقعی را نمی‌گیرند. ۱۲- برای مبارزه با احساس غربت حتما خود را به مهارت‌های ارتباطی مجهز کنید. مطالعه کنید و از مشاور خود کمک بگیرید. یادگیری مهارت مقابله با کمرویی، تشویش، خودکم‌بینی، عدم اعتماد به نفس و نقد و نقدپذیری را در اولویت قرار دهید. ۱۳- بر اساس نظر روانشناسان این حادثه‌ها و رویدادها نیستند که باعث آشفتگی و پریشانی ما می‌شوند، بلکه نگرش و تفسیر ما از حوادث ما را مضطرب می‌کند، تغییر شرایط زندگی، شروع به کار یا تحصیل، تغییر عادات مربوط به خواب، خوراک و پوشاک، تغییر محل سکونت، جدا شدن از افراد خانواده و تجدید نظر در عادات شخصی برای افراد مختلف، استرس‌های متفاوتی ایجاد می‌کند. اما میزان فشاری که به افراد وارد می‌آید بستگی به نگرش آنها نسبت به تغییر و دگرگونی دارد. کسانی که محل جدید را فرصتی برای مبارزه‌جویی، یادگیری رشد شخصی، کسب تجربه، کسب استقلال، پذیرش مسئولیت، شناخت افراد، شکوفایی استعدادها، تجربه زندگی دور از خانواده و گسترش روابط اجتماعی می‌دانند، بهتر سازگار می‌شوند و موقعیت و شرایط را به سود خود تغییر می‌دهند.

منابع:

- دهقانی، محسن؛ خدایانه‌ی، محمد کریم؛ گنجوی، آناهیتا (۱۳۸۷). نقش ابعاد شخصیتی، دلبستگی، شاخص‌های خلقی و عوامل جمعیت‌شناختی فاصله‌جغرافیایی و جنس دانشجویان در پیش‌بینی احساس غربت. فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش در سلامت روانشناختی. دوره دوم. شماره سوم.
- دموری، داریوش؛ زنجیری، سید محمود؛ خطیبی عقدا، عبدالنبی (۱۳۹۰). تجزیه و تحلیل رابطه بین اعتقادات مذهبی و ابعاد مختلف احساس غربت (مطالعه موردی دانشجویان غیر بومی دانشگاه بزد. معرفت در دانشگاه اسلامی: ۴۶، ۱۵۱، ۱۵۱).
- قدیری، محمد حسین (۲). ۵۱ نکته درباره غم غربت و شیوه‌های روانشناختی مقابله با آن. دو ماهنامه فرهنگی و اجتماعی آفاق. سال پنجم، شماره ۲۴.
- یعقوبی، ابوالقاسم؛ فرهادی، مهران؛ قنبری، نیکزاد؛ کاکارایی، کیوان (۱۳۷۸). بررسی رابطه هوش هیجانی با احساس غربت و سلامت عمومی دانشجویان. فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز. سال سوم شماره ۹.

«کار آفرینی فرهنگی»

نویسنده: رضا تابش

فوق که در ایران هم رایج شده است در جهان نیز وجه مشترک و بستر تمام تعاریف، تفاسیر و ابعاد مختلف کارآفرینی منحصر به کار و اقتصاد می‌شود؛ به عبارت دیگر تاکنون کارآفرینی، در جهان فقط در حوزه کسب و کار و آن هم در بعد اقتصادی مطرح بوده است و آنجایی هم که از کارآفرینی اجتماعی، سیاسی و یا فرهنگی صحبت شده است عمدتاً به معنی کشف، جذب و بهره‌برداری از فرصت‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی درآمدزا و سودآور بوده است نه صرف کارآفرینی اجتماعی، سیاسی یا فرهنگی. به عبارت دیگر وقتی در غرب صحبت از کارآفرینی اجتماعی می‌شود عمدتاً منظور این است که از طریق کسب و کار، درآمدی برای امور اجتماعی و عام‌المنفعه حاصل نمایند و یا ساختار اجتماعی، سیاسی یا فرهنگی کشورشان را برای تسهیل و حمایت از کارآفرینی اقتصادی تغییر، اصلاح یا تکمیل نمایند.

در فرهنگ غرب وقتی صحبت از کارآفرینی فرهنگی می‌شود، منظور این است که کسب و کار تازه‌ای در عرصه فرهنگ ایجاد کنند و یا برای افزایش فروش محصولات فرهنگی راهبرد کارآفرینانه را به کار گیرند. به هر حال در آن فرهنگ، هدف از کارآفرینی فرهنگی و اجتماعی یا سیاسی، رویکرد خلاق به اصالت، رسالت، روش‌ها، مؤلفه‌ها و ساختار فرهنگ، اجتماع یا سیاست نیست و تقریباً هر آنچه که به این نام مطرح می‌شود، نهایتاً به منظور تقویت کارآفرینی اقتصادی است. برای روشن‌تر شدن موضوع لازم است بدانیم که ادبیات کارآفرینی نشان می‌دهد کارآفرینی تاکنون از طریق مدل استقرایی تعریف و تبیین گردیده است؛ یعنی ابتدا شاخص‌ها و ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری افراد موفق در کسب و کار مورد شناسایی قرار گرفته و سپس بر اساس آن مؤلفه‌ها، ابعاد، مفاهیم، فرضیه‌ها و مدل‌هایی را برای کارآفرینی طراحی و ارائه نموده‌اند. بدین ترتیب و با این رویکرد یا روش که مدل استقرایی نامیده می‌شود کارآفرینی فقط در بعد اقتصادی تعریف و تبیین شده است و لذا فقط رفتار کارآفرینانی مورد بررسی و شناخت قرار گرفته است که در حوزه کسب و کار فعال بوده‌اند.

اما از آنجایی که حوزه فعالیت‌های کارآفرینانه محدود به امور کسب و کار نبوده و به مرور این قلمرو گسترش یافته، وقت آن رسیده است که از روش قیاسی به موضوع کارآفرینی نگاه شود یعنی ابتدا گمانه زنی، نظریه‌پردازی، مدل‌سازی و فرضیه‌پردازی شود و سپس مفاهیم، ابعاد و مؤلفه‌های کارآفرینی شناسایی و تبیین گردد

سطح ملی و بین‌المللی. در خصوص تعریف و تبیین مفهوم کارآفرینی دیدگاه‌ها و نقطه نظرات متفاوتی وجود دارد. عده‌ای فقط صاحبان کسب و کارهای کوچک و نوآور را کارآفرین می‌دانند، عده‌ای دیگر کارآفرینی را مترادف با شغل آزاد و کارآفرین را به معنی کارفرما و سرمایه‌دار تلقی می‌کنند. علاوه بر برداشت‌های نادرست

کارآفرینی از ابزارهای مهم پیشرفت در جهان معاصر به شمار می‌آید که مهم‌ترین اثر خود را از راه افزایش اشتغال در جامعه بر جا می‌گذارد. ابعاد مختلفی که در اثر رشد کارآفرینی دچار تحول و شکوفایی می‌شوند عبارتند از: بهره‌گیری بهینه از منابع، افزایش ارزش افزوده، رقابت بر پایه شایستگی و شناخت مزیت‌های نسبی در

تا نهایتاً به رفتار کارآفرینانه برسیم که تنها به حوزه کسب و کار محدود نمی‌باشد و می‌تواند رفتار کارآفرینانه را در حوزه سیاسی، فرهنگی، اجتماعی نیز به معنی حقیقی و محض آن یعنی بدون زمینه و فعالیت‌های اقتصادی و جدا از فرصت‌های درآمدزا شناسایی و تعریف نماید. به عنوان مثال کارآفرینی فرهنگی با این رویکرد یعنی خلاقیت و نوآوری در فرهنگ جامعه و نه در محصولات فرهنگی یا به عبارت دیگر ایجاد چیزی ارزشمند در فرهنگ جامعه. و کارآفرینی اجتماعی یعنی رویکرد خلاق در سازوکارها، قوانین، عرف و عادات و رسوم یا مناسبات و روابط اجتماعی. بدین ترتیب رفتار کارآفرینان فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به طور جداگانه شناسایی، تعریف و با یکدیگر تطبیق داده خواهند شد.

بر اساس رویکرد قیاسی تعریف کارآفرینی عبارت است از ارزش کارآفرینی و کارآفرین کسی است که بتواند ارزشی را در جامعه خلق نماید؛ چه ارزش مادی، و چه ارزش معنوی، سیاسی، فرهنگی یا اجتماعی. بنابراین کارآفرینان اجتماعی کسانی هستند که در صدد شناسایی و رفع نیازهای اجتماعی جامعه‌اند و در این راه از اعتبار اجتماعی خود مایه می‌گذارند. و برای رسیدن به هدف و مأموریت خود دست به ابتکار و از خودگذشتگی می‌زنند، همچنان که کارآفرینان سیاسی در صدد شناسایی نیازها و خلأهای سیاسی جامعه هستند و می‌کوشند تا موانع سیاسی خود را جهت رشد و توسعه جامعه و استقرار عدالت و دموکراسی شناسایی و از سر راه بردارند، البته از طریق نو و کارآفرینانه و بالاخره کارآفرینان فرهنگی افرادی هستند که ارزش‌های فرهنگی را در جامعه خلق، کشف و یا احیا می‌نمایند. در هر صورت هر یک از کارآفرینان اجتماعی، سیاسی و فرهنگی همچون کارآفرینان اقتصادی دائماً در جست و جوی نیازها و فرصت‌ها هستند تا از طریق خلاقیت، خطرپذیری و رهبری، ارزشی را در جامعه ایجاد و خلأ یا نقصی را دفع و اصلاح نمایند. بنابراین می‌توان گفت کارآفرینی یک شغل نیست که فقط در بعد اقتصادی و آن هم در حوزه کسب و کار مطرح باشد بلکه فراتر از آن یعنی یک سبک زندگی یا یک فرهنگ است که همواره همراه کارآفرین است و بر تمام شئون زندگی او تأثیر می‌گذارد؛ از جهان بینی و ایدئولوژی گرفته تا انتخاب همسر، شغل و حرفه و روش انجام کارها. لذا کسی که دارای ویژگی‌های کارآفرینانه است الزاماً نباید وارد حوزه کسب و کار و بعد اقتصادی کارآفرینی شود. همان‌طور که افراد زیادی در حوزه‌های

**مخاطبین اینگونه برنامه‌ها
نیز می‌تواند اساتید، فعالین
فرهنگی دانشگاه‌ها،
علاقه‌مندان حوزه‌های متنوع
فرهنگی و همچنین کارکنان و
مسئولین دانشگاه‌ها در نظر
گرفته شوند.**

فرهنگی، اجتماعی و سیاسی فعالیت می‌نمایند و دارای ویژگی‌های کارآفرینانه هستند ولی صاحب کسب و کاری نیستند و یا بر عکس افراد زیادی هستند که در موقعیت‌های کارآفرینانه قرار دارند یعنی صاحب کسب و کاری هستند اما رفتار کارآفرینانه ندارند. لذا یک خانم خانه‌دار، یک محصل، یک نویسنده، یک خبرنگار، یک استاد دانشگاه، یک سیاستمدار، یک کارخانه‌دار، یک روحانی، یک تاجر یا یک کارگر می‌تواند رفتار کارآفرینانه داشته باشد یا نداشته باشد. به طور کلی می‌توان گفت کارآفرینان به سبک خاصی زندگی می‌کنند، با عینک خاصی به جهان نگاه می‌کنند و به روش خاصی با مسائل و مشکلات و پدیده‌ها برخورد می‌کنند. آنها یک زندگی کارآفرینانه دارند که ممکن است در این زندگی کسب و کار کارآفرینانه‌ای داشته باشند یا نداشته باشند.

به طور کلی سه موج در برهه‌های مختلف تاریخی موضوع کارآفرینی را متحول ساخته‌اند. موج اول انفجار عمومی بررسی و پژوهش در چارچوب انتشار کتاب‌هایی درباره زندگی کارآفرینان و پیشینه نگاه‌های آنان بوده است. موج دوم راه‌اندازی رشته‌های آموزشی کارآفرینی در دوره‌های مختلف تحصیلی بوده است. موج سوم نیز افزایش علاقه و گرایش دولت‌ها به پژوهش در زمینه بنگاه‌های کوچک با هدف تشویق گسترش بنگاه‌های کوچک و همچنین پژوهش در زمینه نوآوری در حوزه‌های متنوع و مختلف بوده است.

به نظر می‌رسد، موج چهارم، بازگشت به مفهوم

واقعی کارآفرینی یعنی توجه به ارزش کارآفرینی و ارزش‌آفرینان باشد. نگاه دوباره و انتقادی به موضوع کارآفرینی، جامعه علمی را به این سو خواهد کشاند که تفسیری راستین از واژه کارآفرینی ارائه دهد. در حقیقت، کارآفرینی بنیاد و شالوده پیشرفت است که با ارزش‌آفرینی‌های اقتصادی و معنوی برای افراد، سازمان‌ها و جامعه در سطوح ملی و فراملی همراه است و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بسیار آن می‌تواند پاسخگوی بسیاری از چالش‌های روز جامعه باشد. در این معنا همه رفتارهای انسان از رفتارهای اقتصادی و اجتماعی و سیاسی گرفته تا فرهنگی، می‌تواند کارآفرینانه یا غیر کارآفرینانه باشد.

از آنجا که کارآفرینی به معنای ارزش‌آفرینی است، کارآفرینی فرهنگی به گونه فشرده به معنای مدیریت روندها و فرایندهای تولید و عرضه خدمات و کالاهای فرهنگی و هنری است به گونه‌ای که نوآورانه به احیا و آفرینش ارزش فرهنگی بپردازد. بنابراین کارآفرینی فرهنگی یک فرایند پویا و دارای بهره‌های ماندگار است که در درازمدت می‌تواند به عنوان نیروی مددسازان و چرخه پیشرفت کشور نقش برجسته‌ای ایفا نماید.

اما متأسفانه تاکنون کارآفرین به کسانی گفته شده که ارزش اقتصادی ایجاد می‌کنند و از این رو آنان را موتور پیشرفت قلمداد نموده‌اند. اما به مفهوم واقعی، کارآفرینان موتور توسعه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هم هستند و می‌توانند به گونه‌ای ویژه ایده‌های فرهنگی را به سرانجام برسانند.

در همین راستا نهادهای فرهنگی موجود در نظام دانشگاهی باید در جهت معرفی و ترویج کارآفرینی فرهنگی ساعی و پرتلاش باشند. این رسالت می‌تواند با برگزاری همایش، نشست‌های تخصصی، کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی، انتشارات و... محقق گردد. رویکرد حاکم بر اینگونه اقدامات نیز می‌بایست رویکرد مبتنی بر ارزش‌آفرینی و بدعت و نوآوری و خلاقیت در حوزه‌های مختلف و متنوع فرهنگی دانشگاه‌ها باشد.

مخاطبین اینگونه برنامه‌ها نیز می‌تواند اساتید، فعالین فرهنگی دانشگاه‌ها، علاقه‌مندان حوزه‌های متنوع فرهنگی و همچنین کارکنان و مسئولین دانشگاه‌ها در نظر گرفته شوند.

امید آنکه با اقدامات مؤثر کارگزاران فرهنگی نظام دانشگاهی کشور شاهد اعتلاء روزافزون فرهنگی و تمدنی دانشگاه‌ها و به تبع آن کشور عزیزمان ایران اسلامی باشیم.

تأثیر تمرینات ورزشی بر رشد اجتماعی و سلامت عمومی دانشجویان

نویسنده: سعید امیرنژاد- دکتر سید محمدحسین رضوی، معصومه السادات منانی

یکی از معضلات امروز جامعه بشری عدم تحرک کافی و ضعف روابط اجتماعی است که این خلاف فطرت و جوهر انسانی است. فرایند اجتماعی شدن یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های رشد و یکی از زیربنایی‌ترین محورهای رشد شخصیت انسان است. این فرایند در مقابل خودمحوری قرار دارد که در طی آن، فرد ارزش‌های گروهی را بر ارزش‌های فردی خود ارج نهاده، در نهایت آن ارزش‌ها را در خود درون‌سازی می‌کند. رشد اجتماعی به مجموعه متوازی از مهارت‌های اجتماعی و رفتارهای انطباقی فراگرفته شده، مربوط است که فرد را قادر می‌سازد با افراد دیگر روابط متقابل مطلوب داشته باشد، واکنش‌های مثبت بروز دهد و از رفتارهایی که پیامد منفی دارند، اجتناب ورزد. وجود مهارت‌هایی چون همکاری، مسؤلیت‌پذیری، همدلی، خویش‌داری و خوداتکایی از مؤلفه‌های رشد اجتماعی به شمار می‌رود. منظور از سلامت روان، سلامت ابعاد خاصی از انسان مانند هوش، ذهن و فکر است. از طرف دیگر، سلامت روان بر سلامت فیزیکی هم تأثیر دارد. پژوهش‌های اخیر ثابت کرده‌اند که اختلالات فیزیکی و جسمی به شرایط خاص روانی مرتبط است. در جوامع مختلف، امروزه از ورزش به عنوان یکی از روش‌های درمانی در بهبود مبتلایان به اختلالات روانی استفاده می‌شود که نتایج مفید و ثمربخشی را به همراه داشته است. مطالعات طولانی مربوط به تأثیر ورزش بر ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روانی افراد نشان داده است که ورزش و تربیت بدنی نه تنها به عنوان یک فعالیت تفریحی بلکه به عنوان یک ابزار آموزشی- تربیتی، اهداف روانی- اجتماعی را به دنبال دارد، زیرا شرکت در فعالیت‌های ورزشی، افراد

را از نظر مکانی به هم نزدیک می‌کند و راه‌ها و فرصت‌های بسیاری را برای ماهرشدن در اجتماع فراهم می‌آورد و به طور کلی یک جریان و نگرش آموزشی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی برای فرد ایجاد می‌کند. ورزش در سلامت و آمادگی جسمانی، تعادل و ثبات هیجانات، تصویر بدنی مثبت، رشد اجتماعی و تأمین نیازهای دوستی، رقابت، جلب توجه، امنیت و تقویت روحیه گروهی تأثیر دارد. یکی از کارکردهای مهم ورزش، کمک به رشد و تحول شخصیت (روانی، اجتماعی و جسمانی) افراد جامعه، تحکیم معاشرت جمعی و تسهیل دستیابی به رشد مسؤلیت اجتماعی و فردی است.

شرکت دانشجویان در فعالیت‌های جسمانی و گروهی در خوابگاهها، باعث شادابی آنها می‌شود. یک جلسه تمرین در هفته هم می‌تواند منجر به

و ایثار، استقلال، اعتماد به نفس، احترام به قانون، دوستی با دیگران را می‌آموزند و به طور کلی، از طریق فعالیت‌های گروهی و از جمله ورزش‌های گروهی است که رشد اجتماعی افراد توسعه می‌یابد. از دیدگاه شناختی می‌توان عنوان کرد که احتمالاً برخوردار بودن محیط‌های ورزشی از فاکتورهای نشاط و صمیمیت و گرمی و مملو از محبت و محیطی جهت تخلیه فشارها و کشمکش‌ها و از طرفی انجام فعالیت‌های ورزشی ماهیتاً به دلیل پویا بودن و داشتن ارتباط متقابل فرد با محیط و همسالان خود در جهت تقویت روحیه، تصور مثبت از خود و اعتماد به نفس و سرانجام باعث رشد اجتماعی می‌شود. ورزش از طریق ایجاد ارتباط، الگوبرداری، بازخوردهای تقویتی، مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی، آماده‌سازی و ایجاد انگیزه، رشد عاطفی، بالا بردن قدرت سازگاری و عزت نفس، بر تقویت رشد اجتماعی تأثیر دارد.

همچنین یافته‌های تحقیق نشان داد که کاهش معنی‌دار در علائم جسمانی، افسردگی، اختلال در کارکرد اجتماعی و باعث بهبودی سلامت عمومی گشته است. فعالیت‌های ورزشی به روش‌های مختلف می‌تواند منجر به سلامت روانی افراد شود. افزایش عزت نفس، تغییرات مثبتی در روابط بین فردی و شبکه اجتماعی فرد به وجود می‌آورد و چنین تغییراتی به نفع سلامت روانی فرد است؛ چرا که گسترش شبکه اجتماعی و برقراری رابطه بین فردی بر اساس الگوی ارتباطی، فرد را در مقابل فشارهای روانی مقاوم می‌سازد.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان نتیجه‌گیری کرد که انجام فعالیت ورزشی منظم موجب بهبودی و گسترش قابلیت‌های اجتماعی و سلامت عمومی در دانشجویان می‌شود.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان نتیجه‌گیری کرد که انجام فعالیت ورزشی منظم موجب بهبودی و گسترش قابلیت‌های اجتماعی و سلامت عمومی در دانشجویان می‌شود.

مدت هیچ‌گونه فعالیت ورزشی و بدنی نداشتند. یافته‌های تحقیق در مقیاس رشد اجتماعی، افزایش معنی‌داری را نشان داد؛ به عبارت دیگر، یک دوره تمرینات ورزشی منتخب گروهی باعث بهبود در رشد اجتماعی می‌شود. میزان رشد اجتماعی ورزشکاران رشته گروهی بیش از ورزشکاران رشته انفرادی و ورزشکاران اعم از رشته‌های گروهی و انفرادی از رشد اجتماعی بالاتری نسبت به غیرورزشکاران برخوردار بودند. در فعالیت‌های ورزشی و گروهی، افراد کمک به دیگران، سازگاری با افراد گروه، همکاری، گذشت

بهبودی اساسی خلق و خوی افراد شود و از شدت افسردگی، اضطراب و فشارهای روانی آنها بکاهد. فعالیت بدنی به هر شکلی می‌تواند به حفظ و تأمین سلامت روانی نقش داشته باشد. شرکت در فعالیت‌های ورزشی با رشد و سازگاری اجتماعی و اعتماد به نفس ارتباط دارد که این موضوع بیانگر اهمیت ورزش و فعالیت بدنی در سلامت روانی و سازگاری اجتماعی جوانان است. دانش‌آموزان مشارکت‌کننده در فعالیت‌های ورزشی و گروهی دارای رشد اجتماعی بهتری نسبت به دیگر دانش‌آموزان هستند. شرکت در فعالیت‌های بدنی و ورزشی عامل مهمی در اجتماعی شدن افراد است.

نقش ورزش در اجتماعی شدن افراد

تحقیقات نشان داده است که ورزشکاران، اجتماعی‌تر از غیر ورزشکاران هستند. در تحقیقی دیگر، فوتبالیست‌ها نسبت به کشتی‌گیران از بهداشت روانی مطلوب‌تری برخوردارند و دلیل این امر را به گروهی بودن این رشته نسبت داده‌اند. بنابراین نوع رشته ورزشی می‌تواند در بعضی ابعاد روحی و روانی تأثیرگذار باشد.

تعداد روزافزون افرادی که برای برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارند یا افرادی که دستخوش ترس از برخوردهای اجتماعی‌اند، ضرورت پرداختن به رشد اجتماعی و عامل‌های مرتبط با آن را توجیه می‌کند. با وجود ارتباط نزدیک بین سلامت روان و رشد و مهارت‌های اجتماعی، بررسی جایگاه ورزش در این مقوله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

تربیت بدنی و ورزش در هر جامعه‌ای متقابلاً در توسعه و تحکیم یکدیگر گام برمی‌دارند و در جهت‌گیری جامعه مطلوب و تحقق انسان برتر مؤثرند. به همین دلیل، انجام تحقیقات متعدد در زمینه ورزش و مؤلفه‌های روان شناختی انسان، می‌تواند با روشن نمودن اثرات مطلوب ورزشی و فعالیت‌های جسمانی روی جنبه‌های روانشناختی انسان، ضمن علاقه‌مند نمودن دانشجویان به ورزش، سلامت روانی و جسمانی جامعه را نیز ارتقاء بخشد.

در تحقیق بر روی تأثیر یک دوره تمرینات ورزشی منتخب بر رشد اجتماعی و سلامت عمومی دانشجویان، تعداد ۶۴ نفر دانشجوی پسر برای شرکت در این تحقیق داوطلب شدند، که به دو گروه تجربی (۳۴ نفر) و کنترل (۳۰ نفر) تقسیم شدند. پروتکل تمرینی در گروه تجربی شامل ۸ هفته، هفته‌ای دو جلسه و هر جلسه به مدت ۷۰ تا ۹۰ دقیقه به صورت تفریحی و رقابتی به بازی فوتبال می‌پرداختند. گروه کنترل در این

مهارت های اجتماعی راهی برای ارتقای روابط با دیگران

نویسنده: دکتر ربابه نوری و حمید پیروی

مقدمه

مهارت های اجتماعی عبارت است از توانایی برقراری روابط بین یک فرد با دیگران به نحوی که از نظر جامعه قابل قبول بوده و منطبق بر عرف جامعه باشد و در عین حال برای فرد سودمند بوده و بهره ای دوجانبه داشته باشد. برای آنکه در دانشگاه مهارت های اجتماعی بهتری داشته باشید، این اصل را رعایت کنید:
* دیگران را دوست داشته باشید و این علاقه و توجه را نشان دهید

یکی از مهم ترین عوامل بهتر کردن ارتباط با دیگران این است که نشان دهید به آنها توجه و علاقه دارید. موقعیتی را در نظر بگیرید که یکی از دوستان شما در کلاس درس حاضر نشده و در کلاس های بعدی نیز همین طور. در این موارد، یک تماس تلفنی با آن دوست و بیان این موضوع که «در چند کلاس غایب بودی، نگران شدم که نکند دچار مشکل یا دردرس شده ای، تماس گرفتم ببینم در چه حالی هستی.» این عبارت نشان می دهد که شما به حضور و عدم حضور دوست خود توجه دارید و به وجود او اهمیت می دهید. در موقعیتی دیگر هنگامی که با دوستان خود به اردو رفته اید و به شما خوش گذشته است، هنگامی که با دوستان خود در مورد این اردو صحبت می کنید، با بیان اینکه «خیلی به ما خوش گذشت و جای شما خیلی خالی بود و با بچه ها چند بار یادتان کردیم» نشان دهنده توجه شما به دیگران است.

۱. از تبدیل اختلافات کوچک به

درگیری های بزرگ جلوگیری کنید

همه ما با سایر افراد تعاملاتی داریم که مطابق میل پیش نمی روند. گاهی اوقات ممکن است احساس کنیم که از سوی دیگران به درستی درک نشده ایم. برخی از موقعیت ها که در آن دانشجویان خود را در معرض اختلاف با دیگران می یابند عبارتند از:

- ۱- اختلاف با هم اتفقی ها بر سر قوانین مربوط به اتاق
- ۲- موافق نبودن با نصایح و خواسته های والدین
- ۳- سوء ارتباط با دوستان و والدین
- ۴- مورد بازخواست قرار گرفتن از سوی استادان راهنما، مسئولان آموزشی و اداری دانشکده و گروه
- ۵- اختلاف نظر هنگام بحث با همکلاسی ها

و استادان، که جنبه شخصی می‌یابد
ما معمولاً می‌توانیم با تغییر
روش برقراری ارتباط و تبادل
عقاید از تبدیل اختلافات
کوچک به درگیری‌های جدی
جلوگیری کنیم.

۲. خوب گوش دادن راهی برای ایجاد ارتباط سازنده با دیگران

یکی از عواملی که ارتباط
سالم و سازنده‌ای ایجاد
می‌کند، خوب گوش دادن
است. خوب گوش دادن با
شنیدن فرق دارد. در گوش
دادن به سخن دیگران سعی
کنید این کارها را انجام دهید:

- ۱- به طرق مقابل نگاه کنید.
- ۲- کار دیگری در آن زمان انجام ندهید مثلاً: روزنامه نخوانید، با تلفن همراه و یا وسایل دیگر بازی نکنید، چیزی ننویسید و از این قبیل موارد.
- ۳- توجه و تمرکز خود را به سوی گوینده معطوف کنید.
- ۴- فعال باشید.
- ۵- سعی کنید به خوبی جملات گوینده را بفهمید و درک کنید.
- ۶- نشان دهید که به جملات گوینده توجه دارید. مثلاً سر خود را به نشانه توجه کردن به گوینده تکان دهید. کلماتی مانند اوهوم، بله، و... به کار ببرید.
- ۷- گوینده را به ادامه صحبت تشویق کنید.
- ۸- در میان صحبت‌های گوینده میان صحبت او نپرید.

۳. پس از پایان کلاس، سریع به منزل یا خوابگاه نروید

برای آنکه بتوانید با دانشجویان دیگر دوست شوید، بهتر است که زمان بیشتری در دانشگاه باشید، نه اینکه بلافاصله پس از اتمام کلاس

یکی از عوارض منفی چنین پیشداوری‌هایی این است که پیش از ایجاد ارتباط و آشنایی، دیدگاه‌های منفی نسبت به یکدیگر ایجاد می‌کند که مانع ایجاد ارتباط می‌شود.

۵. در ارتباط با دیگران خود را بالا نبرید

افرادی که در ارتباطات خود با دیگران سعی می‌کنند، نشان دهند انسان متفاوتی هستند یا خود را بالاتر از دیگران می‌دانند دچار مشکلات ارتباطی زیادی می‌شوند. مردم دوست ندارند با افرادی ارتباط داشته باشند که خود را بالاتر از دیگران می‌دانند. ممکن است شما فردی باشید که از نظر نمرات درسی و عملکرد تحصیلی موقعیت بهتری نسبت به دیگران داشته باشید و یا والدین شما موقعیت اجتماعی و اقتصادی و یا فرهنگی بهتری نسبت به دیگران داشته باشند. تمامی این موضوعات دلیل نمی‌شود که شما به دیگران فخر فروشی کنید. اجازه بدهید اگر دارای چنین ویژگی‌هایی هستید دیگران این صفات را در شما کشف کنند.

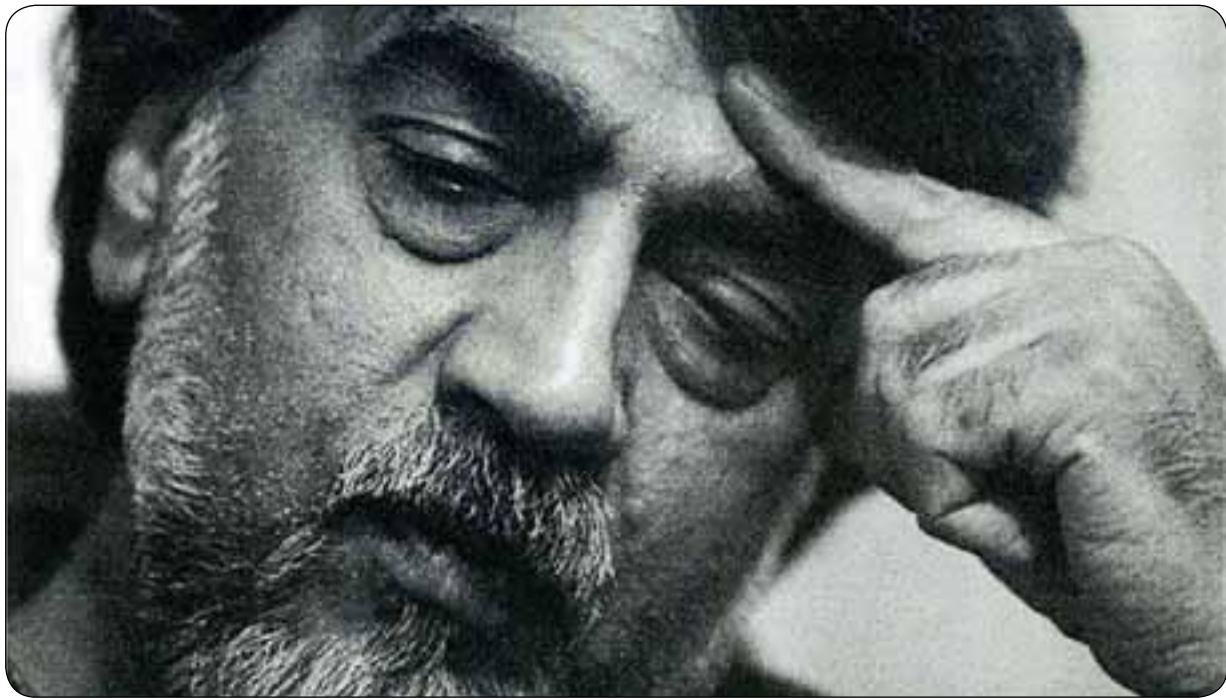
سریع به منزل و یا خوابگاه بروید. برای آنکه ارتباط اجتماعی بیشتری داشته باشید، سعی کنید وقت خود را طوری تنظیم کنید که در تنهایی و انزوا نباشید. سعی کنید در ایجاد دوستی‌ها پیشقدم باشید. علاوه بر این، مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی خود را افزایش دهید. اختلاف بین انسان‌ها امری طبیعی است، مهم این است که انسان‌ها، مهارت حل اختلاف را به خوبی بدانند و بر اساس آن عمل کنند.

۴. پیشداوری‌ها و تعصبات را کنار بگذارید

دیدگاه‌هایی مانند اینکه: «همه تهرانی‌ها... هستند، همه شمالی‌ها... هستند، همه جنوبی‌ها... هستند، دخترها... هستند، پسرها... هستند» دیدگاه‌های قالبی هستند که به آنها پیشداوری و تعصب نیز گفته می‌شود. در این نوع دیدگاه‌ها، تمامی مردمان که در یک شهر و یا یک منطقه زندگی می‌کنند را اگر چه دارای تفاوت‌هایی با هم باشند، به یک چشم می‌نگرد. چنین دیدگاه‌هایی در تمام دنیا مردود است.

گذری بر زندگی دکتر قیصر امین‌پور

سر گذاشته بود و در نهایت حدود ساعت ۳ بامداد سه‌شنبه ۸ آبان ۱۳۸۶ در بیمارستان دی درگذشت. پیکر این شاعر در زادگاهش گتوند و در کنار مزار شهدای گمنام این شهرستان به خاک سپرده شد. پس از مرگ وی میدان شهرداری منطقه ۲ واقع در سعادت آباد به نام قیصر امین‌پور نامگذاری شد

از وی در زمینه‌هایی چون شعر کودک و نثر ادبی، آثاری منتشر شده‌است که به آنها اشاره می‌کنیم

طوفان در پراتنز (نثر ادبی، ۱۳۶۵)
منظومه ظهر روز دهم (شعر نوجوان، ۱۳۶۵)
مثل چشمه، مثل رود (شعر نوجوان، ۱۳۶۸)
بی‌بال پریدن (نثر ادبی، ۱۳۷۰)
به قول پرستو (شعر نوجوان، ۱۳۷۵)
مجموعه شعر آینه‌های ناگهان (۱۳۷۲)
گزینه اشعار (۱۳۷۸، مروارید)
مجموعه شعر گل‌ها همه آفتابگردان‌اند (۱۳۸۰، مروارید)

دستور زبان عشق (۱۳۸۶، مروارید) اشاره کرد «دستور زبان عشق» آخرین دفتر شعر قیصر امین‌پور بود که تابستان ۱۳۸۶ در تهران منتشر و در کمتر از یک ماه به چاپ دوم رسید.

معاصر» دفاع کرد. این پایان‌نامه در سال ۸۳ و از سوی انتشارات علمی و فرهنگی منتشر شد. او در سال ۱۳۵۸، از جمله شاعرانی بود که در شکل‌گیری و استمرار فعالیت‌های واحد شعر حوزه هنری تا سال ۶۶ تأثیر گذار بود. وی طی این دوران مسئولیت صفحه شعر هفته‌نامه سروش را بر عهده داشت و اولین مجموعه شعر خود را در سال ۶۳ منتشر کرد. اولین مجموعه او «در کوچه آفتاب» دفتری از رباعی و دوبیتی بود و به دنبال آن «تنفس صبح» تعدادی از غزل‌ها و شعرهای سپید او را در بر می‌گرفت. امین‌پور هیچگاه اشعار فاقد وزن نسرود و در عین حال این نوع شعر را نیز هرگز رد نکرد

دکتر قیصر امین‌پور، تدریس در دانشگاه را در سال ۱۳۶۷ و در دانشگاه الزهرا آغاز کرد و سپس در سال ۶۹ در دانشگاه تهران مشغول تدریس شد. وی همچنین در سال ۶۸ موفق به کسب جایزه نیما یوشیج، موسوم به مرغ آمین بلورین شد. دکتر امین‌پور در سال ۸۲ به‌عنوان عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی برگزیده شد و وی پس از تصادفی در سال ۱۳۷۸ همواره از بیماری‌های مختلف رنج می‌برد و حتی دست کم دو عمل جراحی قلب و پیوند کلیه را پشت

کودکی‌هایم اتافی ساده بود
قصه‌ای، دور اجاقی ساده بود
شب که می‌شد نقشها جان می‌گرفت
روی سقف ما که طاقی ساده بود
می‌شدم پروانه، خواب می‌پرید
خواهیم اتافی ساده بود
زندگی دستی پر از پوچی نبود
بازی ما جفت و طاقی ساده بود
قهر می‌کردم به شوق آشتی
عشق‌هایم اشتیاقی ساده بود
ساده بودن عادت می‌شد
سختی نان بود و باقی ساده بود

قیصر امین‌پور در ۲ اردیبهشت ۱۳۳۸ در شهرستان گتوند در استان خوزستان به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در گتوند و متوسطه را در دزفول سپری کرد و در سال ۵۷ در رشته دامپزشکی دانشگاه تهران پذیرفته شد ولی پس از مدتی از این رشته انصراف داد. قیصر، در سال ۱۳۶۳ بار دیگر اما در رشته زبان و ادبیات فارسی به دانشگاه رفت و این رشته را تا مقطع دکترا گذراند و در سال ۷۶ از پایان‌نامه دکترای خود با راهنمایی دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی با عنوان «سنت و نوآوری در شعر

درآمدی بر مدیریت روابط دختر و پسر در محیط‌های دانشگاهی و آموزشی

بایدها و نبایدهای ارتباط با جنس مخالف

نویسنده: محمدجواد رفیع پور

بحث ارتباط دانشجویان با جنس مخالف و یا در گستره وسیع‌تر، روابط دختر و پسر در فضای دانشگاه از آن جهت اهمیت دارد که محیط دانشگاه، محیط‌های اجتماعی، فضای کاری و... خواه یا ناخواه به آشنایی و ارتباط با جنس مخالف منجر می‌شود و آنچه ضرورت دارد، جهت‌گیری این ارتباط به سمت و سوی صحیح و معقول است. در بزرگ‌ترین پژوهش تحلیلی بر روابط دختر و پسر که در سال ۱۳۸۲ انجام شده، عوامل تأثیرگذار در ایجاد وضعیت مطلوب در روابط دختر و پسر به این ترتیب عنوان شده است: «شناخت واقعیت‌های جنس مخالف، اجتناب از خیال‌پردازی، زدودن هیجانات و احساس خصومت و خشونت نسبت به جنس مخالف، کنترل خونسردی و صلابت شخصیت به هنگام برخورد با جنس مخالف، برخورد مبتنی بر احترام با رعایت حدود شرعی، فقدان روابط پنهانی با جنس مخالف و مشورت با والدین، اجتناب از برقراری روابط صمیمانه با جنس مخالف، نداشتن رفتار سبک و جلب توجه جنس مخالف در مجامع مختلف.»

شاید باور این موضوع دشوار باشد که طی سه دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دانشگاه‌ها تا چه اندازه در جنبش نرم‌افزاری و ایجاد شور و نشاط اسلامی در فضای فرهنگی جامعه که بر پاشنه آشیل روابط سالم دو طرفه میان افراد جامعه استوار است، نقش محوری خود را ایفا کرده است. هر چند شرح و بسط دلایل ناکامی‌ها در برخی عرصه‌های تحول‌ساز دانشگاهی، به موضوعات مختلفی مربوط می‌شود اما نباید از حلقه واسط در این میان با عنوان «روابط سالم میان دانشجویان بویژه با جنس مخالف» غافل بود.

در حالی رفتن به دانشگاه برای جوانان امروز امری معمول به نظر می‌رسد که در یکی دو دهه گذشته، ورود به دانشگاه آرزویی دست نیافتنی برای بسیاری از جوانان بود و شکستن طلسم کنکور به قصر رویاهایشان تبدیل شده بود. اما آنچه در این میان ضرورت دارد، واکاوی مسائل حاشیه‌ای در دانشگاه‌هاست که گاه به متن و اصل این نهاد مقدس ضربه می‌زند. اهمیت بازتعریف ارتباط دانشجویان با جنس مخالف در دانشگاه‌ها که مهم‌ترین نهاد علمی و آموزشی کشورمان محسوب می‌شود، از آن جهت ضرورت دارد که گاه اخبار نگران‌کننده موجب تشدید دلواپسی‌ها می‌شود. حتی در این میان گاهی انتظاراتی که در تولید علم و جنبش نرم‌افزاری در نظر گرفته شده، زیر سایه دل‌مشغولی‌های بی‌هدف و مخرب محو می‌شود. البته نباید از یاد برد که کنترل روابط

روش‌های ارتباط با جنس مخالف در محیط‌های اجتماعی

پیش از معرفی چگونگی مدیریت روابط دختر و پسر در دانشگاه به معرفی اصلی‌ترین شیوه‌های برقراری ارتباط با جنس مخالف می‌پردازیم. از لحاظ روانشناسی، در برقراری ارتباط متقابل در محیط‌های اجتماعی همچون محیط‌های دانشگاهی و آموزشی، شیوه‌های مختلفی وجود دارد که برای افراد متنوع صدق می‌کند. نخستین روش، روش اجتنابی نام دارد که در این شیوه والدین دانشجویان مخالفت زیادی با ارتباط فرزندان با جنس مخالف دارند. این افراد در عین حال اعتماد قابل توجهی هم به فرزندان خود دارند. این شیوه رایج‌ترین شیوه دانشجویان معمولاً از ارتباط با جنس مخالف اجتناب می‌کنند و در صورت درگیر شدن در چنین رابطه‌ای بشدت دچار احساس گناه می‌شوند.

علاوه بر این، در روش اضطرابی، والدین این دانشجویان مخالفت زیادی با ارتباط فرزندان با جنس مخالف دارند و در عین حال اعتماد کمی هم به فرزندان خود برای رعایت این چارچوب خانواده دارند. این والدین بیشتر به کنترل بیرونی فرزندان خود می‌پردازند و روابط اجتماعی را تحت نظر می‌گیرند. این دسته از دانشجویان معمولاً از ارتباط با جنس مخالف بشدت مضطرب می‌شوند و از آنجایی که در این گونه روابط به پنهان کاری روی می‌آورند در معرض خطر زیادی قرار دارند.

در این میان اما در روش آزاد، والدین دانشجویان مخالفتی با ارتباط فرزندان با جنس مخالف ندارند و در عین حال اعتماد کمی به فرزندان خود دارند. رعایت چارچوب‌های ارزشی و اخلاقی دارند. این دسته از دانشجویان معمولاً در ارتباط با جنس مخالف احساس مانع درونی و بیرونی نمی‌کنند و از آنجایی که به دلیل بی‌اعتمادی والدین، خودپنداره اخلاقی ضعیفی دارند، به شدت در معرض روابط مہار نشده و پرخطر قرار دارند و ممکن است به طرف مقابل رابطه، آسیب‌های روانی و عاطفی جدی وارد کنند.

در روش کنترل شده، والدین این دانشجویان مخالفتی جدی با ارتباط فرزندان با جنس مخالف ندارند، ولی در عین حال اعتماد زیادی به فرزندان خود برای رعایت چارچوب‌های ارزشی و اخلاقی دارند. این دسته از دانشجویان معمولاً در ارتباط با جنس مخالف با احساس کنترل درونی بیشتری رفتار می‌کنند و کمتر در معرض روابط مہار نشده و پرخطر و همراه با آسیب‌های روانی و عاطفی جدی قرار دارند.

نخستین روش، روش اجتنابی نام دارد که در این شیوه والدین دانشجویان مخالفت زیادی با جنس مخالف دارند. این افراد در عین حال اعتماد قابل توجهی هم به فرزندان خود برای رعایت این چارچوب خانواده دارند.

پسر در دانشگاهها، برخورد مبتنی بر شناخت و احترام متقابل را می‌توان برخوردی صحیح با جنس مخالف عنوان کرد. در این شیوه، دختران و پسرانی هستند که به محض دیدن یکدیگر خود را نمی‌بازند و هیجان زده نمی‌شوند. این افراد که دل به ضریح عقل گره بسته‌اند، یک نگاه و یک کلام از جنس مخالف را به عشق تعبیر نمی‌کنند و آن را در ذهن خود و در رویاهای خویش نمی‌پروراند؛ بلکه در برخوردهای فامیلی، تحصیلی، اجتماعی و ... بسیار با وقار و سنگین رفتار می‌کنند و در عین پرس و جو از احوال یکدیگر و پاسخگویی به پرسش‌های آنان، دچار افراط در خنده و شوخی نمی‌شوند.

به تعبیری دیگر، در روابط دانشگاهی میان دختر و پسر، در وهله نخست باید آداب اجتماعی را مد نظر داشت تا از برقراری رابطه پنهانی با جنس مخالف جلوگیری شود. در این میان، گاهی شیوه‌های نادرست ارتباط با جنس مخالف نیز به چشم می‌خورد؛ شیوه‌هایی که بارزترین آن را می‌توان در برخورد احساسی و هیجانی بر اثر نداشتن شناخت صحیح از جنس مخالف عنوان کرد. در این شرایط ممکن است فرد یک محبت ساده را نشانه عشقی عمیق بداند که مهم‌ترین دلیل آن را می‌توان نبود آموزش‌های لازم برای مدیریت روابط دختر و پسر در دانشگاهها عنوان کرد.

دختر و پسر تنها دامنگیر دانشگاهها نیست و حتی در صورت جداسازی محیط آموزشی، نمی‌توان محیط‌های بیرونی را در همه عرصه‌های اجتماعی تفکیک کرد؛ از این رو باید نگاه عمیق‌تر و برنامه مؤثرتری درباره حل این معضل داشت.

چرا باید روابطمان را مدیریت کنیم؟

از جمله نیازهای آدمی نیاز تعلق و محبت است؛ اگر دختر و پسر دانشجویان با حضور در تشکلهای دانشجویی، از سوی دیگران پذیرفته نشده و دچار خلأ عاطفی شود، ممکن است به جنس مخالف پناه برده و سعی کند تا از این طریق پاسخ بگیرد. روابط دختر و پسر، در همه موارد متکی به عقلانیت و گزینش، به عنوان گزینه مطلوب نیست، بلکه در بسیاری از موارد علل دیگری باعث ارتباط دختران و پسران می‌شود؛ دلایلی همچون تحصیل، داد و ستدهای علمی، نیاز به طرح پرسش و پاسخ، کمک گرفتن، جهت‌های شغلی، فعالیت‌های علمی و ... همه در ایجاد ارتباط مؤثر هستند. این دلایل باعث می‌شود که نتوان به طور کلی به عدم ارتباط سازمانی یا تحصیلی زن و مرد حکم داد. البته این مدعی به معنای وجود هر گونه ارتباط لجام گسیخته در محل تحصیل، دانشگاه و محیط کار نیست. ارتباط دختر و پسر در همه حوزه‌ها و مصادیقی که به هویت انسانی بر می‌گردد، در جهان امروز یک ضرورت است و در دفاع از آن می‌توان اقامه دلیل کرد. ارتباطی که با آفت‌زدایی و آسیب‌شناسی لازم، ضرورت حفظ حدود و ثغور آن در محیط‌های دانشگاهی محسوس است. اما حداقل دلیل در ارتباط دختر و پسر و ضرورت آن، رسیدن به نهاد خانواده از مجرای ازدواج است و این ارتباط البته مربوط به حوزه‌های هویت جنسی است. برای آسیب‌شناسی این روابط نیز باید توجه داشت که ارتباط دختر و پسر برای ازدواج، در صورتی که شرایط ازدواج فراهم نباشد، باعث هدر رفتن انرژی دو فرد و مانع تحقق آرمان‌های بلند یک جوان می‌شود. همچنین اگر چه ازدواج امری لازم و ضروری است، اما به طلی شدن مراحل عادی، شفاف و روشن، و نه ارتباطات مخفیانه و پنهانی نیاز دارد؛ در غیر این صورت گاهی دختر و پسر فقط در دامی که از سوی دیگری پهن گردیده می‌افتند و ارتباط با جنس مخالف، جز استرس و نگرانی و خطر، چیزی برای او در پی ندارد.

ضرورت برخورد مبتنی بر شناخت در روابط دانشگاهی

از دیدگاه روانشناختی در روابط سالم دختر و

از چه ارتباط‌هایی باید خودداری کرد؟

دانشجویان باید همواره مد نظر داشته باشند که برخورد احساسی و هیجان‌زده به سم مهلکی در ارتباطات اجتماعی آنها می‌ماند. برخوردهای احساسی در محیط دانشگاهی هیچگاه با نتیجه روبرو نبوده است؛ چرا که این رفتار بر اثر عدم شناخت صحیح از جنس مخالف صورت می‌گیرد؛ هیجان زدگی باعث می‌شود تا چشم‌ها بر روی حقیقت بسته شده و یا حتی تبعات پر خطری را نیز به دنبال خواهد داشت.

در نقطه مقابل آن نیز باید از برخوردهای خشک و محدود پرهیز کرد. عده‌ای از جوانان بر اساس تربیت‌های اجتماعی غلط، گاهی در میان خویشان و آشنایان از ارتباط با افراد غیر هم جنس اجتناب می‌کنند و رفتاری سرد و یا خشن دارند؛ البته خشک نبودن هرگز به معنای رعایت نکردن حدود شرعی نیست؛ ولی رعایت موازین شرعی هم لزوماً به معنای بد اخلاقی و سرد بودن تعبیر نمی‌شود. در همه موارد باید سعی کرد تا در تعاملات اجتماعی جانب تعادل را رعایت کنیم.

همچنین داشتن روابط پنهانی، از جمله مواردی است که عواقب روانی و اجتماعی بسیار گزافی را به دنبال خواهد داشت. گذشته از اینکه چه عواملی باعث ایجاد و برقراری این گونه روابط در محیط‌های دانشجویی شده است، باید یادآور شد که عواقب بسیار خطرناکی در اینگونه روابط وجود دارد که متأسفانه بیشترین آسیب آن نیز نصیب دختران می‌شود.

«افراط در معاشرت» از دیگر آسیب‌های زیان‌باری است که روابط اجتماعی را تهدید می‌کند و باید از روابطی که در آنها افراط وجود دارد، خودداری کرد. گاهی اوقات دیده می‌شود که بعضی از خانواده‌ها به بهانه اجتماعی کردن فرزندان خود، سعی در ایجاد روابط افراط‌گونه بین پسر و دختر می‌کنند که نوعی تبعیت کورکورانه از فرهنگ غربی است.

چگونه روابط دختر و پسر در دانشگاه را مدیریت کنیم؟

در موضوع مدیریت روابط دختر و پسر، اصول و قواعد کلی وجود دارد که تبعیت از آنها می‌تواند در بسیاری از موارد کارگشا باشد. نخست باید دانست که برخورد با جنس مخالف بر اصل تکبرورزی استوار شده است؛ یعنی معیار و قانون برخورد با جنس مخالف متکبرانه بودن آن است. رفتار صمیمانه و چهره گشاده و لب خندان داشتن، برای مواجهه با همجنس و محارم است؛ نه برای نامحرم و جنس مخالف. راه حفظ حریم و مصونیت و حرمت نهادن برای خود، تکبرورزی است تا ناشناسان و نا محرمان به حریم شما بار نیابند؛ مگر آنکه محرم راز شوند؛ باید توجه داشت که تکبرورزی به معنای بدگویی، ناسزاگویی و تغییر خلق و خو و نحوه تعامل با افراد پیرامونی ما نیست. بلکه در این مبحث، تکبر را باید در ایجاد حریم برای خود فرد در روابط اجتماعی تعبیر کرد. به

برخی از تأثیرات مثبت و اندک ارتباطات متقابل دلخوش نکنید و بدانید که انسان‌های پشیمان، اندک اندک به خط قرمز رسیدند و از آن عبور کردند. اگر شما یک قدم جلو بگذارید، باید تا ۱۰ قدم از ارزش‌های خود عقب‌نشینی کنید. جاذبه طبیعی و زیستی دختر و پسر، به‌ویژه در سنین جوانی، زمینه انحراف ارتباط‌های انسانی را فراهم می‌سازد. در محیط آموزشی هم نباید از آفاتی که در جاذبه‌های زیستی ریشه دارد، غفلت کنید؛ زیرا روابط انسانی از این ناحیه، بسیار آسیب پذیرفته و به انحراف می‌گراید.

البته نباید از این نکته غافل شد که محیط آموزشی بدون ارتباط آموزشی معنا ندارد و طرف دوم این ارتباط، همیشه از جنس شما نخواهد بود. شاید دانشجویان در برخی اوقات مجبور به برقراری ارتباط با جنس مخالف شوند، اما در این زمینه نباید از محدوده پیام آموزشی تجاوز کرد.

ضرورت سیاسی بودن دانشجوی

و منافع ملی، در جهت تضعیف نظام اسلامی و مردمی کشورمان تعقیب می نمایند.
۳. دسته سوم با رویکردی واقع بینانه به جایگاه دانشگاه و دانشجو و نقش مهم آن در ساختارهای اساسی کشور، بر ارتقای سطح بینش و تحلیل سیاسی دانشجویان، حفظ استقلال و مشارکت سیاسی مناسب با نقش و کارکردهای دانشجویی، تاکید و اهتمام دارند.

مهمترین دلایل

در یک جمع بندی مهم ترین دلایل ضرورت سیاسی بودن و لزوم مشارکت سیاسی دانشجوی عبارتند از: اول. آموزه های اسلامی در نگاه دینی و با مراجعه به نصوص و مبانی اسلامی، مشارکت سیاسی و حساسیت به امور جامعه، به عنوان یک حق، وظیفه و تکلیف همگانی، مورد اهتمام آموزه های دینی مبین اسلام می باشد که در آموزه های متعددی نظیر مقام خلیفه الهی انسان، بیعت با حاکم، امر به معروف و نهی از منکر، عنصر مشورت، پاسخگویی والیان و حاکمان به مردم و نظارت بر قدرت سیاسی و... تبیین گردیده است. بر اساس جهان بینی اسلامی و آیه شریفه « اِنِّی جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَهٗ » انسان، جانشین خدا در زمین و موجودی آزاد و خود مختار است؛ و این آزادی و اختیار آن گاه که با آگاهی و قدرت قرین گردد، مسئولیت را به بار می آورد. از این منظر انسان در برابر خدا، خود، انسان های دیگر و طبیعت مسئول است.

شهید صدر در تفسیر آیه فوق می نویسد: «خلافت انسان در قرآن، در حقیقت شالوده حکومت انسان بر هستی است و حکومت میان مردم، همه از ریشه همان خلافت سرچشمه می گیرد...» حق حاکمیت ملی " نیز به عنوان خلیفه الله بودن انسان ها می تواند مشروع و قانونی باشد. « این مسئولیت از سویی سبب می شود که انسان در قبال سرنوشت، کمال و سعادت خویش احساس وظیفه کند و از سویی دیگر چون به تعامل و تاثیر و تاثر خود با اجتماع واقف است خود را نسبت به اجتماع مسئول بداند. پیامبر گرامی اسلام (ص) می فرماید: « الا کلکم راعٌ و کلکم مسؤل عن رعیته؛ شما همه ناظر و راهبر و نسبت به یکدیگر مسئول هستید. »

علامه محمد تقی جعفری، آموزه دینی شورا و مشورت را نشانه جایگاه خاص مردم در تعیین سرنوشت شان می داند. برخی مفسرین نیز، نقش اراده و اختیار انسان در تعیین سرنوشت سیاسی خویش را فراتر از بحث شورا، به کلیه مباحث اجتماعی قرآن و فقه سیاسی تسری می دهند. از سوی دیگر، مشروعیت حکومت دینی امری الهی بوده و بستگی به قبول و نفی مردم ندارد؛ اما در

دارد نیستند. »

۲. برخی دانشجویی سیاسی پیرو و کاملاً فاقد درک و بینش سیاسی را می خواهند تا به عنوان ابزاری افکار آنها را در سطح دانشگاه تبلیغ کند و به اصطلاح به عنوان «توپخانه ومهمات سیاسی» عمل نماید. ترویج کنندگان چنین تفکری عموماً جریان های سیاسی، احزاب و باندهایی هستند که تنها در صدد کسب قدرت، به هر وسیله بوده و با استفاده از جایگاه مهم دانشگاه و موقعیت حساس دانشجویان، اهداف نامشروع و غیرقانونی خود را حتی با نادیده گرفتن امنیت

در مورد سیاسی بودن دانشجو و این که آیا لازم است دانشجو علاوه بر فعالیت های علمی و پژوهشی خویش، مشارکت سیاسی داشته باشد؛ سه فکر وجود دارد:

۱. عده ای مخالف سیاسی بودن دانشجو و هر گونه فعالیت سیاسی او هستند. به فرموده مقام معظم رهبری: «در محیط دانشگاه، بعضی ها حوصله حرکت ندارند؛ می گویند بگذار کارهای خودمان را بکنیم، درسمان را بخوانیم، زودتر این ورق پاره را بگیریم و مثلاً دنبال کاری برویم... اینها مشمول... بیداری، خیزش و حرکتی که عنوان دانشجویی

عین حال، مقبولیت حکومت که از رهگذر رضایت عمومی و مشارکت همگانی در قالب بیعت مردم با رهبر جامعه محقق می‌یابد، همواره مورد اهتمام پیشوایان دینی بوده و در فقه سیاسی اسلام مورد توجه و بحث قرار گرفته است. چنانکه حضرت علی(ع) هنگام بیعت مردم با وی، حق حاکمیت و تعیین حاکم را از حقوق اختصاصی و مسلم مردم عنوان نموده و می‌فرماید: «ای مردم! تعیین حاکم جزء حقوق شماسست و کسی نمی‌تواند بر مسند حکومت بنشیند، مگر آن که شما او را انتخاب کنید. من به عنوان حاکم، تنها امین و کلید دار شما هستم.» و حضرت امام (ره) نیز تصریح می‌کند: «از حقوق اولیه هر ملتی است که باید سرنوشت و تعیین شکل و نوع حکومت خود را در دست داشته باشد.»

و بالأخره اینکه یکی دیگر از مهمت رین حقوق دولت بر مردم و از وظایف سیاسی افراد در جامعه، مسئولیت نظارت و نصیحت زمامداران و حکومت اسلامی است. بنابراین از منظر دینی و با مراجعه به نصوص و مبانی اسلامی، مشارکت سیاسی فعال و حساسیت نسبت به سرنوشت خود و جامعه، نه تنها یک حق، بلکه یک تکلیف حتمی، ضروری و «ارزشی مطلوب» برای دانشجویان و عموم جامعه است.

دوم. حقوق اساسی

اصول متعدد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مشارکت سیاسی آحاد مردم به رسمیت شناخت شده و راهکارهای تحقق آن در نظر گرفته شده است. چنانکه در اصل پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌خوانیم: «حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند، یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرقی که در اصول بعد می‌آید اعمال می‌کنند.» در اصل ششم نیز آمده است: «در جمهوری اسلامی ایران، امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود؛ از راه انتخابات، رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظایر این‌ها یا از راه همه پرسی.» و اصل بیست و ششم قانون اساسی این گونه مقرر می‌دارد: «حزب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به این که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.»

از حقوق اولیه هر ملتی است که باید سرنوشت و تعیین شکل و نوع حکومت خود را در دست داشته باشد.

عبارت دیگر کارکرد نظام اجتماعی، حفظ انسجام و ثبات یک جامعه است و کارکرد نظام سیاسی تحقق اهداف تعهد آور یک نظام است و نظام اقتصادی به دنبال انطباق نظام با محیط اطراف می‌باشد و دانشگاه محلی است که ظرفیت انطباق با محیط اعم از فیزیکی و اجتماعی را افزایش داده و موجبات تسلط و کنترل بر آن به منظور رفع نیازهای انسانی را فراهم می‌سازد. و همچنین نقش مهمی در اهداف سیاسی و استراتژی نظام سیاسی و تامین الگوی ثبات اجتماعی را برعهده دارد. بر این اساس دانشگاه جزیره‌ای مستقل از جامعه نیست و ضمن تاثیرپذیری از نظام سیاسی، توانایی مهمی در تاثیرگذاری بخش‌های مختلف آن دارد. زمانی تحصیل کرده یک محیط علمی قادر خواهد بود برای سامان دادن به مدیریت نظام اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و...؛ کارایی علمی مطلوب و موثری داشته باشد که همگام با کسب دانش‌های روز، نسبت به موضوعات اساسی کشور و نحوه مدیریت آن، حساسیت لازم را داشته باشد و از نزدیک با مشکلات و مسایل اجتماعی جامعه خود نیز آشنا شود و عملاً مشکلات را شناسایی کند. و راه رسیدن به این مقصود، حضور و مشارکت فعال دانشجویان در دل اجتماع است؛ و در صورت آگاهی از مناسبات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و به تبع آن احساس مسئولیت برای هدایت جامعه و انسان است که نهایتاً یافتن راه درمان دردها با استمداد از آموخته‌ها و تجربیات نظری و علمی برای دانشجو میسر می‌شود. از سوی دیگر یکی از کارکردهای دانشجویان، ایفای نقش الگو برای هم سن و سالان خویش بوده و از توانایی قابل توجهی در تاثیرگذاری بر اطرافیان و خانواده‌های خود برخوردارند. و مهم‌تر آنکه بسیاری از دانش‌آموختگان دانشگاه، در آینده وارد بازار کار، عرصه اجرایی و مدیریتی کشور خواهند شد؛ از این رو نوع رفتار و جهت‌گیری‌های آنان در قبال مسائل سیاسی کشور، از اهمیت به سزایی برخوردار می‌باشد.

چهارم. توسعه و کارآمدی نظام

امروزه مشارکت و همیاری در زمینه‌های گوناگون اجتماعی از ملاک‌های توسعه، پیشرفت و کارآمدی نظام محسوب می‌گردد. هر اندازه مردم و به خصوص طبقات تحصیل کرده، در تصمیم‌سازی‌ها، و تصمیم‌گیری‌ها و به عهده گرفتن مسئولیت‌ها سهم بیشتری داشته باشند، توسعه، پیشرفت و کارآمدی بیشتر خواهد بود. ارتباط مشارکت سیاسی با بحث توسعه سیاسی به حدی است؛ که برخی از متفکران، پارامتر اصلی توسعه سیاسی را مشارکت سیاسی دانسته و بر این اساس نظام‌های سیاسی را تقسیم کرده اند.

سوم. کارکردهای اجتماعی
تیبیین کارکردهای دانشگاه به عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های ساختار فرهنگی کشور و نقشی که دانشجو در این زمینه به عهده دارد؛ به خوبی مبین ضرورت مشارکت سیاسی دانشجویان می‌باشد؛ از دیدگاه اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاسی که به تبیین و بررسی ساختارهای نظام اجتماعی؛ کارکرد و رابط آن‌ها با یکدیگر پرداخته اند، و به نظریه «ساختارگرا کارکردی» مشهور است؛ دانشگاه کارکرد و نقش موثری بر سایر ساختارهای جامعه ایفا می‌نماید. چنانکه تالکوت پارسونز، با ترسیم یک نظام سلسله مراتبی سیبریستیک، معتقد است که کار ویژه نظام فرهنگی، کنترل و نظارت از طریق تولید دانش و اطلاعات است؛ که با ایفای نقش فرهنگی مطلوب خویش، نظام سیاسی را جهت‌دهی و هدایت نموده و برای نظام اقتصادی نیز قابلیت‌های لازم را تامین و نیروی انسانی مورد لزوم را تربیت کند و ظرفیت انطباق نظام را با محیط افزایش دهد. و برای نظام اجتماعی نیز الگو و راهنمای عمل خواهد بود. به

دانشگاه حافظ سنگر آزادی

انسان‌ها رشد و شکوفایی بیشتری پیدا خواهند کرد

در واقع ما آزادی را هم برای رشد خلاقیت‌های علمی می‌خواهیم و هم برای نیل انسان‌ها به کمال والای انسانی، برخلاف آنچه که در لیبرال دموکراسی غربی به آن اشاره شده و تعریفی که از آزادی ارائه می‌کنند با این مینا است که افراد به منافع شخصی خود دست یابند. اما ما آزادی را فقط برای تأمین منافع شخصی افراد نمی‌خواهیم و حتی اعتقاد داریم که اگر منافع خودخواهانه‌ی افراد کنترل شود انسان‌ها به رشد و کمال خواهند رسید. پس همان‌گونه که آزادی را یک ارزش می‌دانیم، کمال انسان را هم یک ارزش تلقی می‌کنیم و معتقدیم که آزادی، زمینه ساز تکامل انسان است. اینکه لیبرال‌ها می‌گویند باید آزادی وجود داشته باشد تا انسان‌ها به منافع فردی و تمایلات خودخواهانه‌ی خویش دست یابند، چیزی جز کوچک کردن مقام انسان نیست و در مکتب لیبرالیسم از یک طرف بحث آزادی با شرافت انسان ارتباط پیدا می‌کند و از طرف دیگر انسان به گونه‌ای تفسیر می‌شود که کرامت ذاتی او از میان می‌رود. آخر با ارضاء تمایلات خودخواهانه چه کرامتی برای انسان باقی می‌ماند. اگر آزادی بتواند زمینه ساز کمال انسان باشد با شرافت و کرامت انسان ارتباط پیدا می‌کند و اگر تفسیر درستی از انسان و آزادی او ارائه ندهیم کرامت و شرافت انسان بی‌معنا خواهد بود.

اما آزادی را از منظری دیگر هم می‌توان دید و آن حفظ آزادی و استقلال حریم دانشگاه است. دانشگاه به دلیل دارا بودن خاصیت جریان‌ساز و الگوپذیری جامعه از آن، همیشه مورد طمع و نظر جریان‌هایی بوده است که با هدف قرار دادن این نهاد اجتماعی، قصد تأثیرگذاری بر جامعه را دارند. به‌نظر می‌رسد امروزه بیشتر آزادی‌بهنه‌ای برای به اسارت گرفتن مغزها و پیاده‌نظام کردن دانشجویان و دانشگاهیان برای برخی جریان‌های قدرت و ثروت تبدیل شده است.

تاریخ دانشگاه خوب به خاطر می‌آورد دورانی را که جریان‌های سیاسی با ورود به عرصه دانشگاه و از میان برداشتن استقلال فکری و آکادمیک آن به دنبال عرضه آزادی در محیط دانشگاه بودند. در حالی که استقلال فکری یکی از اصول اساسی آزادی به شمار می‌رود و نمی‌توان آزاد بود، اما از جریان‌های سیاسی سهم طلب کرد. و به نوعی باید گفت در دانشگاه می‌بایست اولین گام را برای سیر آزادی در استقلال فکری و سیاسی آن جستجو نمود.

می‌توان گفت که دانشگاه و دانشگاهیان به عنوان حافظان سنگر آزادی می‌بایست مدافع و حامی سرچشمه اندیشه‌ها و تفکرات باشند، چرا که اگر این سرچشمه در دانشگاه و جامعه آکادمیک خشکانده شود دیگر نمی‌توان انتظار داشت که معنا و مفهوم درستی از آزادی در سطح جامعه نهادینه شود.

اما باید گفت آزادی بیان و آزادی‌های اجتماعی و سیاسی دیگر در صورتی تحقق می‌یابند که ما واجد آزادی اندیشه باشیم. در توضیح آزادی عقیده باید گفت آزادی عقیده به این معناست که نباید در عقاید دیگران تصرف مالکانه و زورمندانه داشت، نه اینکه هر چه دیگران فکر می‌کنند و اعتقاد دارند صحیح و مورد اعتماد است. لذا آزادی عقیده یعنی اینکه در جامعه اسلامی هر کس می‌تواند عقیده‌ای را برگزیند و به خاطر آن مورد تعقیب و اهانت قرار نگیرد. البته طبیعی است آزادی عقیده به معنی بی‌تفاوت بودن متون دینی نسبت به هر عقیده‌ای نیست، چرا که بعضی‌ها گمان کردند اسلام طرفدار آزادی عقیده به‌طور مطلق است و می‌بایست اجازه داد هر کس هر مدلی را خواست انتخاب کرده و ترویج کند، برخی‌ها تفسیرشان این است که می‌بایست مارکسیست‌ها را، لائیک‌ها را، شیطان پرستان را و در کل منحرفان اجتماعی را آزاد گذاشت. به هیچ وجه صحیح نیست، چگونه ممکن است اسلام که شالوده‌ای بر توحید و نفی شرک است مردم را در مخالفت با اصل توحید آزاد بگذارد؟! این یک تناقض صریح است و با هیچ عقل و منطقی صحیح نیست.

آزادی و دانشگاه اسلامی

ما آزادی را هدف تلقی نمی‌کنیم، بلکه آن را وسیله‌ای می‌دانیم که زمینه ساز رشد و شکوفایی افراد است. آزادی را به عنوان یک ارزش در کنار ارزش‌های دیگر پذیرفته، اعتقاد داریم که اگر آزادی‌های سیاسی و اجتماعی تأمین بشود،

آزادی از مفاهیمی است که در ادبیات سیاسی رواج گسترده‌ی دارد و از آنجا که آزادی یک مفهوم مشکک است، به برداشت‌های گوناگون از آن پرداخته شده و آزادی از منظرهای متفاوت تبیین مفهومی گردیده است. به نظر می‌رسد برخلاف آنچه که در لیبرال دموکراسی غرب از آزادی بیان می‌شود و ادعا می‌گردد که فقط و فقط آزادی و دفاع از کیان آن در این الگوی انسان ساز نهفته است، باید گفت که این ادعا از پایه ایراد دارد. چرا که اولین منادیان آزادی در طول تاریخ بشریت پیامبران الهی بودند و ملت‌ها را از بند ظلم و استکبار رهانیدند، مهم‌ترین تعلیمی که انبیاء به مردم می‌دهند تعلیم آزادی است و بیشترین تحولی که در شخصیت آن‌ها ایجاد می‌کنند همین است که آن‌ها را آزاد کنند و قرآن به صراحت در این خصوص می‌فرماید: «قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا الا نعبد الا الله و لا نشرك به شیئا و لا یتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله»

به تعبیر استاد شهید مطهری این آیه دو جمله بیشتر ندارد؛ یک جمله‌اش این است ... در مقام پرستش جز خدای یگانه چیزی را پرستش نکنیم ... جمله دوم -اینکه هیچ کدام از ما دیگری را بنده و برده خودش نداند و هیچ کس هم یک نفر را ارباب و آقای خودش نداند، یعنی نظام آقایی و نوکری ملغی، نظام استعمار، مستمر ملغی، نظام لامساوات ملغی.

آزادی اجتماعی در رسالت حضرت موسی جلوه روشن‌تری می‌یابد چرا که رسالت مهم آن حضرت، رهاسازی قوم بنی‌اسرائیل از چنگال اسارت فرعون بوده است و اصلا مگر غیر از این است که حضرت سیدالشهداء خود و تمام خانواده و یارانش را فدای آزادی و آزادی کرد؟

اما در این میان، بی‌گمان نقطه آغازین آزادی را آزادی اندیشه و عقیده تشکیل می‌دهد و از آنجایی که دانشگاه محل تولید و پرورش اندیشه هاست

نقش دانشجویان در پیشبرد اهداف علمی کشور

نویسنده: مهدی فارسی

چهارمین دهه از انقلاب اسلامی در حالی آغاز شده است که رهبر انقلاب اسلامی نام آن را دهه پیشرفت و عدالت نام‌گذاری کرده‌اند. بر همین اساس است که ایشان در دیدارهای متعددی که با نخبگان علمی، دانشجویمان، اساتید دانشگاه‌ها و تشکل‌های دانشجویی داشته‌اند، با توجه به مخاطب، پیشرفت علمی را مطرح کرده‌اند. در میان سخنان حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، موضوعاتی چون؛ رتبه‌بندی و اولویت‌بندی حوزه‌های مختلف علوم، جنبش نرم‌افزاری، نهضت تولید علم، خودباوری، امید به موفقیت و حرکت جهادگونه بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. از سوی دیگر آنچه که در سند نقشه جامع علمی کشور مورد تأکید قرار گرفته، مقوله علم و فناوری است که از مهم‌ترین زیرساخت‌های پیشرفت کشور و ابزار جدی رقابت در عرصه‌های مختلف است. نقشه جامع علمی کشور، چشم‌انداز علم و فناوری را در ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تبیین کرده است و نقشه راهی است که تمامی وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و دیگر ارگان‌ها و نیز افراد حقیقی کشور برای نیل به پیشرفت باید به آن پایبند باشند.

- اهداف کلان نظام علم و فناوری کشور در سند نقشه جامع علمی کشور، اهداف کلان نظام علم و فناوری کشور بدین شرح آمده است:
- ۱- دستیابی به جایگاه اول علم و فناوری در جهان اسلام و احراز جایگاه برجسته علمی و الهام‌بخشی در جهان؛
  - ۲- استقرار جامعه دانش‌بنیان، عدالت‌محور و برخوردار از انسان‌های شایسته و فرهیخته و نخبه برای احراز مرجعیت علمی در جهان؛
  - ۳- تعمیق و گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی همراه با تقویت اخلاق و آزاداندیشی و روحیه خلاقیت در آحاد جامعه بویژه نسل جوان؛
  - ۴- دستیابی به توسعه علوم و فناوری‌های نوین و نافع، متناسب با اولویت‌ها و نیازها و مزیت‌های نسبی کشور، و انتشار و بکارگیری آنها در نهادهای مختلف آموزشی و صنعتی و خدماتی؛
  - ۵- افزایش سهم تولید محصولات و خدمات مبتنی بر دانش و فناوری داخلی به بیش از ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی کشور؛
  - ۶- ارتقای جایگاه زبان فارسی در بین زبان‌های بین‌المللی علمی؛
  - ۷- کمک به ارتقای علم و فناوری در جهان اسلام و احیای موقعیت محوری و تاریخی ایران در فرهنگ و تمدن اسلامی؛ و
  - ۸- گسترش همکاری در حوزه‌های علوم و فناوری با مراکز علمی معتبر بین‌المللی.

وسیعی است که مجموعه دانشجویی، همراه با مجموعه حوزوی با برنامه‌ریزی خوب می‌تواند به وجود بیاورد تا بنشینند درباره مسائل گوناگون فکر کنند. گسترش فکر و پراکندن فکر درست و صحیح می‌تواند همان ثمراتی را ببخشد که ما در زمینه‌های مسایل علم و فناوری و پیشرفت علوم از دانشجو توقع داریم؛ یعنی شکوفایی، آوردن حرف نو به میدان اندیشه، با یک حرکت صحیح و جهت‌گیری درست.

د: تقویت روحیه پژوهش

نام دانشجو با پژوهش و تتبع عجین است و دانشجو باید در چه اوقات فراغت و چه در هنگام درس خواندن، روحیه پژوهش را در خود تقویت کند. رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از برجستگان و نخبگان علمی و اساتید دانشگاهها در سوم مهر ماه ۱۳۸۷ با تاکید بر این نکته فرمودند: باید افراد برگزیده و شاخص بنشینند نظامی را طراحی کنند که جوان ما میل به پژوهش، تعمق و تحقیق پیدا کند. با این استعدادی که جوان‌های ما دارند، انصافا استعداد جوان‌های ما، استعداد برجسته‌ای است. استعداد متوسط کشور، استعداد بسیار بالایی است.

پیشرفت علمی ایران از نگاه آمار و ارقام مجله «نیوساینتیست» (NewsScientist) در شماره فوریه ۲۰۱۰ خود نوشت: «شاید سال ۲۰۱۰ برای چینی‌ها سال بزرگ باشد، اما به نظر می‌رسد که از لحاظ علمی، سال ۲۰۱۰ سال ایران خواهد بود.»

این نشریه با اشاره به یافته‌های یک گزارش در مورد روند علمی در جهان عنوان کرد: «تولید علم در ایران، یازده برابر میانگین جهان و سریعتر از هر کشور دیگری است.» استناد نیوساینتیست به گزارش موسسه کانادایی «ساینس متریکس» (science-metrix) است که در آن خبر از «تغییر ژئوپولیتیکی در تولید علم جهان» داده شده است. به گزارش این موسسه، رشد علم در خاورمیانه «سریع» و مقدار آن حدود چهار برابر میانگین جهان است که ایران و ترکیه پیش‌تاز این رشد سریع علمی هستند. ساینس متریکس، خاورمیانه را منطقه‌ای امید که که از این پس باید چشم‌ها به آن دوخته شود. در خلاصه این گزارش آمده است: «ایران در دو دهه گذشته، زیرساخت‌های علمی را به سرعت فراهم آورده و امروز با استفاده از آن به جایگاه فعلی در تولید علم دنیا رسیده است.»

قطعا دوری از یأس و ناامیدی، در تعمیق روحیه خودباوری در دانشجوی ایرانی موثر است. توجه نکردن به جملاتی چون، غربی‌ها از ما جلوتر هستند، راه برای دستیابی تکنولوژی غربی بسیار طولانی است و جملاتی از این دست، فقط به تقویت یأس و دلسردی در روحیه دانشجو می‌پردازد و در مقابل روحیه خودباوری را در او ضعیف خواهد کرد.

روحیه خودباوری را در آن‌ها زنده کرده و این حالت را در آنها تعمیق کنند، قطعا دانشجوی ایرانی می‌تواند علم را هر چند در ثریا باشد به دست آورد. قطعا دوری از یأس و ناامیدی، در تعمیق روحیه خودباوری در دانشجوی ایرانی موثر است. توجه نکردن به جملاتی چون، غربی‌ها از ما جلوتر هستند، راه برای دستیابی تکنولوژی غربی بسیار طولانی است و جملاتی از این دست، فقط به تقویت یأس و دلسردی در روحیه دانشجو می‌پردازد و در مقابل روحیه خودباوری را در او ضعیف خواهد کرد.

ج: تشکیل جلسات فکری

دانشجویان باید با گرد هم نشستن و تفکر، به اندیشه‌ورزی پرداخته و راهکارهای حل مشکلات و صعوبات را جست‌وجو کنند. در این زمینه رهبر معظم انقلاب اسلامی در روز هفتم مهر ماه ۱۳۸۷ در دیدار با جمعی از نخبگان علمی کشور فرمودند: یکی از کارهای لازم، تشکیل جلسات فکری

در همین زمینه و در نقشه جامع علمی کشور، اهمیت زیادی به نقش دانشگاهیان و دانشجویان داده شده است. در راهبرد کلان هشتم نقشه جامع علمی کشور آمده است که یکی از راهبردهای ملی برای نیل به اهداف ذکر شده، ارتقای همکاری‌های علمی و تحقیقاتی در بین پژوهشگران، اعضای هیأت علمی، دانشجویان و طلاب در عرصه‌های مختلف علم و فناوری است.

علم، به خودی خود فواید بسیاری دارد و علاوه بر اینکه علم می‌تواند بسیاری از مشکلات دنیوی را حل کند، می‌تواند از نگاهی دیگر موجب اقتدار علمی کشور در میان دیگر کشورها باشد. به عبارت دیگر، توسعه مطلوب کاملا به پیشرفت علمی وابسته است و مراکز علمی و در رکن اول آن دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی کشور می‌توانند در این زمینه کمک شایانی کنند. چنانچه بپذیریم که ایران درگیر یک عقب‌ماندگی تاریخی علمی است، تمامی دانشگاهیان از دانشجویان گرفته تا اساتید می‌توانند در جبران این عقب‌ماندگی تاثیر گذار باشند.

پیش شرط‌های پیشرفت علمی

برای قرار گرفتن در مسیر توسعه و پیشرفت علمی، پیش شرط‌هایی لازم است و موضوعاتی وجود دارد که باید به آنها توجه ویژه شود.

الف: تشخیص نیازها و اولویت‌های علمی چنانچه نیازها و اولویت‌های علمی مشخص شود، حرکت در مسیر پیشرفت علمی راحت خواهد بود. علاوه بر این، تشخیص نیازها از هدر رفتن انرژی‌ها جلوگیری خواهد کرد و همانند نقشه شورای عالی انقلاب فرهنگی در تهیه نقشه جامع علمی کشور به این مسأله توجه ویژه داشته و اولویت‌های علم و فناوری کشور را در قالب رویکردهای مزیت‌محور، نیازمحور، مرزسکن و آینده‌نگر تهیه کرده است. این اولویت‌ها در سه سطح الف، ب، و ج تهیه شده و در بخش‌های فناوری، علوم پایه و کاربردی، علوم انسانی و معارف اسلامی، سلامت و هنر، نیازهای علمی کشور را مشخص کرده است.

ب: خودباوری و دوری از یأس

نکته دیگری که در پیشرفت علمی باید مطرح نظر قرار بگیرد، خودباوری است. در این زمینه البته نقش اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاهها نقش موثرتری دارند. چنانچه اساتید دانشگاهها در کلاس‌های درس، آزمایشگاهها، کارگاههای آموزشی، و در دیدارهای خود با دانشجویان

کرسی‌های آزاداندیشی؛ ایجاد فرهنگ گفتمان در دانشگاه‌ها

نویسنده: مرتضی رنجبران

دانشگاه برای بسیاری از دانشجویان که به تازگی قدم در این مکان مقدس نهاده‌اند، محلی برای کسب دانش در رشته‌های مختلف است، در حالی که امروز دانشگاه‌های کشور علاوه بر نقشی که در تعلیم نیروهای انسانی در زمینه‌های مختلف دارد، به مثابه محلی برای تربیت افراد با بصیرت برای جامعه نیز محسوب می‌شوند. تعلیم اسلام تاکید بسیار زیادی بر تضارب آرا و تعاطی افکار دارند. در جمهوری اسلامی نیز و بر اساس اصول قانون اساسی، تضارب آرا آزاد اعلام شده است. آنجا که حضرت علی (علیه‌السلام) می‌فرمایند: «تضارب آراء سبب تولید نظر صحیح می‌شود». راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی، با الهام از آموزه‌های راستین اسلام، سنت نبوی و ائمه اطهار (س) در جهت ایجاد فضای آزاد استماع سخن و نیز لزوم آزاداندیشی که سنت دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی - ایرانی محسوب می‌شود، صورت گرفته است. ایجاد فرهنگ توأم تضارب آراء و تعامل علمی، در عین حال اجتناب از فروتنیدن در مجادلات بی‌سرانجام و جلوگیری از ابتلائی محیط‌های دانشگاهی به خواسته‌های منفعت‌طلبانه از دیگر دلایل راه‌اندازی چنین فضاهای برخورد افکار با یکدیگر بوده است.

اما به راستی این بصیرت و آگاهی که مقام معظم رهبری نیز بارها بر آن تاکید داشته‌اند چگونه حاصل می‌شود؟

معظم له بارها در مراسمات مختلف و در دیدار با مسؤولان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، اساتید و نخبگان و دانشجویان بر ایجاد فضای گفتمان در دانشگاه‌ها تاکید فرموده‌اند.

در این میان، رهبر انقلاب با مطرح کردن برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی، بارها به مسؤولان برگزاری اینگونه جلسات در دانشگاه‌ها توصیه کرده‌اند و مسؤولان دانشگاه‌ها نیز در دو سال اخیر اهتمام ویژه‌ای به برگزاری این جلسات داشته‌اند.

بررسی کلام رهبر معظم انقلاب اسلامی نشان می‌دهد که برگزاری جلسات آزاداندیشی تا چه اندازه می‌تواند در ایجاد آگاهی در دانشجویان با توجه به هجمه نرم دشمن و استفاده استکبار از عدم آگاهی درباره مسائل مختلف در کشور مؤثر باشد.

در بخش‌هایی از بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای آمده است: «اگر بخواهیم در زمینه گسترش و توسعه واقعی فرهنگ و اندیشه و علم حقیقتاً کار کنیم، احتیاج داریم به اینکه از مواهب خدادادی و در درجه اول آزاداندیشی استفاده کنیم. آزاداندیشی در جامعه ما یک شعار مظلوم است.

تا گفته می‌شود آزاداندیشی، عده‌ای فوری خیال می‌کنند که بناست همه بنیان‌های اصیل در هم شکسته شود، و آنها چون به آن بنیان‌ها دلبسته‌اند، می‌ترسند. عده‌ای دیگر هم تلقی می‌کنند که با آزاداندیشی باید بنیان‌ها شکسته شود. هر دو گروه به آزاداندیشی - که شرط لازم برای رشد فرهنگ و علم است - ظلم می‌کنند. ما به آزاداندیشی احتیاج داریم.»

حال این پرسش در ذهن متبادر می‌شود که به راستی منظور از برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی چیست؟ برخی تصور می‌کنند کرسی‌های آزاداندیشی در حقیقت قرار گرفتن دو گروه موافق و مخالف یک موضوع مشخص مانند هدفمند کردن یارانه‌ها، تفکیک جنسیتی دختران و پسران در دانشگاه‌ها، حجاب و مسائلی از این دست، در یک جلسه مشترک و در نهایت یک گروه پیروز در این رقابت است، در حالی که اساس کرسی‌های آزاداندیشی به تبادل نظر و رفع عدم آگاهی درباره یک موضوع مشخص است باز می‌گردد.

بدون شک، طرح پرسش درباره یک موضوع مشخص به وجود اشکال و یا عدم آگاهی و اطلا رسائی صحیح و یا تبلیغات منفی درباره یک موضوع باز می‌گردد. با توجه به حجم فرهنگی غرب توسط شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای و رسانه‌ها برای تخریب برخی ارزش‌ها و ایجاد شبهه درباره برخی اتفاقات در کشور، ممکن است سؤالاتی در ذهن دانشجویان ایجاد شود و چنانچه به این سؤالات با دلیل و منطق به درستی پاسخ داده نشود، این سؤالات بی‌پاسخ به ایده و در نهایت استدلال برای افراد ناآگاه مبدل شده و در این صورت نمی‌توان به بصیرت دانشجویان درباره یک موضوع امید داشت.

این امر به درستی اهمیت برگزاری کرسی‌های آزاد اندیشی در دانشگاه‌های سراسر کشور را مبرهن می‌کند. از اینرو باید اصول مشخصی برای برگزاری این جلسات وجود داشته باشد.

نکته نخست درباره برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی، انتخاب موضوع درست برای این جلسات است. در حقیقت، گروهی از نخبگان و دانشجویان با قرار گرفتن در کنار یکدیگر و با رصد موضوعات روز جامعه و مسائل چالش‌برانگیز، باید بهترین موضوعات را انتخاب کنند. همچنین این موضوعات باید بسیار شفاف و به دور از هرگونه ابهام و آشکافی شده و برای دانشجویان حاضر در یک جلسه آزاداندیشی تبیین شود.

در این میان، دانشجویان حاضر در کرسی‌های آزاداندیشی نیز وظیفه دارند به منظور بررسی دقیق

که مجری یک برنامه از جنس دانشجویان و فردی بی‌طرف باشد. در غیر اینصورت، دانشجویان تصور می‌کنند جلسات کرسی‌های آزاداندیشی، صرفاً برنامه‌ای برای توجیه یک نظر یا عقیده مشخص است و قرار نیست سخن مخالفان در چنین جلساتی شنیده شود.

همچنین استاد راهنما در جلسات آزاداندیشی به دور از تحمیل نظر خود وظیفه دارد در پایان هر جلسه نظرات هر دو گروه را جمع‌بندی کرده و نتیجه‌گیری را به دانشجویان واگذار کند. همچنین چنانچه ابهامی در زمینه‌ای باقی ماند استاد راهنما باید توانایی پاسخگویی به آنرا داشته باشد. از اینرو اساتید راهنما باید متناسب با موضوعات هر جلسه انتخاب شوند.

در انتهای کرسی‌های آزاداندیشی نیز باید دستاوردهای این جلسات در قالب مطالبی به دانشجویان ارائه شود. واگذاری این بخش از کار به دانشجویان موجب می‌شود تا نگرانی‌هایی که اغلب در دانشجویان مخالف درباره یک موضوع مشخص وجود دارد، دیده نشده و دانشجویان آزادانه سخنان خود را بیان کنند.

مشارکت دانشجویان در هر جلسه آزاداندیشی رکن اساسی موفقیت آن است. برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی یک اتفاق خودجوش است. از اینرو، دانشجویان می‌توانند با مشارکت در برگزاری چنین جلساتی، خود آغازگر راه آزاداندیشی در دانشگاه‌ها باشند.

دانشجویان با ارائه ایده‌های جدید حتی می‌توانند جلسات آزاداندیشی را در فضای مجازی برگزار کرده و نتایج مطلوبی را در این زمینه در دانشگاه‌ها به وجود آورند.

کرسی‌های آزاداندیشی به دانشجویان این فرصت را می‌دهد تا در فضایی آرام و به دور از هیجانات کاذب، به تبادل افکار با یکدیگر بپردازند. برخورد افکار و عقاید گوناگون با توجه به گستردگی گروه‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها و خلأیت نسل جوان، موجب شکوفایی و ایجاد فرهنگ گفت‌وگو در دانشگاه‌ها و جامعه خواهد شد.

هم اکنون نیاز به برگزاری جلسات آزاداندیشی بیش از هر زمان دیگری در دانشگاه‌های کشور احساس می‌شود. در این زمینه اقداماتی از سوی مسئولان انجام و گام‌های نخست برداشته شده است و با بررسی دقیق کرسی‌های برگزار شده و دستاوردهای این جلسات می‌توان در برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی در سال تحصیلی جدید موجی جدید را در برگزاری جلسات آزاداندیشی در دانشگاه‌های کشور ایجاد کرد.

مشارکت دانشجویان در هر جلسه آزاداندیشی رکن اساسی موفقیت آن است. برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی یک اتفاق خودجوش است. از اینرو، دانشجویان می‌توانند با مشارکت در برگزاری چنین جلساتی، خود آغازگر راه آزاداندیشی در دانشگاه‌ها باشند

یک موضوع نسبت به آن اطلاعات دقیق داشته و صحبت‌های خود درباره مقوله‌ای مشخص را به استناد مدارک مشخص و ایده‌های اثبات شده بیان کنند. این مهم موجب می‌شود که کرسی‌های آزاداندیشی در فضایی علمی و به دور تصورات ذهنی صرف برگزار شود.

در این میان، برگزارکنندگان کرسی‌های آزاداندیشی نیز وظایفی را برعهده دارند؛ نخست آنکه باید شرایط انتخاب موضوع صحیح برای کرسی‌های آزاداندیشی فراهم شود زیرا چنانچه موضوعات به درستی انتخاب نشوند نمی‌توان به نتایج این نوع جلسات امیدوار بود.

دوم آنکه، مسؤولان در زمان برگزاری یک کرسی آزاداندیشی باید یک مجری و استاد راهنما برای برگزاری این جلسه انتخاب کنند. باید دقت شود

نگاه آینده پژوهانه؛ نیاز امروز جامعه علمی کشور

نویسنده: رضا تابش

علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به آینده مطلوب در اصطلاح آینده پژوهشی خوانده می‌شود. آینده پژوهی همواره از آینده‌ها صحبت می‌کند و هدف اصلی آن، کشف یا ابداع، امتحان، ارزیابی و پیشنهاد آینده‌های ممکن، محتمل و مرجح به منظور شکل‌گیری آینده مطلوب است. در یک کلام آینده پژوهشی به ما نشان می‌دهد چگونه از دل تغییرات (یا تغییر نکردن) امروز، واقعیت فردا تولد می‌یابد.

آینده پژوهی دانش و معرفت شکل بخشیدن به آینده، به شیوه‌ای آگاهانه، عاملانه و پیش‌دستانه است و انسان را از غافلگیری در برابر طوفان سهمگین تغییرات و پیشرفت‌های سرسام‌آور محافظت می‌کند. یکی از پیش‌فرض‌های اساسی آینده پژوهی آن است که آینده محتوم و قطعی نیست، و پدید آمدن آن بستگی بی‌واسطه به اراده‌ی انسان‌ها دارد. در آینده‌پژوهی، همواره سخن از آینده است و آینده پژوهان باور دارند که فرا روی هر فرد، سازمان و یا جامعه‌ای، آینده‌هایی متفاوت وجود دارد و آینده‌ی مطلوب را باید طراحی و معماری کرد.

این دانش به انسان می‌آموزد که چگونه آینده‌ای مطلوب را برای سازمان و یا جامعه‌ی خود ترسیم کند. خلق چنین تصویری، ستاره‌ی راهنمایی است که تدابیر لازم برای رقم زدن آینده‌ای هوشمندانه و مرجح را فراهم می‌سازد و راه را از بیراهه می‌نمایاند. اگرچه آینده‌های ترسیم شده از عدم قطعیت برخوردارند و هیچ‌گاه نباید انتظار داشت که به طور کامل محقق شوند، اما با این رویکرد می‌توان اقدام و تصمیم امروز را خردورانه‌تر و هوشمندانه‌تر ساخت.

دانش ارزش‌بنیان آینده پژوهی معتقد است در فرایند خلق و تصویرپردازی آینده‌ی مطلوب، ارزش‌های حاکم بر جامعه از نقشی انکارناپذیر برخوردار هستند، به گونه‌ای که آینده از دید جوامع گوناگون، می‌تواند به شیوه‌هایی متفاوت ترسیم شود. مسوولان هر جامعه می‌توانند با ترسیم آینده‌ای آرمانی و توصیف جزئیات مطلوب آن، روند ترسیم و تصویرپردازی جامعه از آینده را تحت تأثیر قرار دهند. این رویکرد در فرایند برپایی آینده سبب رقابت بین جوامع گوناگون شده است و آینده پژوهی را در عرصه امنیت به ابزاری کارآمد مبدل ساخته است. پنهان نگه داشتن قسمت‌هایی از تصویر آینده‌ی مطلوب، می‌تواند سلاحی نرم برای پیشی گرفتن از رقیبان تلقی شود. در یک کلام و در توصیفی بی‌تکلف می‌توان گفت، آینده پژوهی دانشی است که به انسان می‌آموزد چگونه به مصادف آینده‌های مبهم برود و در این رویارویی دستخوش کمترین دشواری شده و بیشترین سود

**پاکسازی آگاهی‌های جاری
از آموزش عالی و تدوین
نگرش‌های نوین به جای
آن‌ها بخش دیگری از وظایف
آینده پژوهی دانشگاهی
است. چنانچه پس از فعالیت
آینده پژوهان در محیط‌های
دانشگاهی در زمینه‌ی محتوا و کیفیت آموزش
عالی تغییری در آن دانشگاه‌ها مشاهده نشود، در
حقیقت، می‌توان گفت فعالیت سودمندی صورت
نگرفته یا آن که اندک بوده است.**

متولیان دانش و آموزش عالی جامعه را در تدوین راهبردهای خرد و کلان آینده یاری کند. به این ترتیب، آینده پژوهی به خدمت صاحبان نخستین خود می‌شتابد و اهالی دانش و فرهنگ در دانشگاه‌ها را از خدمات خود برخوردار می‌سازد. فراهم ساختن شرایط برابر تحصیل و آموزش عالی برای همگان در سال‌های آینده، به ویژه در جوامعی که برای توسعه و نوسازی خود نیازمند ارتقای سطح تحصیلی آحاد خود در حوزه‌های دانشگاهی هستند، به عنوان یکی از چالش‌های پیش روی این گونه جوامع در نظر گرفته می‌شود. این که آحاد این جوامع چگونه می‌توانند از دانش و تحصیلات عالی خود به بهترین شکل برای رشد و پیشرفت جوامع خود بهره‌برداری کنند، از پرسش‌هایی است که ذهن سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان را به خود مشغول کرده است. آینده‌پژوهی برای پاسخ به این پرسش‌ها و رسیدگی به این چالش‌ها چاره‌ای جز بازگشت به خاستگاه اولیه‌ی خود، یعنی دانشگاه‌ها ندارد و باید نقش و رسالت تاریخی خود را در پاسخ‌گویی به تقاضای فزاینده‌ی محیط‌های دانشگاهی ایفا کند. آینده پژوهی دانشگاهی ضمن تفکر پیرامون مسایل جاری و چالش‌های آینده در صورت به‌کارگیری ابزارهای شناختی و قیاسی مناسب می‌تواند به پیشرفت علمی و فناوریانه سرعت و دقت بیشتری ببخشد. ملاحظات آموزشی آن گونه که در حوزه‌ی آموزش عالی مطرح هستند و گستره‌ی عظیمی از استاد و

را به چنگ آورد. با این حال برغم کارکردهای بی‌بدیل آینده پژوهی، این رشته در ایران دانشی نوپا است که بیشتر آشنایی جامعه با آن به سال‌های اخیر باز می‌گردد. ادبیات این حوزه هم بیشتر وارداتی و مربوط به ترجمه‌هایی است که به صورت پراکنده، کلیات آینده پژوهی و اهداف و رویکردهای آن را برای مخاطب ایرانی بازگو می‌کند. به همین دلیل، این دانش در مجامع علمی کشور آنچنان که باید مورد توجه قرار نگرفته و به رغم تلاش‌هایی که در سال‌های اخیر انجام شده است هنوز شاهد اقدام علمی مهمی در این حوزه نبوده‌ایم. چالش‌های آینده پژوهی در ایران ناکامی آینده پژوهی در ایران دلایل متعددی دارد که عمده آنها را می‌توان در موارد ذیل جستجو کرد:

- ۱- غیر بومی بودن این رشته و عدم وجود نیروهای متخصص
- ۲- بی‌توجهی و نگرش سطحی و دست دوم به آینده پژوهی
- ۳- عدم اعتقاد به کارکردها و اهمیت آینده پژوهی
- ۴- فقدان بستر مناسب جهت فعالیت پژوهشگران و توسعه این حوزه
- ۵- فقر منابع و ضعف ادبیات نظری
- ۶- عدم وجود یک مرجع و متولی خاص

با توجه به موارد یاد شده، به نظر می‌رسد مهم‌ترین چالش اصلی در حوزه آینده پژوهی ناآگاهی و ضعف بینش نخبگان نسبت به این موضوع است. آینده پژوهی دانشگاهی؛ ضرورتی انکارناپذیر از همین رو نقش دانشگاه‌ها در توسعه و ترویج آینده پژوهی بیش از پیش برجسته می‌شود. بازخوانی پیشینه و تاریخچه‌ی آینده‌پژوهی در جهان معاصر ما را با این واقعیت آشنا می‌سازد که خاستگاه این دانش نوین کانون‌های تفکری بوده‌اند که یا سرشتی دانشگاهی داشته‌اند و یا با مراکز علمی در ارتباط بوده‌اند. اگرچه همواره نگاه به آینده مورد توجه بوده است، اما هنگامی که این نگرش به عرصه‌ی آموزش عالی و تحصیلات دانشگاهی راه می‌یابد، از جذابیت و توجه بیشتری برخوردار می‌شود. به باور بسیاری از صاحب‌نظران فعال در حوزه‌ی آموزش عالی، گسترش هدفمند و خردمندانه‌ی این بخش از جامعه، بیش از هر چیز نیازمند برنامه‌ریزی‌های آینده‌گرا است. برنامه‌هایی که نیازها و شرایط آینده را به خوبی درک کرده و چشم‌اندازهای مناسبی را برای رسیدن به آینده‌های مرجح ترسیم و تدوین می‌کنند. در این میان، دانش آینده‌پژوهی که خود از میان سرچشمه‌های دانشگاهی جوشیدن را آغاز کرد، بار دیگر به کانون‌های جوشان خود باز می‌گردد تا

دانشجو را تا محتوای دروس و اهداف آموزشی بر می‌گیرند، همگی در آینده پژوهی دانشگاهی مورد توجه قرار می‌گیرند و اولویت هر یک متناسب با نقشی که در آموزش عالی یک جامعه بازی می‌کنند، مورد توجه قرار می‌گیرد. پاکسازی آگاهی‌های جاری از آموزش عالی و تدوین نگرش‌های نوین به جای آن‌ها بخش دیگری از وظایف آینده‌پژوهی دانشگاهی است. چنانچه پس از فعالیت آینده‌پژوهان در محیط‌های دانشگاهی در زمینه‌ی محتوا و کیفیت آموزش عالی تغییری در آن دانشگاه‌ها مشاهده نشود، در حقیقت، می‌توان گفت فعالیت سودمندی صورت نگرفته یا آن که اندک بوده است. مسؤلیت دیگر آینده پژوهی دانشگاهی پرورش و تربیت آینده‌سازان دانشگاهی است. آینده پژوهان می‌توانند با آموزش بخشی از دانشجویان یا گروه‌هایی از فارغ‌التحصیلان ضمن ایجاد نسل‌های بعدی خود، زمینه‌های لازم را برای تربیت منابع انسانی آینده‌گرا فراهم کنند. آموزش جزء لاینفک آینده پژوهی و آینده اندیشی است و غفلت از این جنبه، بی‌توجهی به یکی از اصلی‌ترین وظایف آینده پژوهی دانشگاهی است. مسؤلیت مهم‌تر آینده پژوهی دانشگاهی، ترسیم سناریوهای آینده دانش و فناوری است. تخصص یا حرفه‌ی پیش‌بینی فناوری در این بخش با کمک بخشیدن به آینده پژوهان محورهای پژوهش و توسعه را برای دانشگاهیان تدوین و مشخص می‌کند. بدون تردید، هیچ فرد کارشناس یا کاردانی بهتر از خود او نمی‌تواند چشم‌انداز آینده و نیازهای آن را تعیین کند. حضور آینده‌پژوهان دانشگاهی در این بخش و در کنار کارشناسان فعال در حوزه‌ی علمی یا پژوهشی آنان را در ترسیم آینده‌های بدیل و کوشش برای محقق ساختن آینده‌های مرجح یاری می‌دهد. در یک جمع‌بندی می‌توان کارکردهای آینده‌پژوهی دانشگاهی را این گونه خلاصه کرد:

- ۱- جلوگیری از انحراف نظری و علمی آینده‌پژوهی و کاربردهای غیر کارشناسانه
- ۲- نظریه‌پردازی و کاربردی‌سازی دانش آینده در دانشگاه
- ۳- کمک به پیشرفت دیگر رشته‌ها و نیز کمک گرفتن از آنها
- ۴- ایجاد تحول در ساختار و درونمایه‌ی رشته‌های دانشگاهی و حوزه‌های آموزشی
- ۵- هم‌کوشانی و کمک به سیاست‌گذاری‌های علمی و فناوریانه
- ۶- تسهیل در ارتباط دانشگاه و صنعت با معرفی حوزه‌های نوین فناوری
- ۷- تربیت کارشناسان و نیروی ماهر آینده‌پژوهی

سوال از دانشجویان، پاسخ از رهبر معظم انقلاب اسلامی

ارتباط مستمر و گفت‌وگوی چهره‌به‌چهره با دانشجویان، سنت حسنه‌ای است که رهبر انقلاب از ابتدای انقلاب تاکنون به آن پایبند بوده و همه مسئولان نظام را همواره به آن توصیه کرده‌اند. گفت‌وگوهایی سرشار از صمیمیت، دقت نظر، تنوع و صراحت. در ادامه، پاسخ‌هایی را خواهید خواند که رهبر معظم انقلاب اسلامی به سوالات دانشجویان در دیدارهایی که با ایشان داشته‌اند، داده‌اند.

دانشجوی موفق چه دانشجویی است؟

به نظر من، دانشجوی موفق کسی است که خوب درس بخواند؛ خوب تهذیب اخلاق کند و خوب به ورزش بپردازد. من برای دانشجوی موفق، سه شاخص دارم. البته ممکن است یک جوان موفق در خانه، معیارهای دیگری داشته باشد؛ یک کاسب موفق، یک اداری موفق، معیارهای دیگری داشته باشد؛ اما دانشجوی موفق، به حیث دانشجویی، این است: باید خوب درس بخواند، به اخلاق و تهذیب نفس بپردازد، ورزش هم بکند. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران؛ ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۷۷)

عمده‌ترین وظیفه جوانان حزب‌اللهی و انقلابی چیست؟

به نظر من، جوانان انقلابی دانشگاه - چون بحث دانشجوی را داریم - سعی کنند خوب درس بخوانند؛ خوب فکر و معرفتشان را بالا ببرند. سعی کنند در محیط خودشان اثر بگذارند؛ فعال باشند، نه منفعل؛ روی محیط خودشان، اثر فکری و روانی بگذارند. این شدنی است. یک جوان گاهی اوقات می‌تواند مجموعه پیرامونی خودش را - کلاس را، استاد را و حتی دانشگاه را - زیر تأثیر شخصیت معنوی خودش قرار دهد. البته این کار با سیاسی‌کاری به‌دست نمی‌آید؛ با معنویت به‌دست می‌آید، با صفا به‌دست می‌آید، با استحکام رابطه با خدا به‌دست می‌آید. عزیزان من! رابطه با خدا را جدی بگیرید. شما جوانید؛ به آن اهمیت بدهید، با خدا حرف بزنید، از خدا بخواهید. مناجات، نماز، نماز با حال و با توجه، برای شما خیلی لازم است. مبادا اینها را به حاشیه برانید.

(بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران؛ ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۷۷)

وظیفه جنبش دانشجویی در کنار سایر اقصای جامعه برای رسیدن به جامعه اسلامی الگو چیست؟

جنبش دانشجویی، یعنی دانشجوی متحرک، دانشجوی فعال؛ دانشجویی که از نیروی فکر

اولویت‌های سیاسی، فرهنگی در دانشگاه‌ها و راهکارهای صحیح حرکت‌های دانشجویان مسلمان انقلابی را در رسیدن به آنها بیان فرمایید.

به نظر من، اولویت‌های سیاسی امروز، نباید موضوعات را مشخص کند؛ روش‌ها را باید مشخص کند؛ موضوعات خیلی تفاوتی نمی‌کند. به نظر من، بحث‌های سیاسی دانشجویان خوب است. بحث کنند؛ منتها بحث‌های جستجوگر و کاوشگر، نه بحث‌های فرمایشی. ما مثلاً به بعضی از شخصیت‌ها یا افراد یا مقاماتی که همه چیز را فرمایشی بیان می‌کنند، اعتراض می‌کنیم؛ اما بعد ناگهان می‌بینیم که فلان دانشجو در یک گروه‌مایی، اجتماع کوچک یا بزرگ، یک فرمایش صادر می‌کند! اگر فرمایش بد است، همه جا بد است. بحث دانشجویی باید باز، قابل کشش، قابل انعطاف، قابل کم و زیاد شدن باشد تا در نتیجه، قدرت تحلیل سیاسی دانشجو بالا برود. هدف بحث‌های سیاسی دانشجویی باید همین باشد تا دانشجو بتواند قدرت تحلیل سیاسی پیدا کند. در مورد مسائل فرهنگی هم همین‌طور است. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران؛ ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۷۷)

بزرگ‌ترین آسیب و اشکال محتمل برای محیط دانشجویی چیست؟

بدترین اشکال و اشکال وارد بر محیط دانشجویی این است که دانشجو دچار محافظه‌کاری شود و حرفش را با ملاحظه موقع و مصلحت خیالی بیان کند؛ نه، دانشجو باید حرفش را صریح بزند. البته در کنار این صراحت در بیان، صداقت در نیت هم باید وجود داشته باشد و در کنار او، سرعت در پذیرش خطا؛ اگر ثابت شد که خطاست، فرق شمای جوان و دانشجو و صادق و پاکیزه‌دل، با یک آدم سیاسی‌کار باید در همین باشد؛ حرفتان را صریح بزنید؛ آنچه را که می‌زنید، از دل بزنید؛ و اگر چنانچه معلوم شد که اشتباه است، سریع پس بگیرید؛ راحت، این، به نظر من یکی از بهترین شاخصه‌های دانشجویی است. (دیدار دانشجویان با رهبر انقلاب؛ ۷ مهرماه ۱۳۸۷)

آیا تولید علم را که مسأله بسیار گسترده و نیازمند توان‌های ذهنی و فردی و نیز اکتسابی بسیار گسترده است، می‌توان از تک‌تک دانشجویان انتظار داشت، یا منحصر به افرادی است که چنین توانایی‌هایی دارند و بنابراین وظیفه آماده کردن محیط را به عهده دارند؟

وظیفه همه است. اینکه ما مسأله تولید علم را

به نظر من، اولویت‌های سیاسی امروز، نباید موضوعات را مشخص کند؛ روش‌ها را باید مشخص کند؛ موضوعات خیلی تفاوتی نمی‌کند

من سه، چهار سال قبل از این گفته که دانشجویان بایستی سیاسی شوند؛ و بعد هم علیه کسانی که دانشگاه را از سیاست دور کردند، تعبیر تندی کردم. یک سال بعد از آن، یا همان وقت‌ها، در یک اجتماع دانشجویی گفتم که اشتباه نکنید؛ من که می‌گویم فعالیت سیاسی، معنایش این نیست که فعالیت سیاسی حتماً باید علیه دولت، علیه مسؤولان و علیه نظام باشد. بعضی از بدخواهان، فعالیت سیاسی را این‌گونه تعبیر می‌کنند. فکر می‌کنند فعالیت سیاسی، یعنی سیاسی‌کاری! این، یک نوع سیاسی‌کاری و یک نوع تقلب است که آدم تصور کند فعالیت سیاسی در دانشگاه، فقط با بدگفتن و با فحاشی کردن و با اهانت کردن به این و آن حاصل می‌شود؛ نه. فعالیت سیاسی، برای پیدا شدن قدرت تحلیل در دانشجویان است. این دانشجو اگر قدرت تحلیل سیاسی نداشته باشد، فریب می‌خورد و فریب خوردن دانشجو، درد بزرگی است که تحملش خیلی سخت است. بالاخره اگر دانشجویان بخواهند قدرت تحلیل پیدا کنند، باید فعالیت سیاسی بکنند؛ باید سیاست را بخوانند، بنویسند، بگویند، مذاکره و مباحثه کنند. تا این کار نشود، دانشجویان توانایی پیدا نمی‌کنند. عقیده من، هنوز هم همین است.

(بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران، ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۷۷)

و توان جسمی و روحی خودش می‌خواهد برای پیشرفت استفاده کند؛ آیا فقط این‌ها مخاطبند؟ بلاشک نه. سنگین‌ترین مسؤولیت بر عهده مسؤولان و انواع نخبگان جامعه است؛ نخبگان علمی و نخبگان فکری و نخبگان سیاسی، لیکن جریان دانشجویی فعال هم مسؤولیت سنگینی دارد. یکی از مسؤولیت‌های جریان دانشجویی، تلاش برای فهمیدن است؛ یعنی تفکر.

من به نظرم می‌رسد یکی از کارهای لازم، تشکیل جلسات فکری وسیعی است که مجموعه دانشجویی، همراه با مجموعه حوزوی، با برنامه‌ریزی خوب، می‌تواند به وجود بیاورد تا بنشینند درباره مسائل گوناگون فکر کنند. گسترش فکر و پراکندن فکر درست و صحیح می‌تواند همان ثمراتی را ببخشد که ما در زمینه‌های مسائل علم و فناوری و پیشرفت علوم از دانشجو توقع داریم؛ یعنی شکوفایی، آوردن حرف نو به میدان اندیشه، با یک حرکت صحیح و جهت‌گیری درست. یکی از کارها این است.

یکی از کارها، مشخص کردن اصول است. ما اصولی داریم که باید از این اصول تخطی نشود. یعنی به نام فکرپردازی و اندیشه‌پردازی، از اصول انحراف پیدا نشود. اصول، شاخص‌های راه صحیح و صراط مستقیم است. خطاست اگر اصول را به دیواره‌هایی تشبیه کنیم که انسان از وسط این دیواره‌ها باید حرکت کند؛ نه، اصول شاخصند. یک راه مستقیمی وجود دارد، یک صراط مستقیمی هست که این، انسان را به هدف می‌رساند. این صراط مستقیم را باید شناخت، باید کشف کرد. این اصول انسان را هدایت می‌کند و به او می‌گوید که اگر چنانچه بر طبق این اصول حرکت کردی، به آن نتیجه مطلوب خواهی رسید؛ اگر از این اصول تخطی کردی، به هدف نخواهی رسید. (دیدار دانشجویان با رهبر انقلاب؛ ۷ مهر ماه ۱۳۸۷)

در این اوضاع آشفته، وظیفه یک دانشجوی آگاه و آماده در مقابل جریان‌های سیاسی مختلف چیست؟

درست فکر کردن، درست تحلیل کردن، تحلیل درست را به دیگران منتقل کردن و سعی در روشن و آگاه کردن کسی که فکر می‌کند ناآگاه است.

(بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی؛ ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۸۲)

لطفاً نظر خود را در مورد آینده فعالیت‌های سیاسی دانشجویان و سمت و سوی این حرکات بفرمایید.

مکرر در دانشگاه مطرح کردیم و باز هم مطرح می‌کنیم و در آینده هم ان‌شاءالله مطرح خواهیم کرد، معنایش این نیست که از یک‌یک مخاطبان می‌خواهیم تولید علم کنند؛ بلکه معنایش این است که این ارزش، هدف و حرکت جمعی - که انگیزه‌های فردی در پی آن است - بشود. البته علم ترجمه‌ای محض خوب نیست؛ مگر به عنوان یک وسیله. ما نباید دچار ترجمه شویم. علم و فرهنگ ترجمه و سیستم‌ها و روش‌های ترجمه‌ای، درست نیست. این بحث‌ها در جلسه اساتید هم مطرح بود. بنده می‌گویم ما به عنوان یک ملت با استعداد، باید علم‌آفرینی کنیم و می‌توانیم. کسانی که علم‌آفرینی کرده‌اند، هم از لحاظ استعداد و هم از لحاظ سوابق علمی درخشان تاریخی‌ای که ما داریم، از ما جلوتر نبودند؛ بنابراین ملت ما می‌تواند. این به عنوان طرح یک خواسته عمومی در دانشگاه‌هاست، تا ان‌شاءالله همه آن را دنبال کنند.

اصلاً این مسأله به این صورت، فردی نیست و شاید هم همه توانایی تولید علم را ندارند؛ باید این به عنوان یک مطالبه عمومی درآید و سنت کار در دانشگاه شود تا فقط به فکر یادگرفتن آنچه دیگران به دست آورده‌اند، نباشیم؛ بلکه افزودن بر ذخیره به دست آمده به وسیله دیگران را هم وجهه همّت خود قرار دهیم.

(بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی ۲۲/۲/۸۲)

دانشجوی سال دوم یکی از دانشگاه‌ها هستیم که علاقه‌تشدیدی به علوم اسلامی دارم و آینده خود را یک اسلام‌شناسی و مبلغ می‌خواهم. بعضی می‌گویند اول لیسانس بگیر، بعد به حوزه برو. شما چه توصیه‌ای می‌فرمایید؟ آیا اول لیسانس بگیرم، بعد به حوزه بروم؟ یا اول لیسانس بگیرم، بعد به حوزه بروم؟ یا دکترای بگیرم، بعد به حوزه بروم؟ یا اصلاً به حوزه نروم؟ یا الآن به حوزه بروم؟

بعضی از برادران دانشجو به حوزه رفتند، تحصیلات حوزه‌ای را دنبال کردند، به مقامات عالی هم رسیدند؛ خیلی هم خوب بوده است. البته فکر می‌کنم بعضی از آنها در پایان مقطع کارشناسی رفتند؛ بعضی هم در مقطع کارشناسی ارشد رفتند؛ بعضی هم هستند که الآن طلبه‌اند و مشغول تحصیلات دانشگاهی. خیلی هم خوبند؛ البته قدری سخت است.

اما این برادری که از من سؤال کردند و گفتند «علاقه دارم»، من فکر می‌کنم که به ظرفیت‌ها و شوق و استعداد خودشان نگاه کنند؛ چون از بر

چند ترم را هم گذرانده‌اید، حیف است که تمام نکنید. به نظر من، بد نیست درستان را تمام کنید و حداقل مدرک کارشناسی را بگیرید. اما اگر می‌بیند نه، شوق چندانی ندارد، یا تردید دارید، حالا بگذارید جلو بروید، بعداً تصمیم‌گیری خواهید کرد. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران؛ ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۷۷)

نمی‌شود قضاوت کرد. من نه شما را علی‌الظاهر دیده‌ام، نه استعدادهايتان را می‌شناسم؛ بنابراین برای قضاوت در این مورد، خیلی معلوم نیست من صلاحیت داشته باشم. شما نگاه کنید ببینید اگر واقعا شوق و علاقه زیادی دارید، رشته‌تان هم یک رشته مورد علاقه‌تان نیست، می‌توانید الآن رها کنید بروید. البته حالا که در کنکور شرکت کرده‌اید و به دانشگاه آمده‌اید و لابد